

Nationaal Pact voor Strategische Investeringsen

—

Verslag van het Strategisch Comité
september 2018

Inhoudstafel

VOORWOORD	3
STRATEGISCH COMITÉ EN WERKGROEPEN	4
1. SAMENVATTING.....	7
2. WAAROM WE DRINGEND MEER INVESTERINGEN NODIG HEBBEN	11
2.1 België, een sterke middenvelder in Europa	11
2.2 Macro-economische situatie: Een positieve tendens maar grote uitdagingen.....	12
2.3 Macro-economische noodzaak voor investeringen.....	15
2.4 Huidige stand van zaken investeringen.....	15
3. AANPAK	17
3.1 Oprichting Strategisch Comité.....	17
3.2 Een virtueuze cirkel als basiskader voor het Pact.....	17
3.3 Werkwijze werkgroepen	18
3.4 Voortleven van het Pact.....	19
4. CONCRETE INVESTERINGSAAANBEVELINGEN	20
4.1 Investeringsrichtlijnen.....	21
4.2 Totale investeringsvraag en impact	22
4.3 Financieringsmogelijkheden van het Pact.....	23
4.4 Aanbevelingen per domein.....	25
Digitaal.....	26
Cyberveiligheid en vertrouwen in Digitaal.....	36
Onderwijs	43
Gezondheidszorg.....	50
Energie	57
Mobiliteit.....	64
4.5 Transversale omgevingsfactoren.....	72
Betere regelgeving voor strategische investeringsprojecten.....	73
Mobiliseren van kapitaal.....	76
Publiek-Private Samenwerkingen	82
Een begrotingsstrategie en Europese regels die overheidsinvesteringen bevorderen	86
5. DE IMPLEMENTATIE VAN HET PACT GARANDEREN.....	90
6. EPILOOG: UIT DE STARTBLOKKEN	92

VOORWOORD

Dit rapport werd opgesteld door het Strategisch Comité. Het doel is om concrete adviezen te geven voor dringende investeringen in België. Deze adviezen gaan over duidelijke investeringsprojecten maar ook over omgevingsfactoren om investeringen mogelijk te maken. De bedoelde impact van deze investeringen is om *“de fundamente van onze economie te versterken. Daardoor zal de economie meer groeien en komen er nieuwe jobs bij. Op die manier kunnen we ons Belgisch sociale model in stand houden.”*

De concrete adviezen worden breed ondersteund. Heel wat belangrijke economische spelers hebben namelijk bijgedragen aan het neerschrijven van de adviezen. Het gaat hierbij om politieke leiders uit het hele land, volksvertegenwoordigers, maatschappelijke spelers en middenveldorganisaties.

België heeft dringend investeringen nodig. Daarom hopen we dat dit rapport leidt tot een duidelijk Pact. Dat willen we kunnen uitvoeren tussen nu en 2030.

Uiteraard vormt dit Pact louter het startpunt voor de dringende investeringen die moeten gebeuren. Het Strategisch Comité wil de economie en het sociale model in België klaarmaken voor de komende decennia. Daarom vertrouwt het Comité erop dat de adviezen snel zullen worden omgezet in concrete acties. Hiervoor is de medewerking nodig van zowel bedrijven, burgers en overheden.

We hebben vandaag een unieke kans om dit land klaar te maken voor de komende decennia. Daarvoor moeten we de volgende jaren een aantal dringende investeringen doen. Die investeringen zullen leiden tot een sterkere economie, meer innovatie en meer jobs. Die bijkomende welvaart hebben we nodig om onderwijs, gezondheidszorg en sociale bescherming te kunnen blijven betalen. Laat ons met zijn allen de handen in mekaar slaan om dit mogelijk te maken. Laten we samen aan onze toekomst bouwen. Want de *toekomst is van ons!*

STRATEGISCH COMITÉ EN WERKGROEPEN

Samenstelling van het Strategisch Comité

Michel Delbaere *Voorzitter*

Dominique Leroy

Marc Raisière

Michèle Sioen

Jean Stéphenne

Pieter Timmermans

De analyses en aanbevelingen van het Strategisch Comité zijn grotendeels gebaseerd op de werkzaamheden van de verschillende thematische werkgroepen. De lijst van deelnemers aan deze groepen is hieronder opgenomen.

Meer in het algemeen hebben het Strategisch Comité en de werkgroepen contacten en ontmoetingen gehad met een groot aantal instellingen en deskundigen van de administraties, de sociale partners, verenigingen uit het maatschappelijk middenveld, het bedrijfsleven, de academische wereld, enz. Deze discussies waren essentieel om de denkoefeningen te voeden vanuit verschillende invalshoeken.

De werkzaamheden van het Strategisch Comité en van de werkgroepen werden, inzake onderzoek en methodologie, sterk ondersteund door McKinsey & Company, meer bepaald door Ruben Verhoeven, Yves Slachmuylders, Maurits Waardenburg, Alexander van de Voorde, Louise Hannecart en Henri Casteleyn.

De analyse van de algemene economische context en van het belang van de overheidsinvesteringen werd ondersteund door input van Niko Demeester (Voka), Luc Dresse (Nationale Bank van België), Chantal Kegels (Federaal Planbureau) en Edward Roosens (VBO).

Samenstelling van de werkgroepen

Werkgroep “Digitaal”

Dominique Leroy

Voorzitster

Nele Van Malderen

Rapporteur – Proximus

Thierry Geerts

Google Belgium

Peter Hinssen

Nexxworks

Laurent Hublet	Be Central
Rudy Lauwereins	imec
Dirk Lybaert	Proximus
Pierre Rion	Conseil numérique wallon

Werkgroep “Cybersecurity en vertrouwen in het digitale”

Miguel De Bruycker	<i>Voorzitter</i> - Centrum voor Cybersecurity België
Phédra Clouner	<i>Rapporteur</i> - Centrum voor Cybersecurity België
Wincy De Boeck	Deloitte
Jean-Luc Peeters	Centrum voor Cybersecurity België
Bart Preneel	imec-COSIC KU Leuven
Jan Vanhaecht	Deloitte
Chris Verdonck	Deloitte

Werkgroep “Onderwijs”

Michel Delbaere	<i>Voorzitter</i>
Jonas De Raeve	<i>Rapporteur</i> - Voka
Rector Vincent Blondel	UCLouvain
Etienne Denoel	McKinsey & Company*
Recteur Luc Sels	KU Leuven
Dirk Van Damme	OESO
Saskia Van Uffelen	Ericsson Belgium

Werkgroep “Gezondheid”

Jean Stéphenne	<i>Voorzitter</i>
Brieuc Van Damme	<i>Rapporteur</i> - Baere Craft Consulting
Kenneth Bonheure	McKinsey & Company
Julien Brabants	GSK Belgium
Jo De Cock	Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
Xavier De Cuyper	Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten
Wouter De Ploey	Ziekenhuis Netwerk Antwerpen
Olivier Ethgen	SERFAN Innovation
Pedro Facon	FOD Volksgezondheid
Geert Steurs	pharma.be
Stef Heylen	Janssen Pharmaceutica
Johan Kips	Erasmus
Olivier Legrain	IBA
Renaud Mazy	Cliniques universitaires St-Luc
Catherine Rutten	pharma.be
Luc Van den hove	imec
Chris Van Hoof	imec
Herman Van Oyen	Sciensano

Prof. Philippe Van Wilder   ULB

Werkgroep “Energie”

Michèle Sioen	<i>Voorzitster</i>
Pieterjan Debergh	<i>Rapporteur - VBO</i>
Olivier Van der Maren	<i>Rapporteur - VBO</i>
Prof. Johan Albrecht	UGent
Prof. Tine Baelmans	KU Leuven

Werkgroep “Mobiliteit”

Pieter Timmermans	<i>Voorzitter</i>
Nicolas Coomans	<i>Rapporteur - VBO*</i>
Jan Dumez	Tractebel-Engie
Louis Duvigneaud	Stratec
Prof. Bart Jourquin	UCLouvain
François-Joseph Vanaudenhove	Arthur D. Little Benelux
Prof. Frank Witlox	UGent

Werkgroep “Vergunningen en regelgeving”

Prof. Philippe Lambrecht	<i>Voorzitter - UCL en VBO</i>
Erik Peetermans	<i>Rapporteur - VBO</i>
Prof. Dr. David D’Hooghe	KU Leuven en Stibbe
Prof. Bruno Lombaert	UCLouvain Saint-Louis Bruxelles en Stibbe
Dr. Yseult Marique	ULB en University of Essex
Prof. Steven Van Garsse	UHasselt en Universiteit Antwerpen

Werkgroepen “Mobilisatie van kapitaal en publiek-private samenwerkingsverbanden”

Marc Raisière	<i>Voorzitter</i>
Arnaud Dessoay	Belfius
Luc Dresse	Nationale Bank van België

* Op het moment van de werkzaamheden.

Noot: De werkgroepen “Digitaal”, “Gezondheid”, “Energie”, “Mobiliteit”, “Vergunningen en regelgeving” en “Mobilisatie van kapitaal en publiek-private samenwerkingsverbanden” hebben gedetailleerde nota’s voorbereid ter ondersteuning van dit verslag. Deze nota’s zullen binnenkort beschikbaar zijn.

1. SAMENVATTING

België heeft heel veel troeven. We liggen in het hart van Europa en we beschikken over hoogopgeleide burgers met een hoge productiviteit. België beschikt bovendien over belangrijke bedrijven en onderzoeksinstellingen. Het land is ook een voorloper op gebied van digitale infrastructuur. Al die elementen maken van België een dynamische en toekomstgerichte economie. Tot 2020 zou de economie jaarlijks 1,5 à 2% moeten kunnen groeien.

De groei van de economie is echter kwetsbaar. Er zijn immers heel wat onzekerheden op het internationale vlak. Bovendien zijn er ook belangrijke binnenlandse economische uitdagingen. Die bedreigen het sociaaleconomische model van ons land. Zo zorgt de vergrijzing van de bevolking voor steeds verder oplopende sociale uitgaven. In combinatie met een hoge overheidsschuld van meer dan 100% van het bbp is dat een grote uitdaging. Bovendien moeten we de economie ook dringend duurzamer maken. Dat doen we onder meer door minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen. Dat zal grote inspanningen vragen van burgers, bedrijven en overheid. We kunnen die uitdagingen aan indien voldoende mensen aan de slag zijn en op die manier bijdragen aan het systeem. Toch zijn er ook op de arbeidsmarkt nog heel wat uitdagingen. De productiviteit stagneert en we trekken te weinig buitenlands talent aan. De vaardigheden die bedrijven zoeken, blijken bovendien moeilijk vindbaar te zijn bij wie geen job heeft. We hebben ook te weinig grote bedrijven die de productiviteit zouden kunnen verhogen.

Deze uitdagingen kunnen we stuk voor stuk aanpakken. Daarvoor moeten we dringend investeren in infrastructuur, opleiding en innovatie. Op die manier maken we de economie toekomstbestendig. Zelfs op korte termijn zullen deze investeringen zorgen voor een positief effect op de groei. Op langere termijn wordt het effect nog groter. Innovatie zal beter verspreid worden, er zal meer worden geïnvesteerd, we zullen meer ondernemers zien en de productiviteit zal stijgen. Ten slotte moet de overheid in België ook meer investeren. Bedrijven in België investeren meer dan hun collega's in andere Europese landen. De overheid in België investeert echter veel te weinig. De overheidsinvesteringen in België bedragen slechts 2,2% van het bbp. Dat is veel minder dan voorbeeldlanden in Scandinavië. Die investeren tot 4% van hun bbp. Meer investeringen door overheid én bedrijven zal de economie verder versterken.

Oorsprong van het Pact

België heeft dringend investeringen nodig. Daarom kondigde Eerste Minister Charles Michel in maart 2017 het uitwerken van een Nationaal Pact voor Strategische Investerings aan. Dit Pact moet zorgen voor meer groei en jobs. Die zijn nodig om het Belgische sociale model te beschermen en te versterken. Het Pact wil dan ook zorgen voor meer investeringen in belangrijke onderdelen van onze economie. Daarbij zullen zowel de bedrijven als de overheid een belangrijke rol spelen¹.

Een Strategisch Comité werd opgericht om te zorgen voor concrete adviezen. Het Comité adviseert de regering maar doet ook concrete voorstellen rondom strategische investeringen. Het heeft een aantal werkgroepen in het leven geroepen die zijn samengesteld met een brede

---

¹ Eerste Minister Charles Michel, *Nationaal Pact voor Strategische Investerings*, 2017.

groep van experts uit overheid, onderwijs, bedrijfsleven en middenveld. Omdat belangrijkste experts terzake werden geraadpleegd, kon het Strategisch Comité dan ook concrete adviezen geven. Het doel van de voorgestelde maatregelen is zorgen voor een gezond investeringsklimaat. Dat hebben we nodig voor meer economische groei tussen nu en 2030 die tegelijk duurzaam en inclusief is.

Concrete aanbevelingen

In het Pact werden EUR 144-155 miljard aan investeringen en ondersteunende maatregelen geïdentificeerd door het Strategisch Comité. Daarvan komt ongeveer 45% voor rekening van de overheid. Het zijn investeringen die zullen zorgen voor duurzame economische groei en stijgende productiviteit. Daardoor blijft de stijging van de sociale kosten onder controle en kunnen bedrijven blijven groeien.

De investeringen zullen grote effecten hebben op de economie. Investeringen in digitale transitie zullen de productiviteit opdrijven en zorgen voor meer economische groei. Dankzij die investeringen zal de economie tot 2030 groeien met 1,5-2% per jaar. Zonder die investeringen zou er tegen 2030 zowat 50 miljard EUR minder welvaart worden gerealiseerd. De investeringen in de digitale transitie en opleiding zijn daarbij bijzonder belangrijk. Ze zullen ervoor zorgen dat werknemers makkelijker nieuwe jobs zullen kunnen opnemen. Nieuwe jobs die vaak andere digitale vaardigheden vergen. De uitbouw van brede ecosystemen en gerichte *centers of excellence* zullen zorgen voor meer groei en meer jobs. Bovendien zullen we op die manier nog meer kapitaal en talent aantrekken. Ook een betere doorstroming van het verkeer zal zorgen voor meer economische activiteit en er zullen veel minder kosten zijn door de lange files. Ten slotte verwachten we dat de voorgestelde investeringen grote besparingen zullen opleveren. Een digitale overheid is een overheid die zuiniger is én tegelijk haar taken beter zal kunnen uitvoeren. Een beter beheer van gebouwen en beter beheer van de gezondheidszorg kunnen jaarlijks miljarden besparingen opleveren. Ook dat is geld dat opnieuw kan worden geïnvesteerd.

De adviezen voor de investeringen kunnen we opdelen in 6 domeinen. Elk van die 6 domeinen biedt grote kansen voor productiviteitswinst, heeft positieve effecten op andere sectoren en een grote positieve impact op de economische groei:

- De **digitale transitie** van België in goede banen leiden. Op die manier bouwen we een inclusieve en welvarende maatschappij en maken we van België een digitale koploper in Europa. Daarvoor moeten we een aantal zaken dringend doen. Het scholen en omscholen van werknemers en studenten in digitale vaardigheden. Het uitbouwen van digitale ecosystemen van bedrijven en onderzoeksinstellingen. Het investeren in een toekomstbestendige digitale infrastructuur, e-overheid en vertrouwen in digitaal.
- Als we op digitaal vlak voorop willen lopen, hebben we een nood aan **cyberveiligheid**. Dat betekent een veilige infrastructuur, heldere standaarden en duidelijke regelgeving. Op die manier kunnen bedrijven, burgers en overheid op een veilige manier gebruik maken van de digitale infrastructuur. Dat is goed voor het vertrouwen in technologie en beveiligt ons land tegen cyber-aanvallen.
- Het **Belgische onderwijs** is onmisbaar om ons voor te bereiden op de digitale transitie. Het onderwijs zal zowel zorgen voor digitale vaardigheden bij jongeren én academisch onderzoek, en zo verder moeten bijdragen tot de vernieuwing van onze economie
- Het **gezondheidssysteem digitaliseren en centers of excellence versterken** zijn onmisbare stappen om de gezondheidszorg betaalbaar houden en top-activiteiten verder uit te bouwen. Daarvoor maken we gebruik van de e-Health technologieën. Bovendien moeten we blijven investeren in onderzoek en ontwikkeling binnen de onze biofarmaceutische onderzoeksinstellingen.

- We moeten onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen sterk verminderen. Daarom moeten we investeren in **energieprojecten** om die verandering voor ons land mogelijk te maken. Daarbij gaat het over zowat alles wat energie aanbelangt. Met een speciale focus op het energiezuiniger maken van gebouwen, investeringen in de transmissie- en distributienetwerken om de nodige capaciteit en flexibiliteit te verzekeren, en oplossingen om het transport te vergroenen.
- Uitrollen van **Transport as a Service** in België. We moeten de **mobilititeit** in België dringend vlot trekken. Een vlotter verkeer zal heel veel kosten besparen, is beter voor het milieu en kan ons ook heel veel extra welvaart opleveren. Daarbij moeten we tegelijk zorgen voor het kwalitatief onderhouden van de infrastructuur (bv. bruggen en tunnels) en voor meer investeringen in infrastructuur (bv. de finalisering van het GEN, P+R-parkings, 600km fietssnelwegen, ...), maar ook voor het uitrollen van intelligente transportsystemen en multimodale netwerken. Daarbij is het ook essentieel dat de transportvraag wordt getemperd en gemoduleerd in tijd en ruimte (via o.a. het slim tarifieren van mobiliteitsdiensten, het opzetten satellietkantoren en coworkingspaces). Tot slot moet er een Nationaal Observatorium Mobiliteit opgericht worden naar het model van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, die de nodige data verzamelt en de knelpunten inzake mobiliteitskwesaties in kaart kan brengen.

Daarnaast adviseert het Strategisch Comité om dringend een aantal algemene omgevingsfactoren te verbeteren:

- We moeten makkelijker en sneller kunnen investeren. Daarom adviseert het Comité **aanpassingen van het vergunningenstelsel en regelgevend kader**. Het actief begeleiden van investeerders om de procedures te volgen is bijzonder belangrijk. Ook moeten er een aantal blokkerende factoren in de regelgeving aangepast worden. Zo verschilt de regelgeving vaak tussen de gewesten of zijn behandelingstermijnen te lang. Op die manier lopen investeringen vaak veel vertragingen op of komen er helemaal niet. Om investeringen aan te moedigen is ook **rechtszekerheid** bijzonder belangrijk. Dat betekent dat investeerders erop kunnen rekenen dat de regels, subsidies of lasten duidelijk en stabiel blijven over een langere periode.
- In België is heel veel kapitaal aanwezig. Het komt erop aan om dat **kapitaal te mobiliseren**. Daarin ligt een belangrijke taak voor de overheid. Zij kan op zoek gaan naar investeerders voor rendabele projecten. Voor grote investeringen zou de overheid één aanspreekpunt moeten hebben die grote projecten en financiering kan organiseren. Zo kan bijvoorbeeld een inventaris worden gemaakt van het bestaande overheidspatrimonium. Ook kunnen de bestaande Europese fondsen en budgetten beter worden gebruikt.
- We moeten meer gebruik te maken van **PPS-structuren**. Daarvoor is politieke wil nodig én ook een concurrentiële markt voor PPS-structuren. Investeerders moeten ook toegang hebben tot de juiste expertise en “best practices”.
- **Een heroriëntatie van overheidsuitgaven en een herziening van Europese regelgeving om op die manier overheidsinvesteringen te stimuleren**. Terwijl overheidsinvesteringen over een langere periode baten opleveren, worden ze budgettair behandeld als eenmalige uitgaven. Daarover zou België met Europa moeten onderhandelen. De Belgische overheid zelf zou meer moeten investeren en minder moeten consumeren.

Het Strategisch Comité is ervan overtuigd dat de voorgestelde investeringen haalbaar zijn. Sterker nog: ze zullen snel terugverdiend zijn. Een groot deel van de private investeringen zijn al voorzien in plannen van de betrokken bedrijven. Daarbij gaat het om investeringen in telecom of elektriciteitsnetwerk. Ook de overheidsinvesteringen en ondersteunende maatregelen zijn best haalbaar. Een stuk door bestaande budgetten te herverdelen binnen de kaders waarvoor ze bestemd waren. Het andere deel kan gevonden worden door middel van

verschillende instrumenten. Deze instrumenten zijn onder andere: het betere gebruik van het bestaande overheidspatrimonium, het opzetten van een groot investeringsfonds, PPS-structuren, het jaarlijkse investeringsbudget van de overheden, etc. Ook die overheidsinvesteringen zullen al snel terugverdiend kunnen worden. Enerzijds doordat de overheid zal besparen op zijn functioneringskosten, met name op de energiekosten, of op de werkloosheidsuitkeringen. Anderzijds omdat de economie sneller zal beginnen groeien. Dat zal zorgen voor meer overheidsinkomsten.

Implementatie

Dit verslag is slechts het begin van het verhaal. Om het Pact ten uitvoer te brengen, is er nood aan zowel een sterk politiek engagement, een sterk draagvlak bij private investeerders en breder in de maatschappij, als dagelijkse inspanningen om de concrete maatregelen te coördineren en uit te voeren. Maatschappelijke bewegingen zoals de Derde Industriële Revolutie Vlaanderen en BioWin in Wallonië vormen daarbij referentiepunten.

Om de uitvoering van het pact te waarborgen stellen het Strategisch Comité bijgevolg de volgende maatregelen voor:

- *Alle stakeholders mobiliseren.* De verschillende overheden in ons land zullen zich moeten engageren en actief samenwerken om het pact uit te voeren. De dialoog die de verschillende regeringen hierover zijn aangegaan, moet worden voortgezet in het Overlegcomité, op initiatief van de Eerste Minister. In dezelfde geest van uitwisseling en synergie moet de dialoog worden voortgezet op het niveau van de besturen die belast zijn met investeringsprojecten, en van de private partners.
- *Een breed draagvlak creëren bij de betrokken actoren en de bevolking.* De inzet van de personen die hebben meegeschreven aan de hoofdstukken van het ontwerp van het pact moet renderen in de uitvoeringsfase. In die fase is de medewerking van een grotere groep deskundigen nodig. Het is eveneens belangrijk om de maatschappij als geheel bij het Pact te betrekken via bewustmakingscampagnes of participatiefora. Daarom stelt het Comité een *roadshow* voor langs burgers en belanghebbende organisaties in de hele maatschappij. Opdat de burgers er zich achter kunnen scharen moet het Pact een sterke uitstraling krijgen en moet de mogelijkheid worden aangeboden om te participeren. Dat kan zowel gebeuren via *town halls*, online en via persoonlijke interacties.
- *Een team samenstellen dat de lancering van het Pact ondersteunt.* Gedurende de komende maanden dient dit team de nodige actie te ondernemen om het draagvlak van het Pact bij de betrokken actoren te verhogen. Het zal de deelname van de burgers organiseren. Op deze basis zal het team het Pact verfijnen en zal het de uitvoering voorbereiden. Wanneer het Pact haar operationele fase zal bereiken zal een Delivery Unit de aanbevelingen omzetten in operationele projecten, de verschillende actoren aanmoedigen om de nodige actie te ondernemen en de uitvoering ervan te vergemakkelijken.

Vandaag overhandigt het Strategisch Comité zijn verslag aan de Eerste Minister en de Ministers-Presidenten. Het legt zijn aanbevelingen tegelijkertijd voor aan de maatschappij. Het nodigt iedereen uit om het rapport te lezen en om zich achter de ambitie van het Nationaal Pact voor Strategische Investerings te scharen.

Het Strategisch Comité blijft de concrete uitvoering van het pact steunen. Alle leden van het Strategisch Comité zijn beschikbaar om met de belangrijkste spelers verder in dialoog te gaan over de aanbevelingen, teneinde de plannen te verfijnen op basis van hun feedback. De leden van het Strategisch Comité zijn ook bereid om hun rol, in de oprichting en de begeleiding van een team dat de lancering van het Pact ondersteunt, op zich te nemen.

2. WAAROM WE DRINGEND MEER INVESTERINGEN NODIG HEBBEN

2.1 België, een sterke middenvelder in Europa

België beschikt over heel wat economische troeven. Dankzij die troeven zijn we binnen Europa een knooppunt voor economische activiteit en groei. België ligt namelijk centraal in Europa, heeft een hoogopgeleide bevolking en beschikt zowel over belangrijke sectoren als dynamische ondernemingen.

- **Ligging:** België ligt op het kruispunt van Europa. Binnen een straal van 500km rond Brussel wonen meer dan 150 miljoen mensen. Samen bezitten die zowat 60% van de Europese koopkracht (zie figuur 1).
- **Netwerk:** Belgische steden zijn gemakkelijk verbonden met andere belangrijke steden zoals Parijs, Londen, Berlijn, Rotterdam en Frankfurt. België beschikt immers over een dicht en vaak gebruikt netwerk via trein, snelweg en de lucht².
- **Mensen:** België heeft een bevolking die beschikt over heel wat vaardigheden. De bevolking is bovendien heel divers en internationaal. Dit is onder meer het gevolg van de sterke aanwezigheid van Europese en andere internationale instellingen. Ook de toestroom van buitenlandse werkkrachten uit verschillende werelddelen speelt een rol. België heeft bovendien ook een hoogopgeleide bevolking. Het hoger onderwijs kan zich meten met de wereldtop.
- **Industrie:** Vele grote industrieën en dienstactiviteiten hebben zich in België ontwikkeld. Daarbij denken we onmiddellijk aan de farmaceutische en chemische industrie, en ook aan bijvoorbeeld de luchtvaart, de voedingsindustrie, de logistiek of de bouw van grote infrastructuurprojecten. We beschikken ook over andere wereldspelers in specifieke niches. Denk maar aan 3D-printing, baggeractiviteiten, textieltechniek, de recyclage van zeldzame metalen, etc. Daarnaast telt België ook een groot aantal kleine en middelgrote ondernemingen. Zij vormen een dynamisch ondernemend middenveld.
- **Investerings:** In België wordt door bedrijven heel wat geïnvesteerd. In 2017 was dat zelfs meer dan in vele buurlanden. Dit is mee te danken aan aantrekkelijke regelgeving voor onder meer klinische studies. Ook innovatie wordt door de overheid fiscaal ondersteund.
- **Digitaal:** In een recente studie van het McKinsey Global Institute³, werd België genoemd als een van de digitale voorlopers in Europa. Dankzij de moderne en wijdverspreide telecom-infrastructuur (8de plaats in Europa in de Digital Economy &

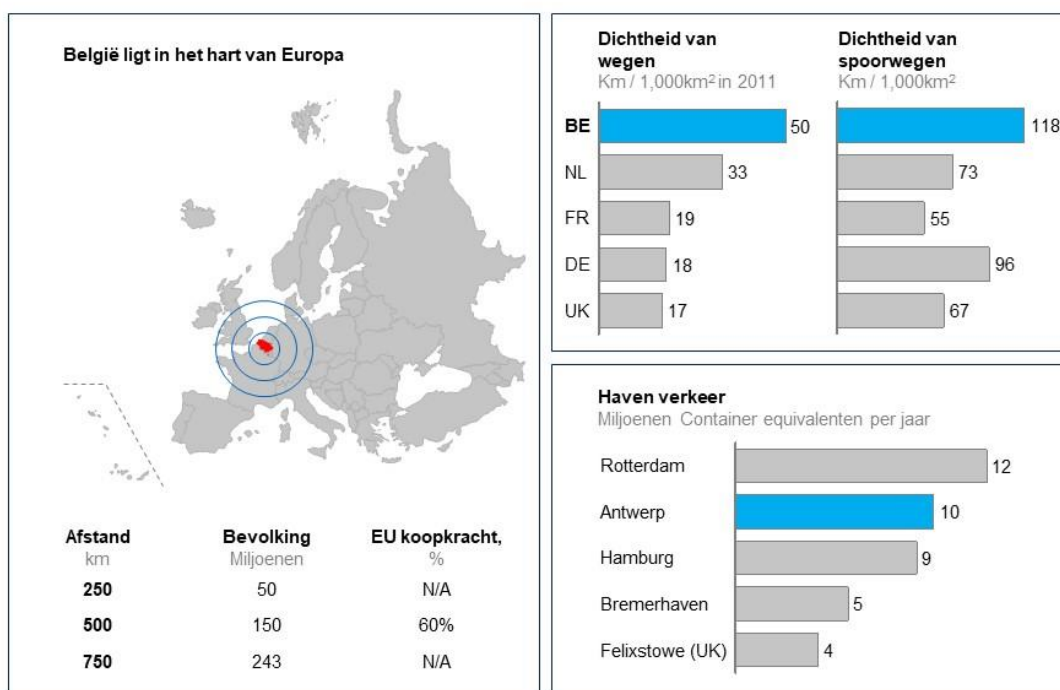
² Flanders Investment and Trade, World Shipping Council, World Bank.

³ McKinsey, *Shaping the future of work in Europe's digital front-runners*, 2017.

Society Index) is België goed geplaatst om digitaal te innoveren. Belgische bedrijven en burgers gebruiken nieuwe technologieën ook vaker dan in de rest van Europa.

FIGUUR 1

België, de Europese sterke middenvelder

BRON: Flanders Investment and Trade, Knoema, World Shipping Council, World Bank.

België heeft duidelijk heel veel troeven. Dat maakt ons aantrekkelijk als vestigingsplaats voor investeringen. Bovendien zijn we meertalig, hebben we een uitstekende gezondheidszorg en beschikken we over een uitgebreid netwerk van onderzoeksinstituten.

Ondanks al deze sterktes staat België voor een aantal grote macro-economische uitdagingen. Die vereisen de nodige aandacht – zowel vandaag als in de toekomst.

2.2 Macro-economische situatie: Een positieve tendens maar grote uitdagingen⁴

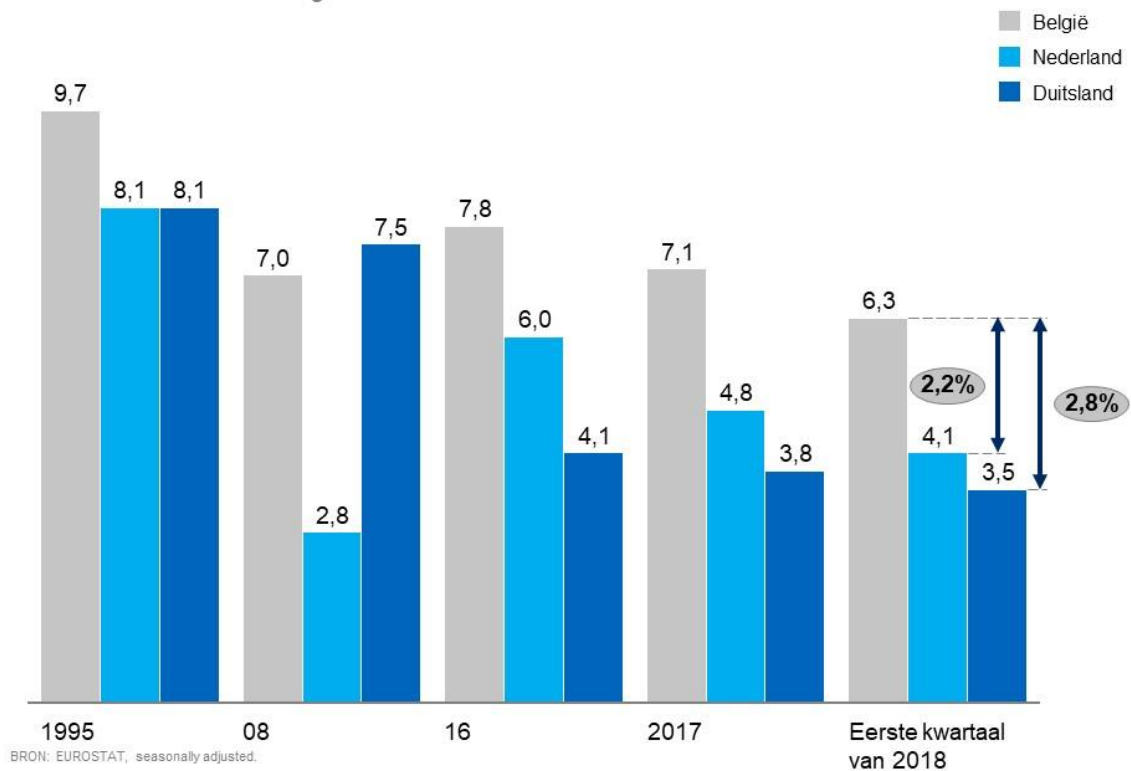
De Belgische economische activiteit is tijdens de laatste vijf jaar gestegen. Meer specifiek groeide het bbp in 2017 met 1,7% (zie figuur 3). Voor de volgende jaren wordt de groei in België geraamd op iets meer dan 1,5% door de Europese Commissie en het IMF. In 2017 groeiden de totale gewerkte uren ook sterk (met 1,7%) als gevolg van de 65.000 nieuwe banen die gecreëerd werden. Dit leidde tot een vermindering in de werkloosheid zoals te zien in figuur 2. Deze positieve ontwikkelingen zijn mede het resultaat van een aantal structurele maatregelen. Bijvoorbeeld de loonmatiging, de indexsprong, de verlaging van de lasten op arbeid, de herintegratie van werklozen op de arbeidsmarkt, specifieke maatregelen tot flexibilisering van de arbeidsmarkt, enzovoort. Dat positieve klimaat van maatregelen was medeverantwoordelijk voor de sterke jobcreatie, een hogere groei van de export en de verdere stijging van de bedrijfsinvesteringen in 2016 en 2017.

⁴ Nationale Bank van België.

FIGUUR 2

Werkloosheidsgraad in België tussen 1995-2018 vergeleken met buurlanden

% van de actieve bevolking

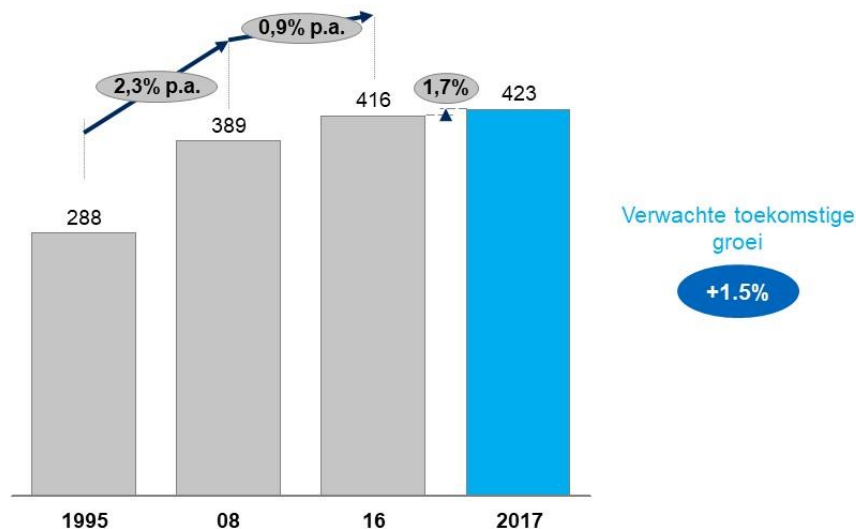

De economische situatie is de laatste jaren duidelijk verbeterd. Toch kijkt België aan tegen een aantal uitdagingen. Zo is de werkloosheidsgraad de afgelopen vier jaar dan wel gedaald, ze blijft hoger (6,3% in het eerste kwartaal van 2018) dan in Duitsland of Nederland. Ook is het bbp per inwoner pas in 2015 teruggekeerd naar het niveau van vóór de wereldwijde financiële crisis van 2008; in 2017 was het slechts 2,9% hoger. Ook de inflatie was in België de voorbije jaren hoger dan in de buurlanden. Dit mag zeker niet leiden tot grotere stijgingen van de loonkosten. Dat zou de recente verbetering van het concurrentievermogen opnieuw aantasten.

FIGUUR 3

Belgisch BBP tussen 1995-2017

EUR Miljard, in prijzen van 2015

BRON: INR.

We moeten er alles aan doen om de economische groei verder te kunnen zetten. Zeker wanneer binnenkort de rentevoeten zouden stijgen of wanneer de internationale economie zou verzwakken. De Brexit en het toenemende protectionisme zijn maar enkele van de internationale bedreigingen voor onze economische groei.

Op langere termijn kampt België – net zoals andere Europese landen – met een aantal grote uitdagingen. De vergrijzing van de bevolking, technologische veranderingen waaronder de digitale revolutie zijn er enkele. Maar ook de ecologische duurzaamheid van de economie is een grote uitdaging. Daarvoor hebben we internationale overeenkomsten ondertekend. Tussen 2016 en 2060 zal bovendien het aandeel van de 65-plussers in de bevolking met 6,2% stijgen. Dat wordt een bijzonder grote uitdaging. Enerzijds stijgen de overheidsuitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg. Tegelijk zal het aantal werkenden niet meer stijgen. Die combinatie is een enorme negatieve schok voor ons stelsel van sociale zekerheid.

Daarom moeten we dringend ingrijpen om de welvaart van de toekomstige generaties te beschermen. Dat kunnen we doen door de fundamenten van de economie te versterken, meer productiviteitswinst te boeken en het aandeel werkenden te verhogen. Zeker in België moeten we snel ingrijpen. De overheidsschuld daalt misschien langzaam, ze is nog altijd bijzonder hoog (103,4% van het bbp in 2017). Bovendien stagneert de productiviteit de laatste jaren. Op enkele uitzonderingen na heeft België bovendien te weinig grote bedrijven. Van de 2000 grootste bedrijven ter wereld in 2017 kwamen er volgens Forbes slechts 9 uit België. Nederland telde 23 bedrijven in die lijst en Zwitserland maar liefst 46. We hebben meer grote bedrijven nodig. Die zorgen immers voor een belangrijke stimulans voor de economie. Ten slotte nemen de verschillen (mismatches) tussen de vaardigheden van werknemers en de door bedrijven gezochte vaardigheden snel toe. In 2016 was 36% van de werkzoekenden laaggeschoold. Tegelijkertijd voldeed slechts 11% van de banen aan dit profiel. Door de digitalisering van de economie zou dit probleem wel eens pregnanter kunnen worden.

2.3 Macro-economische noodzaak voor investeringen

We hebben in België meer duurzame groei nodig én een verdere stijging van de productiviteit. Daarvoor zijn gerichte investeringen nodig. Deze kunnen zowel publiek als privaat zijn, of een combinatie van beiden (Publiek-Private Samenwerking, of PPS). Het realiseren van al die investeringen is het uiteindelijke doel van dit Pact.

Op lange termijn hebben deze investeringen een belangrijk effect op het groeipotentieel van onze economie. Betere infrastructuur zal zorgen voor een snellere groei van de productiviteit. Daardoor zal de economie dan weer sneller kunnen groeien. Betere infrastructuur zal bedrijven toelaten om meer te produceren én te investeren. Zowel extra investeringen als ook het moderniseren van hun productieapparaat. Dit leidt dan weer tot technologische vooruitgang en innovatie in het algemeen. De productiviteitswinsten die voortkomen uit deze investeringen, leiden doorgaans in een significant rendement op investeringen.

Zelfs op korte termijn zullen deze investeringen zorgen voor meer welvaart en economische groei. Voor de investeringen moet immers materiaal worden aangekocht en wordt ook arbeid ingezet. Dat leidt tot extra economische activiteit. Een tweede effect dat de vraag verder versterkt, is de groei van de uitvoer en de consumptie. De totale economische activiteit zal dan ook groter zijn dan het bedrag van de aanvankelijke investering. Deze bijkomende economische ontwikkeling wordt vaak aangeduid met de term “multiplicatoreffect”. Op die manier ontstaat er een positieve spiraal tussen groei enerzijds en investeringen anderzijds. De investering leidt tot meer economische activiteit: bedrijven zullen meer produceren en meer mensen aanwerven. Die extra productie zal opnieuw leiden tot meer investeringen en aanwervingen.

2.4 Huidige stand van zaken investeringen⁵

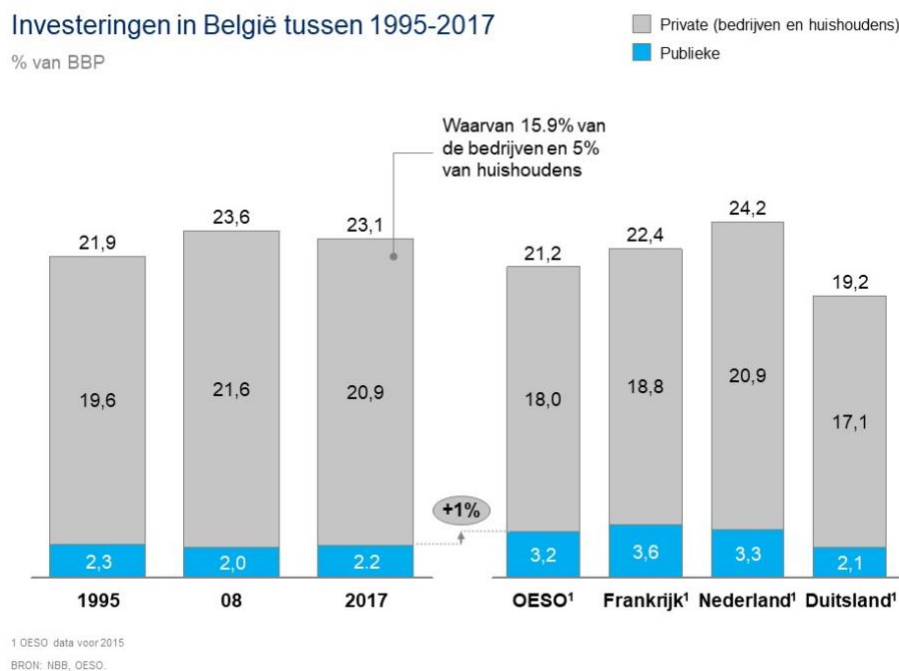
In deze context is het belangrijk om te kijken naar de huidige investeringen. We investeren vandaag opnieuw even veel als voor de crisis. In 2017 bedroegen de investeringen in België zowat deze 23,3% van het bbp (zie figuur 4). Tussen 1995 en 2007 was dat gemiddeld 21,8%. Toch mag dit cijfer geen geruststelling zijn. Eerst en vooral investeert de overheid veel te weinig. Letterlijk en figuurlijk. Ten tweede zijn de grote investeringen in grote mate te wijten aan een aantal grote multinationale bedrijven in de private sector. Tot slot zijn er een aantal belangrijke struikelblokken in het investeringsklimaat.

- **Stand van zaken publieke investeringen:** De investeringen door de overheid zijn vandaag bijzonder laag. De Belgische infrastructuur brokkelt af. Figuurlijk maar zeker ook letterlijk. Dit geldt zowel in vergelijking met het verleden als ten opzichte van andere Europese landen. In 2017 bedroegen publieke investeringen slechts 2,2% van het bbp (zie figuur 4) ten opzichte van 5,5% op haar hoogtepunt in het begin van de jaren '70. In vergelijking met de andere Europese landen staat België samen met Duitsland onderaan de ladder wat betreft publieke investeringen. In Scandinavië investeert de overheid jaarlijks ter waarde van zowat 4% van het bbp. Ook in Nederland en Frankrijk investeert de overheid jaarlijks meer dan 3% van het bbp. Zowel de Scandinavische landen, Frankrijk als Nederland zijn landen waar België zich mee zou moeten meten. België ligt echter behoorlijk ver achter op die landen. De afgelopen 20 jaar heeft België veel te veel bespaard op overheidsinvesteringen. De gevolgen zijn zichtbaar: de publieke infrastructuur is verouderd en brokkelt af.

---

⁵ Nationale Bank van België, Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)

FIGUUR 4

- Stand van zaken van private investeringen: Vandaag zijn investeringen van de private bedrijven goed voor 15,9% van het bbp (de overige private investeringen behoren tot de huishoudens). Dat is meer dan 2 procentpunt boven het cijfer van onze buurlanden. Dit cijfer ligt in lijn met het cijfer van voor de recente financiële crisis.
- Struikelblokken in het investeringsklimaat: Om verdere investeringen te stimuleren, moet er een gunstig investeringsklimaat heersen. Vandaag zijn er een aantal hinderpalen die in de weg staan van meer investeringen. Ten eerste zijn de overheidsfinanciën niet optimaal ingericht op investeringen. De uitgaven van de overheid zijn vooral gericht op lopende kosten. Bovendien is de schuld bijzonder hoog waardoor de ruimte voor toekomstige investeringen beperkt blijft. Daarnaast is er de Europese regelgeving. Die dwingt ons de schuld verder af te bouwen en het overheidstekort te beperken. Daardoor is het moeilijk om op korte termijn veel meer te investeren. Ten tweede worden alternatieve financieringsinstrumenten zoals PPS-structuren in België te weinig gebruikt. Dat komt omdat we te weinig kennis en ervaring hebben met dit soort financieringsvormen. Ten derde hebben we dringend nood aan een beter investeringsproces. Dat betekent onder meer een standaardisering van projectbeheer, een betere coördinatie tussen betrokken entiteiten, een soepeler vergunningsbeleid en regelgeving. Eveneens cruciaal is het garanderen van fiscale en administratieve rechtszekerheid. In België is er vandaag heel veel kapitaal beschikbaar maar wordt het veel te weinig gebruikt bij gebrek aan projecten met een gunstige rendabiliteit of risicoprofiel. We moeten dit kapitaal beter samenbrengen met veelbelovende projecten. Dat zou heel wat financieringsnoden kunnen oplossen.

België heeft dringend meer investeringen nodig. Als we die investeringen willen realiseren, moeten we een aantal noodzakelijke structurele veranderingen doorvoeren. Daarover gaat dit Nationaal Pact voor Strategische Investerings. Het is een verzameling dringende adviezen over hoe we snel veel meer zouden kunnen investeren.

3. AANPAK

3.1 Oprichting Strategisch Comité

België heeft dringend meer investeringen nodig. Daarom kondigde Eerste Minister Charles Michel in maart 2017 de uitwerking van een National Pact voor Strategische Investeringsaanpak aan. Dit Pact zal zorgen voor meer groei en jobs. Dat is nodig om het Belgische sociale model te beschermen en versterken. Het Pact wil dit bereiken door strategische investeringen te versterken en versnellen in een aantal belangrijke domeinen van onze economie. Zowel de bedrijven als de overheid zullen hierbij een belangrijke rol moeten spelen.

Om de adviezen van het Pact op te stellen, werd een Strategisch Comité opgericht. Het comité kon volledig onafhankelijk adviezen geven en mocht ook concrete investeringsvoorstellen formuleren. Het comité bestaat uit leden die werden aangewezen omwille van hun expertise en ervaring in de verschillende domeinen. De leden van het comité zijn Michel Delbaere (voorzitter), Dominique Leroy, Marc Raisière, Michèle Sioen, Jean Stéphenne en Pieter Timmermans.

Het Strategisch Comité heeft vervolgens een diverse groep aan economische, institutionele en academische betrokkenen geraadpleegd. Zij hebben mee vorm gegeven aan de concrete technische en strategische uitwerking van het Pact. Door middel van deze brede raadpleging is het Strategisch Comité gekomen tot een beperkt aantal concrete adviezen. Bovendien werden die adviezen ruim ondersteund door de bevroegde experts. De adviezen hebben één grootste gemeenschappelijke deler: zorgen voor een gezond investeringsklimaat. Op die manier zal er gezorgd worden voor een duurzame en inclusieve groei tussen nu en 2030.

3.2 Een virtueuze cirkel als basiskader voor het Pact

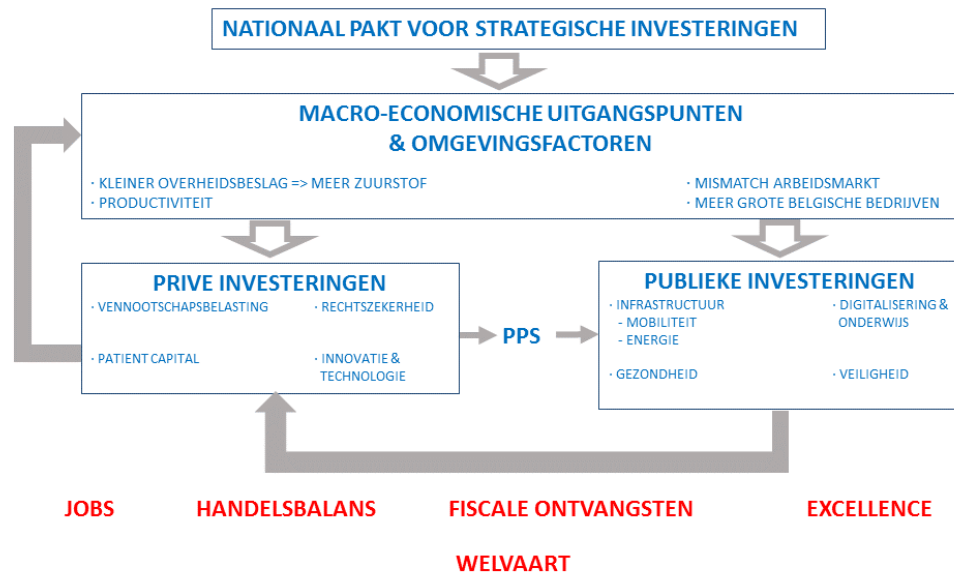
Een zogenaamde virtueuze cirkel vormt het basiskader voor dit Pact, geïllustreerd in figuur 5. België staat voor een aantal grote economische uitdagingen. Dat werd al beschreven in de context hierboven. Als we deze uitdagingen willen aanpakken, hebben we dringend grote en belangrijke investeringen nodig voor de vernieuwing van onze economie. Deze investeringen worden aangevoerd door de overheid of private sector. Het effect op de economie zal groter zijn dan het bedrag van de aanvankelijke investering. De bijkomende groei zal dan weer zorgen voor extra economische zuurstof en biedt een antwoord op de macro-economische uitdagingen.

Het comité heeft 6 verschillende domeinen bepaald. Dat gebeurde op basis van de verwachte economische impact. Ook de mogelijkheid om grote productiviteitswinsten te boeken speelde een rol. De zes domeinen zijn achtereenvolgens: Digitaal, Cyberveiligheid, Onderwijs, Gezondheidszorg, Energie en Mobiliteit. Uiteraard zijn deze domeinen niet de enige waarin België zou moeten investeren. Wél zijn deze domeinen van groot belang om de noodzakelijke zuurstof te geven aan de economie in het algemeen.

Verder heeft het Comité een aantal algemene omgevingsthema's bepaald. Die moeten de investeringen van de overheid en bedrijven verder ondersteunen. Die omgevingsthema's zijn samen te vatten in vier punten: vergunningsprocessen en rechtszekerheid, de mobilisatie van kapitaal, het gebruik van Publieke-Private Samenwerkingen (PPS) en, als laatste, een budgettaire strategie in België en EU budgettaire kader die gunstige zijn voor publieke investeringen.

FIGUUR 5

Basiskader: de virtueuze cirkel tussen publieke en private investeringen

Om de aanbevelingen binnen deze thema's te ontwikkelen werden thematische werkgroepen opgericht. De werkgroepen werden telkens voorgezeten door de leden van het Strategisch Comité, bijgestaan door Miguel De Bruycker (werkgroep Cyberveiligheid) en Philippe Lambrecht (werkgroep Vergunningen en regelgeving).

3.3 Werkwijze werkgroepen

De werkgroepen hebben op de meest ruime wijze informatie verzameld. Daarbij hebben ze betrokkenen en experts bevroegd uit verschillende hoeken van de samenleving. Op die manier werden de verschillende adviezen ontwikkeld. Deze benadering staat in contrast met de gewoonlijke theoretische benadering. De huidige werkwijze was dan ook een bijzonder praktische benadering. Die heeft ervoor gezorgd dat de adviezen vandaag door een ruime selectie van experts worden ondersteund.

- De werkgroepen hebben allereerst breed met experts in de verschillende domeinen gesproken. Op die manier konden ze de huidige context, trends, uitdagingen en kansen binnen de verschillende thema's goed leren begrijpen;
- Op basis van deze informatie werd per werkgroep een *long list* met verschillende ideeën opgesteld;
- Daarna werd door middel van verdere raadpleging en feedback de long list verder gefilterd naar een aantal grote aanbevelingen per groep. De impact op de economische groei was hiervoor een belangrijk criterium. Andere belangrijke criteria waren het

potentieel voor duurzame en inclusieve groei en de vraag in hoeverre Belgische expertise zou worden gebruikt. Uiteraard speelde ook de haalbaarheid van de ideeën een belangrijke rol bij de uiteindelijke selectie;

- Als laatste werd deze kortere lijst met grote ideeën verder concreter gemaakt in termen van visie, benodigde middelen en implementatieplan. Ook werd er nagedacht over de rol van alle betrokken maatschappelijke spelers.

Het tussentijdse product is dit document. Hierin staan de belangrijkste prioriteiten die voor elke domein door een heel groot aantal betrokkenen worden ondersteund. Bovendien geven we hier een lijst weer met dringende aanbevelingen voor strategische investeringen. Tegelijk geven we adviezen rondom omgevingsfactoren die het investeringsklimaat gunstiger kunnen maken. Het Comité verwacht dat zowel de investeringen als de omgevingsfactoren de Belgische economie structureel gezonder, sterker en competitiever kunnen maken.

3.4 Voortleven van het Pact

Met dit Pact wil het Strategisch Comité een duurzame en langdurige bijdrage leveren tot de welvaart van dit land en haar burgers. Daarom zien we dit Pact als het begin van een cruciale en vooral heel dringende transformatie van de Belgische economie. Daarbij kan dit document een duidelijke leidraad vormen. De uiteindelijke uitwerking begint vandaag. De leden van het Strategisch Comité scharen zich dan ook achter de conclusies in dit Pact. We engageren ons volop om het Pact mee waar te maken. We roepen de rest van de samenleving, burgers, bedrijven en overheid ook op om hetzelfde te doen. Alleen samen kunnen we de economie klaarmaken voor de 21ste eeuw. Want de toekomst is van ons.

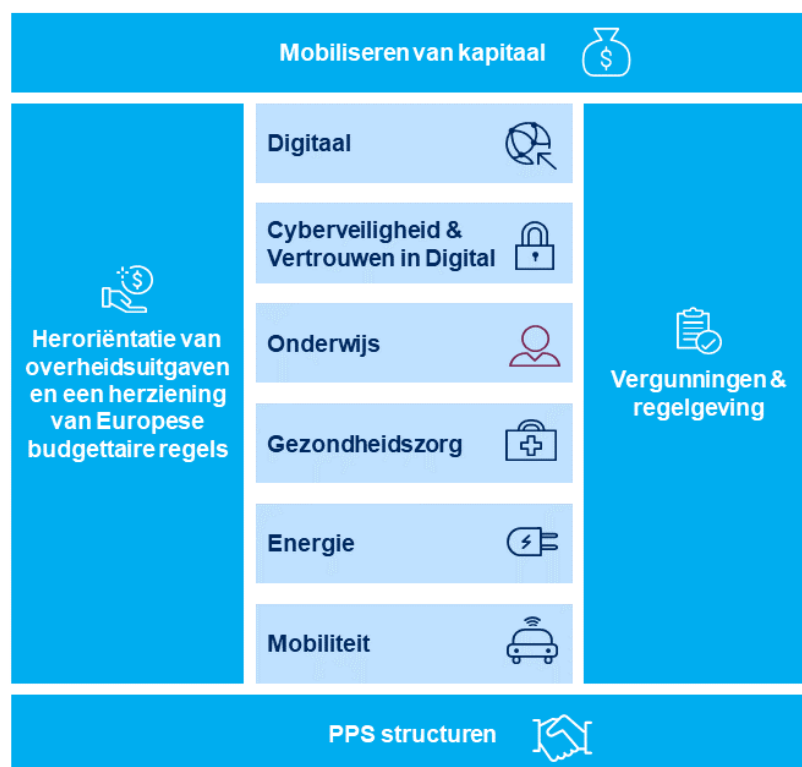
4. CONCRETE INVESTERINGSAANBEVELINGEN

België moet zich concentreren op domeinen waarin het al sterk staan. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat we in bepaalde domeinen als een unieke expertise hebben opgebouwd. We moeten er dan voor zorgen dat ze goed aansluiten met belangrijke trends, uitdagingen en kansen in onze economie. Voorbeelden uit het buitenland tonen aan wie uitblinkt in een aantal domeinen zijn economie competitiever maakt en welvarender wordt.

In dit hoofdstuk gaan we in op een aantal strategische investeringen die door de werkgroepen werden aangewezen als prioritair voor de welvaart van ons land. Het Comité draagt deze voor onder de vorm van zes grote economische domeinen en vier omgevingsfactoren. Die omgevingsfactoren moeten het makkelijker maken om de dringende investeringen mogelijk te maken. Deze structuur wordt weergegeven in figuur 6, die de visie van dit Strategisch Comité vertolkt. Een gezond investeringsklimaat ondersteunt een sterke kern van economische activiteiten. Binnen de domeinen wordt ingezet op menselijk kapitaal, tastbare en digitale infrastructuur en innovatie en excellentie. Ondertussen organiseren we een vruchtbaar investeringsklimaat met de nodige regelgeving en financieringsmogelijkheden. Het Strategisch Comité is ervan overtuigd dat het geheel van adviezen - investeringen en specifieke maatregelen – zullen zorgen voor duurzame economie. Daarin zal telkens meer worden geïnvesteerd door overheden, bedrijven en ondernemers. Het is dan ook op die manier dat we van België een echte koploper zullen maken.

De zes domeinen waarop we in dit document ingaan zijn Digitaal, Cyberveiligheid, Onderwijs, Gezondheidszorg, Energie en Mobiliteit (zie figuur 6). Het gaat hierbij zowel om private als publieke investeringen, en combinaties van de twee. Binnen de omgevingsfactoren hebben we aantal dringende aanpassingen voorgesteld: aanpassingen aan het juridisch kader en de vergunningsprocedures voor investeringen, de mobilisatie van kapitaal, een uitvoeriger gebruik van PPS-structuren en gezonde overheidsinvesteringen binnen de EU-regelgeving (zie figuur 6).

FIGUUR 6

4.1 Investeringsrichtlijnen

We hebben een zeer ruim veld van experts en betrokkenen geraadpleegd om tot de aanbevelingen te komen. De investeringsaanbevelingen werden gemaakt op basis van een zestal belangrijke richtlijnen.

- **Focus:** In elk domein ligt de focus op het vinden van investeringen die de grootse welvaart voor het hele land opleveren. De noodzakelijke investeringen kunnen verschillen per domein.
- **Disruptief:** Bij de keuze van investeringen werd vooral nagedacht over hoe we van België een koploper kunnen maken. De bedoeling is om op lange termijn competitief te blijven of te worden.
- **Inclusiviteit:** De investeringen en de extra economische groei moeten zoveel mogelijk onderdelen van de economie kunnen vooruithelpen. Van startups tot kmo's en van grote bedrijven tot vzw's. Ook moeten ze van België een betere plaats maken voor de gehele bevolking - ongeacht afkomst, geslacht, leeftijd of cultuur.
- **Duurzaamheid:** Om onze huidige welvaart te behouden, moeten investeringen duurzaam zijn. Dat betekent dat ze economisch houdbaar zijn maar ook dat ze duurzaam zijn op sociaal vlak en op milieuvlak.
- **Endogeniteit:** België heeft er alle belang bij om de investeringen uit te voeren met eigen middelen en kennis. Directe buitenlandse investeringen zijn zeker interessant. Toch leveren die investeringen lagere totale opbrengsten dan binnenlandse investeringen. Door lokale middelen te gebruiken blijven alle economische voordelen in België. Bovendien kunnen we alle expertise ook zelf verder ontwikkelen.

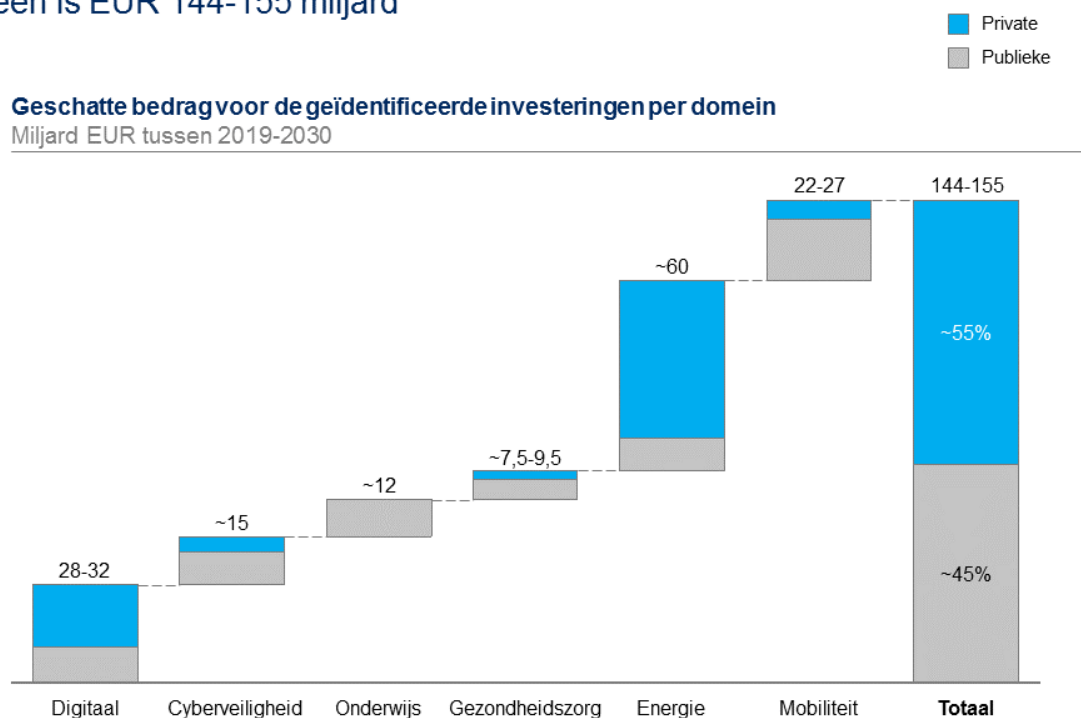
- **Haalbaarheid in België:** Investerings moeten ook op grote schaal toepasbaar zijn binnen België. Er moeten dus genoeg middelen en expertise aanwezig zijn en het moet passen binnen de huidige sociaal-economische realiteit. Bovendien mogen er geen onoverkoombare obstakels in de regelgeving zijn.

4.2 Totale investeringsvraag en impact

Het Strategisch Comité adviseert in dit document een aantal dringende investeringen. In totaal komen die neer op ongeveer EUR 144-155 miljard – zie figuur 7. Het leeuwendeel van dit bedrag zal van de bedrijven komen (~55%), maar de overheid speelt ook een grote rol (~45%). Ook de combinatie tussen beiden zal bijzonder belangrijk zijn. Een deel gedragen door de privé-sector heeft immers betrekking op de financiering van publieke investeringen, gebruikmakend van PPS-structuren.

FIGUUR 7

Het totale bedrag van alle geïdentificeerde investeringen over de domeinen heen is EUR 144-155 miljard

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

Dit figuur biedt een overzicht van de meest dringende investeringen die België zou moeten doen. Dat betekent niet dat deze investeringen de enige investeringen zijn voor de komende 11 jaar. Integendeel, we hebben alle investeringen nodig die de Belgische economie op lange termijn kunnen versterken. Het Strategisch Comité moedigt al die investeringen dan ook aan. De voorstellen van het Comité betreffen wel een inschatting van de investeringen die we nodig hebben de volgende 11 jaar op een aantal belangrijke vlakken. Op die manier kan het dienen als een maatstaf om investeringen in België verder aan te moedigen.

Het effect van al deze investeringen zal bijzonder groot zijn voor de hele economie. Neem nu de investeringen in de digitale transitie. Dankzij die investeringen zal de productiviteit sterk blijven groeien en blijft de economische groei rond de 1,5-2%. Zonder die investeringen

zouden we tegen 2030 zowat ~EUR 50 miljard minder welvaart realiseren. De investeringen in de digitale transitie en het opleiden van de bevolking zijn bijzonder belangrijk. Ze zullen werknemers helpen om makkelijker over te stappen naar nieuwe jobs waarvoor digitale vaardigheden nodig zijn. De uitbouw van brede ecosystemen en gerichte *centers of excellence* zullen zorgen voor meer welvaart en meer jobs. Bovendien zullen ze België aantrekkelijker maken voor kapitaal en talent. Als we ook het verkeer vlot trekken, zullen we sneller kunnen groeien. Lange files kosten namelijk veel tijd en geld. Ten slotte zullen de investeringen ook forse besparingen opleveren bij de overheid. De digitalisering van de overheidsdiensten en het efficiënter maken van gebouwen zal heel wat geld opleveren. Ook een andere financiering van de gezondheidszorg kan jaarlijks miljarden opleveren. Al dat geld kan opnieuw worden gebruikt om extra te investeren.

4.3 Financieringsmogelijkheden van het Pact

De bedragen die hierboven worden genoemd, zijn indrukwekkend. Toch is het Strategisch Comité ervan overtuigd dat ze haalbaar zijn.

Eerste en vooral bevat het Pact zowel publieke als private investeringen omvat. De projecten die worden opgestart en rechtstreeks ten laste genomen door private ondernemingen vertegenwoordigen bijna de helft van het totale bedrag van het Pact. Dit betreft voornamelijk investeringen in digitale infrastructuur en energie. Daarbij komt de financiering van openbare investeringen door de privésector via PPS-structuren (zie infra). In totaal zou de privéfinanciering 55% van de maatregelen van het Pact dekken.

De projecten die door de overheid worden vooropgesteld zijn goed voor iets meer dan EUR 80 miljard.

Al deze maatregelen zijn investeringen voor de toekomst, door het verbeteren en op peil houden van de fysieke infrastructuur, menselijk kapitaal, alsook onderzoek en immaterieel kapitaal. Vanuit statistisch oogpunt worden sommige van deze maatregelen echter beschouwd als lopende werkingskosten, ook al leunen ze nauw aan bij het optimale gebruik van de investeringen. Het betreft hier onder meer:

- een structurele verhoging van de middelen voor het onderhoud van de vervoersinfrastructuur;
- extra inspanningen op het gebied van onderwijs en scholing tijdens de loopbaan voor de omscholing naar digitale vaardigheden;
- meer aandacht voor Cyberveiligheid.

In totaal beslaan dit type maatregelen ongeveer 25 à 30 miljard over de hele periode 2019-2030. Deze werkingsuitgaven zouden moeten gefinancierd worden door een herschikking van de prioriteiten binnen de bestaande overheidsbegrotingen.

In totaal stelt het Pact nieuwe overheidsinvesteringen in strikte zin - in infrastructuur of in onderzoek en ontwikkeling - voor van ongeveer EUR 55 miljard voor de komende 11 jaar. Dit komt neer op een ongeveer EUR 5 miljard per jaar. Dat betekent dat het aandeel overheidsinvesteringen in het bbp zou stijgen met ongeveer 1,1 procentpunt en zo dichtbij het Europese gemiddelde zou komen te liggen.

Het Strategisch Comité is ervan overtuigd dat er voldoende middelen aanwezig zijn om deze investeringen te financieren.

Ten eerste, zoals hierboven aangegeven, zou ongeveer 30% van de voorgestelde overheidsinvesteringen kunnen worden gefinancierd door middel van publiek-private samenwerking (PPS) en energieprestatiecontracten (EPC). Deze vorm van financiering is geen wondermiddel voor alle overheidsinvesteringen. Toch werden PPS zowel in België als in het buitenland al met succes gebruikt. Dat was onder meer het geval voor energie-

efficiëntieprojecten voor gebouwen en vervoersinfrastructuur. Deze twee domeinen komen ook prominent voor in het Pact. De fondsen voor investeringen in infrastructuur maken het mogelijk om meer privékapitaal te mobiliseren voor PPS.

Het gebruik van PPS betekent niet dat de overheid geen financiële verplichtingen zal moeten dragen. Het wil zeggen dat de betalingen pas beginnen pas wanneer de activa in gebruik worden genomen. Bovendien worden de betalingen gespreid over de levensduur. Of met andere woorden: wanneer de terugverdieneffecten op de economie op grote schaal zijn ontplooid. Wat de privésector betreft, tonen tal van financiële instellingen echte belangstelling voor dit soort financiering, op voorwaarde dat de projecten goed gestructureerd zijn.

De investeringsfondsen voor infrastructuur bieden de mogelijkheid om op grotere schaal privékapitaal voor PPS aan te trekken. Het zou goed zijn om een markt te hebben voor alternatieve financiering van overheidsinvesteringsprojecten. Op die manier zou de privésector ook geneigd zijn om dergelijke fondsen te ontwikkelen. Dat zou het aanbod en de kwaliteit van dergelijke fondsen alleen maar verhogen. Dat is een beter alternatief dan bijvoorbeeld strikt openbare infrastructuurfondsen. Die bieden immers weinig toegevoegde waarde. Enerzijds worden ze nog altijd mee geconsolideerd in de overheidsboekhouding. Bovendien vallen de financieringskosten hoger uit dan wanneer rechtstreeks uit de begroting wordt gefinancierd.

Tegelijk zijn er ook Europese financieringsbronnen beschikbaar voor overheidsinvesteringen. Zo zijn er onder meer de structurele programma's, het plan-Juncker of de traditionele activiteiten van de Europese Investeringsbank (EIB). Die financieringen worden meestal gemobiliseerd via PPS en dienen over het algemeen als katalysator voor financiering door de privésector. Het gebruik van deze fondsen zou doeltreffender kunnen worden gemaakt door de inspanningen op het gebied van informatie en dossiervoorbereiding te versterken.

Ten slotte moeten de overheidsbegrotingen – zowel federaal als de Gemeenschappen, Gewesten en de lokale besturen – meer inzetten op strategische investeringen. Dat kan op verschillende manieren:

- Een herverdeling binnen de begroting tussen de lopende uitgaven en de investeringsuitgaven. De investeringen zouden moeten stijgen zonder de overheidsuitgaven als geheel te verhogen.
- Een beter beheer van de overheidsactiva kan extra financiële middelen opleveren. Ook het verkopen van financiële participaties kan geld opleveren. Al die middelen kunnen gebruikt worden om de dringende overheidsinvesteringen te realiseren.

De overheid moet bovendien ook dringend met de Europese overheden onderhandelen om overheidsinvesteringen op een gunstiger manier te bekijken. Minstens moeten we kunnen bereiken dat we een inhaalbeweging mogen maken op gebied van overheidsinvesteringen, zonder dat we door de Europese regels daarvoor worden afgestraft. We kunnen bijvoorbeeld onderhandelen over een tijdelijke en beperkte versoepeling van de beperkingen op het begrotingssaldo of de overheidsschuld. Uiteraard moet België zich blijven verbinden tot een afbouw van overheidsschuld op langere termijn.

De verschillende stakeholders hebben zich ertoe verbonden om dit Pact te ondersteunen. Precies daarom is het Comité ervan overtuigd dat we de nodige financiële middelen kunnen vinden. Het is bijzonder belangrijk dat we dit Pact uitvoeren. De opbrengst zal immers groter zijn dan de aanvankelijke kosten van de investeringen. Dat betekent dat er op die manier ruimte zal blijven om als overheid te blijven investeren. De terugverdieneffecten komen er op twee verschillende manieren:

- Aan de ene kant zal de overheid door de investeringen permanent efficiënter kunnen werken dankzij digitalisering of energiebesparing. Denk bijvoorbeeld aan gezondheidszorg of de werking van de overheidsdiensten.

- Anderzijds zal de uitvoering van het Pact zorgen voor een permanent hogere groei van de economie.

Het Federaal Planbureau heeft volgens het model van de Europese Commissie aangetoond dat een permanente stijging van het niveau van de publieke investeringen tot 0,5% van het bbp een stijging van het reële bbp met 1,63% na 10 jaar en 2,77% per jaar na 20 jaar mogelijk maakt⁶. Dit is het resultaat van het gezamenlijke effect van hogere productiviteitswinsten in de economie en meer werkgelegenheid. De resultaten van de simulatie bevestigen dat doordat de economie sneller zal groeien, op langere termijn de overheidsinkomsten zullen stijgen. Toch zal deze verhoging onvoldoende zijn om de volledige kost van de investeringen te dekken.

4.4 Aanbevelingen per domein

Op basis van de investeringsrichtlijnen heeft het Strategisch Comité een aantal investeringsaanbevelingen per domein vastgesteld. Het gaat hier om een selectie van investeringen waarvoor het Comité het grootste potentieel ziet om verdere groei in ieder domein te stimuleren. Het betreft dus geen prioritering van bestaande domeinstrategieën noch een claim dat dit de enige belangrijk investeringen in deze domeinen betreffen.

---

⁶ Biatour B., Kegels Ch., van der Linden J., Verwerft D. (2017), Public Investment in Belgium – Current State and Economic Impact, Federal Planning Bureau Working Paper 1-17, January.

Digitaal

De visie van het Comité voor Digitaal

“Het Comité Digitaal heeft een duidelijke ambitie: een veilig, inclusief en welvarend digitaal België bouwen, dat bovendien aan de top staat in Europa.

We moeten de kansen van de digitale revolutie grijpen en de economische groei versterken. Hiervoor stellen we een ambitieus, inspirerend en toekomstgericht plan voor met investeringen in 5 domeinen, (a) investeren in digitaal menselijk kapitaal; (b) een ambitieus groeiproject voor de uitbouw van nieuwe ecosystemen; (c) uitrollen van de volgende generatie digitale infrastructuur; (d) een snellere digitalisering van de overheid; en (e) het vertrouwen in digitale technologie vergroten.

Op dit vlak zijn al heel wat mijlpalen uitgezet: Digital Belgium, Digital Wallonia en digitale initiatieven in Vlaanderen en Brussel. Toch moeten we de invoering hiervan versnellen. Ook moeten we de verschillende initiatieven beter op elkaar afstemmen en de lat nog hoger leggen. Daarom vragen we dat er een Chief Digital Officer wordt aangesteld. Die moet zich volledig concentreren op het uitvoeren van dit digitale investeringsplan. Daarvoor moet hij/zij samenwerken met alle betrokken partijen. Er staat bijzonder veel op het spel voor onze toekomst. Er is dan ook geen tijd te verliezen.”

Dominique Leroy

Impact

De voorgestelde investeringsdomeinen kunnen zich vertalen in een mogelijke, high-level impact-inschatting van ongeveer **EUR 45 miljard extra economische groei tegen 2030**, de netto creatie van ongeveer **40.000 extra banen** en een **besparing van ongeveer EUR 11 miljard (EUR 1 miljard per jaar) voor overheid, burgers en bedrijven** door de digitalisering van de overheid.

Huidige omgeving en trends

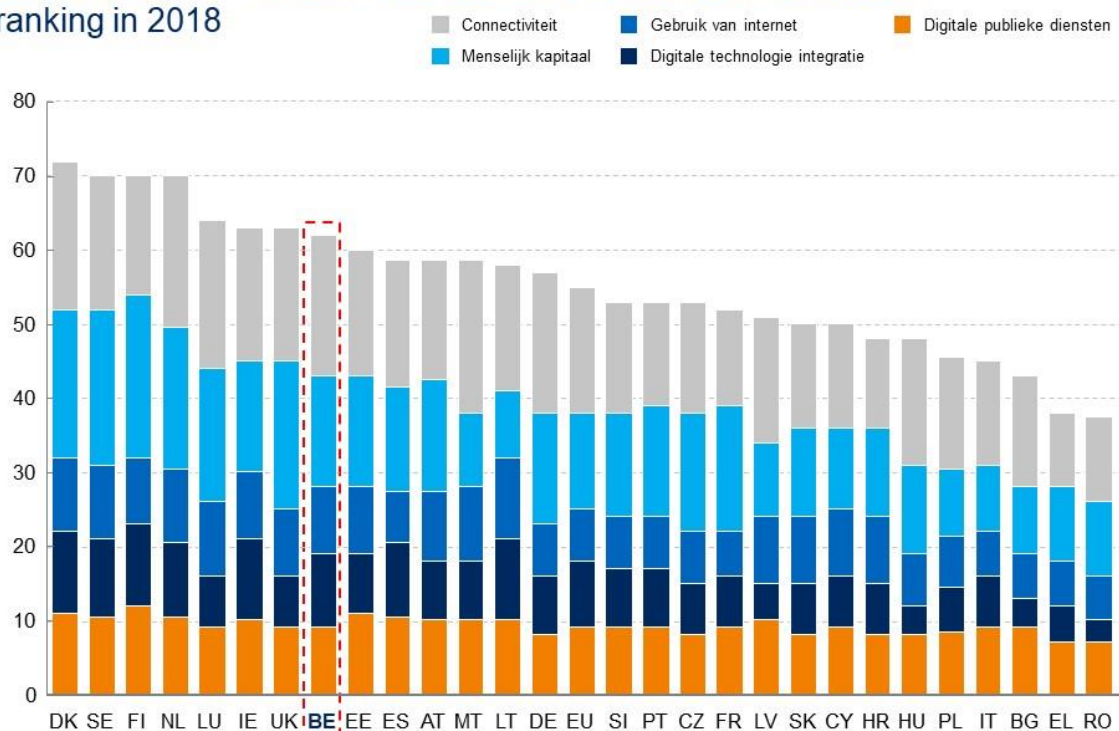
Nieuwe technologieën zoals artificiële intelligentie en het internet der dingen zullen alle facetten van ons leven en werken, van onze hele maatschappij, radicaal veranderen. De digitale revolutie is enerzijds een element van disruptie en anderzijds een groeimotor voor onze economie.

Het onderwerp “*Digitaal*” is niet alleen een van de zes domeinen van het Pact. Het is ook een omgevingsfactor die doorheen alle andere domeinen van het Pact terugkomt. Hieronder zullen we dan ook niet alle mogelijke toepassingen beschrijven. Deze sectie zal vooral concrete voorstellen aanreiken. Die voorstellen gaan over ons ambitieus plan, over hoe we mensen en middelen vrij kunnen maken en hoe we kunnen inzetten op toekomstgerichte investeringen.

Vandaag zijn Azië en de Verenigde Staten de voortrekkers van de platformeconomie. Europa en België hebben tot nu toe de digitale sneltrein gemist. Binnen Europa staat België op plaats nummer 8 in de “Digital Economy and Society Index 2018” (Europese index met betrekking tot de digitale economie en maatschappij⁷, zie figuur 8). We halen wel een mooie vijfde plaats op het vlak van connectiviteit. Op het vlak van menselijk kapitaal staan we op een zwakke 12de plaats. De oorzaak daarvan is duidelijk. Het onderwijssysteem is onvoldoende voorbereid op de digitale arbeidsmarkt. Bovendien moet de werkende bevolking dringend herschoold worden in digitale vaardigheden. Ook de overheidsdiensten zijn veel te weinig gedigitaliseerd. Daarin staan we binnen Europa pas op de 15de plaats. Dat leidt tot grote inefficiënties en vertragingen bij diezelfde overheid.

FIGUUR 8:

België scoort 8ste op de Digital Economy & Society Index (DESI) ranking in 2018

BRON: Digital Economy & Society Index (DESI) ranking 2018.

⁷ http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/be-nl-desi_2018-country-profile-lang_4AA749A5-0C23-66F9-DoAA1C661486553B_52351.pdf

Toch neemt België vandaag al veelbelovende initiatieven om verder te digitaliseren. Met het plan “*Digital Belgium*” wil de federale overheid tegen 2020 België binnen de top 3 van de Digital Economy and Society Index binnenloodsen. Het plan moet zorgen voor zowat 1000 nieuwe startups. Ook voorziet het plan in zowat 40.000 nieuwe digitale jobs tegen 2020. Dat zijn er zowat 25% meer dan vandaag. Ook op regionaal vlak hebben zowel Vlaanderen, Wallonië als Brussel eigen digitale plannen gelanceerd.

Alle nodige puzzelstukken liggen er vandaag. Nu moet de puzzel zelf nog gemaakt worden. Het ontbreekt echter focus in een digitaal erg versnipperd landschap. Er is nood aan vereenvoudiging, consistentie en meer daadkracht.

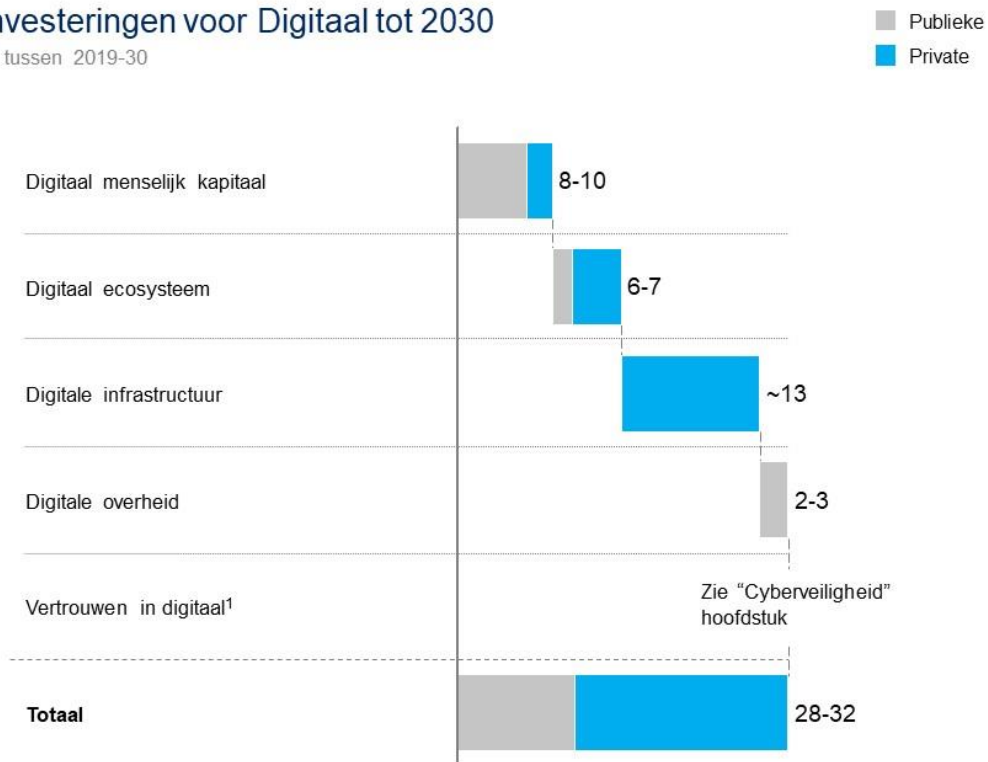
Investeringsprioriteiten

We stellen 5 concrete investeringen voor: a) Investeren in digitaal menselijk kapitaal; b) Uitbouwen digitale ecosystemen; c) Investeren in digitale infrastructuur; d) Digitalisering van de overheid; en e) Bouwen van vertrouwen in digitaal. Deze initiatieven bouwen voort op de bestaande federale en regionale plannen. De totale investeringen bedragen EUR ~28-32 miljard over de periode 2019-30. Zowat 65% van deze investeringen zal gebeuren door bedrijven uit de privésector (figuur 9). Investerings in vertrouwen in digitaal worden opgenomen in het hoofdstuk Cyberveiligheid.

FIGUUR 9

Totaal investeringen voor Digitaal tot 2030

EUR Miljard, tussen 2019-30

¹ De werkgroep Digitaal schat de investeringen voor Cyberveiligheid in op ongeveer EUR 3-4 miljard, maar deze staat weergegeven in het hoofdstuk rond Cyberveiligheid.

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

De voorgestelde investeringen zullen zich vertalen in ongeveer EUR 45 miljard extra economische groei tegen 2030 en ongeveer 40.000 bijkomende banen. Ook zullen overheid, burgers en bedrijven zowat EUR 11 miljard besparen door een versnelde digitalisering van de overheid, d.i. zowat EUR 1 miljard per jaar.

A) Digitaal menselijk kapitaal

Heel veel jobs in België zullen er anders gaan uitzien door de digitalisering. Volgens een analyse van McKinsey (november 2017) zullen tot 1 miljoen bestaande jobs in België tegen 2030 veranderen. We moeten dan ook dringend investeren in het omscholen van de werkende bevolking. Dat gaat zowel over digitale, cognitieve en sociale vaardigheden. Digitalisering en automatisering zullen ook jobs doen verdwijnen. Volgens de analyse van McKinsey zou het tussen 2016 en 2030 over 670.000 jobs kunnen gaan. Door het gebruik van nieuwe digitale toepassingen en onderliggende mogelijkheden zouden er ongeveer 250.000 nieuwe jobs kunnen ontstaan. Zowat 460.000 nieuwe jobs zouden kunnen worden gecreëerd door hogere productiviteit. Netto zouden er tegen 2030 dus maar liefst 40.000 nieuwe jobs kunnen bijkomen.

Het is duidelijk dat we hier te maken hebben met een gigantische sociale revolutie. Het is van levensbelang om de bevolking hierop voor te bereiden. Daarom stellen we 3 concrete initiatieven voor:

- *Grootschalige omscholing van de werknemers:* we stellen een groot nationaal omscholingsprogramma voor. Dat moet mensen helpen om zich voor te bereiden op het werk van de toekomst. Landen als Denemarken, Singapore en Frankrijk zijn hier al volop mee bezig. Elke burger moet beseffen dat levenslang leren de nieuwe norm wordt. Het is dan ook de bedoeling om voortdurend nieuwe vaardigheden bij te leren. Bij artsen is dit al heel gebruikelijk. Zij wonen elk jaar conferenties bij om mee te zijn met de meest recente kennis.

Vandaag is er een grote kloof tussen enerzijds de vaardigheden van werknemers en anderzijds de vaardigheden die vereist zijn in de jobs van morgen. Die moet gedicht worden. Dit programma zal daarbij kunnen helpen. Deze aanpak geldt voor alle jobs en alle sectoren. Daarom hebben we iedereen nodig die vandaag een rol speelt binnen arbeidsmarkt en opleiding. Regionale tewerkstellingsorganen zoals de VDAB, FOREM, Actiris en Bruxelles Formation zullen een centrale rol spelen in de organisatie van de programma's. Zij zullen moeten samenwerken met bedrijven, opleidingsinstituten en academische instellingen om de juiste trainingen aan te bieden. Individuele "leerkredieten" die worden opgebouwd tijdens de persoonlijke loopbaan kunnen een stimulans zijn voor de werknemers.

- *Versnellen van de digitale transitie in het onderwijs, zowel wat betreft basis- als expertisevaardigheden:* Om dit te bereiken, stellen we een aantal belangrijke investeringen voor

a) Traditionele lesmethoden in scholen en universiteiten moeten gemoderniseerd worden naar nieuwe leerformaten. Denk bijvoorbeeld aan een *flipped classroom* waarbij thuis MOOCs en e-learningplatformen bekeken worden en in de klas praktische oefeningen begeleid worden door de leerkracht. Het lesmateriaal is vandaag bovendien vaak verouderd. Dat moet dan ook dringend aangepast worden aan de 21st eeuw. Leerkrachten en docenten moeten omgeschoold worden om optimaal van deze digitale middelen gebruikt te kunnen maken en leerlingen nieuwe vaardigheden aan te leren.

b) De inhoud van cursussen en leerprogramma's bevat vaak te weinig inhoud rond digitaal. Dat moet aangepast worden. Ook moeten nieuwe vaardigheden worden aangeleerd. Denk bijvoorbeeld aan creatief problemen oplossen.

c) Meer mensen moeten STEM-onderwijs (Science, Technology, Engineering and Mathematics) volgen. Daarom hebben we meer capaciteit nodig in het STEM-onderwijs. Ook willen we STEM-academies organiseren en STEM-beurzen aanbieden. We willen er ook voor zorgen dat kinderen al tijdens de basisschool leren coderen.

d) De ingenieursopleiding moet worden opgefrist: nieuwe toekomstgerichte specialisaties moeten worden aangeboden. Denk aan AI, Cyberveiligheid en Big Data-Analyse. Ook moeten de basisconcepten worden opgenomen in bestaande bachelor en

masteropleidingen in nieuwe types ingenieursinstituten (zoals MIT of TU Delft). Zo bieden we een antwoord op de nieuwe behoeften van de industrie.

- *Promoten van België als een digitale hub voor talent:* België moet meer buitenlands digitaal talent aantrekken. We hebben dat talent vooral nodig in de industrie. Als we meer buitenlands talent willen, hebben we aantal maatregelen nodig. Bijvoorbeeld uitwisselings- of transferprogramma's, belastingvoordelen voor digitale expats en eventueel marketingcampagnes om België te promoten als *digitale hub*. Op deze manier kunnen we meer buitenlands talent aantrekken voor onze industrie.

Voor al deze investeringen hebben we ongeveer EUR ~8-10 miljard nodig. Zowat ~30% moet komen van de private sector. Ongeveer EUR 5,5-8 miljard is nodig voor het omscholen van werknemers. Voor het versnellen van digitale adoptie in onderwijs wordt een investering van EUR 2-3 miljard geschat. Het grootste deel (EUR ~1-1,5 miljard) is nodig voor de omscholing van leerkrachten. Voor het uitbouwen van de digitale talent hub is er EUR ~300 miljoen nodig.

De impact van deze investeringen zal consequent zijn. Zoals reeds aangegeven, is de verwachting van McKinsey dat tot 670.000 banen verloren zouden kunnen gaan als gevolg van automatisering en artificiële intelligentie. In plaats daarvan zouden ongeveer 710.000 jobs door de digitalisering kunnen gecreëerd worden. Maar deze kunnen enkel worden opgevuld als werknemers en werkzoekenden beschikken over de juiste vaardigheden ('*talent match*'). De investering in menselijk kapitaal is dan ook cruciaal voor de toekomst van België. Bedrijven zien het gebrek aan menselijk digitaal kapitaal vandaag als de grootste rem voor groei.

B) Uitbouw van digitale ecosystemen

In de jaren '80 vond in Europa de derde industriële revolutie plaats met de opkomst van nieuwe technologie zoals micro-elektronica en biotechnologie. Anno 2018 staan we voor een vierde economische revolutie. Onder andere door het internet der dingen en artificiële intelligentie.

Het Comité haalde inspiratie voor de investeringsaanbevelingen uit succesvolle Belgische initiatieven. Dit zijn de zeer geslaagde DIRV-initiatieven (Derde Industriële Revolutie Vlaanderen met o.a. imec & Flanders Technology) en BioWin (het biotechnologie succesverhaal in Wallonië, onderdeel van het *Plan Marshall*).

Ons land heeft vandaag nood aan een sterke innovatiestrategie, met een wervende politieke visie aan de basis. Daarbij horen concrete acties om een ecosysteem van wereldklasse te bouwen in 6 sleuteldomeinen. Enkel zo kunnen we een succesvol economisch groeiproject neerzetten voor digitaal.

Het Comité stelt 3 investeringsprioriteiten voor het uitbouwen van digitale ecosystemen:

- Het ontwikkelen van een ambitieuze en wervende visie. Die moet zich vertalen in een concreet actieplan en ook het juiste klimaat creëren voor een kmo-markt als België.
- België heeft in 6 domeinen al een sterke positie. Die ecosystemen moeten sneller ontwikkeld en versterkt worden.:
  - *Smart Health & Care:* Door een vergrijzende bevolking en meer chronische aandoeningen staan de budgetten voor onze gezondheidszorg onder een immense druk. Digitale technologieën bieden echter veel kansen voor de gezondheidszorg. Enerzijds via *efficiëntiewinsten* in de organisatie en administratie van de gezondheidszorginstellingen. Anderzijds bieden *innovaties* een antwoord op de uitdagingen van morgen zoals gepersonaliseerde zorg, zorg vanop afstand, monitoring via slimme toestellen, smart assisted living.... België heeft een zeer hoogstaand en zeer kwaliteitsvol gezondheidssysteem, een sterke farmasector en hoogopgeleide mensen. We staan aan de wereldtop wat betreft klinische studies. Dat alles biedt een sterke

startpositie en veel kansen om via een *Smart Health & Care* ecosysteem te zorgen voor meer economische groei.

- *Smart Security*: België heeft sterke troeven om een *smart security*-ecosysteem uit te bouwen. De aanwezigheid van grote Europese instellingen, de NAVO en de aanwezigheid van sterke competentiecentra in cyberveiligheid zoals de Cyber Security Coalition spelen in ons voordeel. Bovendien beschikken we over sterke spelers in de snelgroeïende markt voor cyberveiligheid. Die markt bedraagt in België vandaag ongeveer EUR 350 miljoen en kende de voorbije jaren een gemiddelde groei van 5%, wat hoger ligt dan de algemene economische groei in België. De afgelopen 2 jaar groeide de markt zelfs met 11 à 12%. Dat was vooral te danken aan de ontwikkeling van geavanceerde beveiligingsoplossingen zoals *vulnerability management* of *incident monitoring*.
- *Smart Mobility*: In België kennen we een acute mobiliteitscrisis. Onze structurele files zijn bij de hoogste in de wereld, ze worden steeds groter en duren steeds langer. De economische schade is enorm en de vervuiling door fijn stof moet dringend worden aangepakt. België is dan ook de perfecte testomgeving voor slimme mobiliteit. Uiteraard moeten we daarvoor ook investeren in infrastructuur. Heel belangrijk wordt het gebruik van slimme mobiliteit. Dat zal zorgen voor een vlotter en veilig verkeer door betere verkeersmanagementsystemen, slim parkeren, multimodale routeplanning, C-ITS (*connected & intelligent traffic systems*), of zelfrijdende auto's. We moeten onze investeringsstrategie volledig herdenken en richten op de nieuwe realiteit van morgen. Mobiliteit zal immers er in de volgende decennia radicaal anders uitzien dan vandaag. Het Nederlandse *Talking Traffic* ecosysteem is zo een inspirerend voorbeeld. Daar investeert de overheid samen met de regio's en bedrijven zo'n EUR 90 miljoen tot 2020. Ze werken bovendien intensief samen in 3 clusters rond nieuwe verkeersregelininstallaties, centrale data en communicatieplatformen. Zo leveren en gebruiken ze ook informatiediensten in voertuigen aan de weggebruikers.
- *Smart Logistics*: België is een zeer belangrijke logistieke hub in Europa. Denk maar aan de havens van Antwerpen, Zeebrugge, Oostende of de logistieke clusters rond de luchthavens van Brussel en Charleroi. Dankzij nieuwe technologie transformeert logistiek in meer open, flexibele en collaboratieve digitale businessmodellen. Deze digitale transformatie is belangrijk voor onze toekomstige groei en competitiviteit. België moet dan ook worden omgebouwd tot een digitale logistieke snelweg. Vandaag beschikken we bijvoorbeeld al over een initiatief als NxtPort. Die gebruikt het datapotentieel van de Antwerpse haven om infrastructuur beter te gebruiken en te zorgen voor meer groei en welvaart. We hebben veel meer van dergelijke projecten nodig.
- *Smart Industry*: Industrie 4.0 of de disruptie van traditionele industrie. Fysieke objecten worden geïntegreerd in het informatienetwerk, het internet wordt geconnecteerd met intelligente machines en met productiesystemen en productieprocessen. Op die manier wordt alles met elkaar verbonden. Deze nieuwe productietechnologieën maken een quasi ongelimiteerde aanpasbaarheid van producten mogelijk. Dat zal onze competitiviteit nog verder versterken. Industrie 4.0 zal *'de maakindustrie hermaken'*. Het zal Belgische bedrijven toelaten om een blijvend competitief voordeel te bouwen. Hiervoor is de juiste ondersteuning nodig van overheden en onderzoekscentra. Mooie voorbeelden zijn de mechatronische en textielindustrie in Vlaanderen, of aeronautica in Wallonië.
- *FinTech*: België heeft een belangrijke traditie in elektronisch bankieren. Toch zijn we onze internationale voortrekkersrol kwijtgespeeld. In dienstverlening aan de financiële sector is ons land wel nog toonaangevend. Denk maar aan Swift en Euroclear of -voormalig Belgische- bedrijven als Clear2Pay en Ogone. Dat hele ecosysteem verklaart mee waarom we op het vlak van FinTech vandaag vrij goed

standhouden. We hebben een sterke historiek en een gunstige startpositie. In combinatie met het recent gelanceerde B-Hive ecosysteem moeten we hier een groter succes van kunnen maken.

- Deze ecosystemen kunnen we alleen laten groeien door digitale innovatie te ondersteunen. Dit kan door de uitrol van een *herhaalbaar model* met academisch onderzoek, incubatoren, startups en de industrie (o.a. KMO's).

De investering wordt ingeschat op EUR ~6-7 miljard. Ongeveer EUR ~4,5 miljard daarvan is nodig voor onderzoek. Daarvan zal ~30% van de overheid moeten komen. Die investeringen zullen op hun beurt extra investeringen van bedrijven aantrekken. Er moet tegelijk veel meer aandacht zijn voor focus en coördinatie van verschillende programma's. Op die manier kunnen we het volgende decennium ongeveer 1% extra bbp-groei behalen. Bovendien kunnen we op die manier een aantal nieuwe Belgische digitale wereldbedrijven op de kaart zetten.

België moet ook dringend een versnelling hoger schakelen in het domein van AI. Andere Europese landen zoals het VK, Frankrijk of Duitsland hebben specifieke strategieën voor AI. De investering wordt ruwweg geschat op EUR 1 miljard. Daarvoor kan echter financiering worden binnengehaald vanuit Europa – in het kader van de programma's Horizon 2020 en Horizon Europe.

C) Digitale infrastructuur

België is een leider in digitale infrastructuur. Zo staan we systematisch in de Europese top 3 sinds 2015 en investeren we per inwoner al heel veel. Toch zijn toekomstgerichte investeringen dringend nodig. Die zijn een 'conditio sine qua non' om onze digitale doelstellingen voor België te kunnen waarmaken:

- Investeren in de uitrol van volgende generatie gigabyte netwerken (Fiber, Docsys 3.1, draadloos 4.5G, 5G). Er zijn ook datacenters nodig om *ultrasnel internet* mogelijk te maken en genoeg capaciteit te garanderen voor dataverwerking. De operatoren zetten zich alvast in om deze de komende jaren te doen. Uiteraard moet de overheid tegelijkertijd een eerlijke regelgeving en investeringsvriendelijke maatregelen blijven garanderen.
- Investeren in het internet der dingen (*Internet of Things - IoT*). Onder andere Engie, Proximus en Orange zijn gestart, maar een grotere inspanning is nodig. Een goede IoT infrastructuur in België is essentieel om het enorme potentieel van de IoT-economie te benutten.
- Investeren in meer connectiviteit langs grote transportassen in België. Zeker op die plekken moeten we de toegang tot het internet mogelijk maken.
- Investeren in dekking van rurale zones en zones zonder dekking (*white zones*). Ook op die plaatsen moeten burgers en bedrijven toegang hebben tot snel internet. De ontwikkeling van innovatieve technologieën die dit mogelijk maken, kan ook geëxporteerd worden naar regio's met lage bevolkingsdichtheid.

De totale investeringen worden geschat rond EUR ~13 miljard. Het grootste deel hiervan is voor de ontwikkeling van de Gigabyte netwerken. Dankzij de *Telecom New Deal* verbinden de bestaande telecomspelers zich ertoe de totaliteit van deze investeringen uit te voeren. Zo zal België haar leidende positie in digitale infrastructuur kunnen behouden. Daarvoor is wel een transparante regelgeving nodig en snelle vergunningen. De overheid moet dan ook een stabiel investeringsklimaat verzekeren voor de sector. Dat betekent dat ze voorrang geeft aan een eerlijke regelgeving, een geliberaliseerde gigabyte omgeving, een rationeel spectrum auction, een sneller en transparanter vergunningsproces en werkbare stralingsnormen.

België is een digitale voorloper dankzij een innovatieve digitale infrastructuur. Dat zal op zijn beurt technologische innovatie en economische groei stimuleren. Investeren in digitale infrastructuur zorgt bovendien ook voor heel wat indirecte tewerkstelling. Door 1 nieuwe job in telecom ontstaan ongeveer 1,3 bijkomende jobs elders. Een investering van EUR 1 in digitale infrastructuur draagt in totaal EUR 3 bij tot het bbp.

D) Digitale overheid

België staat op de 15de plaats in de DESI-rangschikking voor wat betreft het aanbieden van digitale openbare diensten. Dat kan dus nog veel beter. Toch wordt er al vooruitgang geboekt met portaal sites zoals MyBelgium, MyEnterprise, MyPension, Tax-on-web, Biztax of MyBirth. Maar we zijn er nog lang niet. Burgers en bedrijven zien immers wat technologie allemaal mogelijk maakt. Daarom eisen ze terecht ook steeds meer van de overheid. Die realiteit zal niet veranderen en de overheid moet zich verder blijven aanpassen. Ook de interne werking van de overheden moet dringend verder worden gedigitaliseerd. Dat zorgt tegelijk voor betere dienstverlening en het bespaart de overheid veel geld.

Het Comité wil de digitale transformatie van de overheid fors zien versnellen. Dat leidt tot een dubbel voordeel. Een digitale overheid functioneert sneller en goedkoper en kan betere diensten leveren. In de eerste plaats krijgen burgers en bedrijven betere diensten die ook echt worden gebruikt. Bovendien zal de overheid efficiënter werken waardoor ze heel veel geld zal besparen. Een digitale overheid zal ook een katalysatoreffect hebben en de groei van de economie nog verder doen versnellen.

- De verdere interne digitalisering van de overheid is dringend. Die is nodig om productiever te werken en zo kosten te besparen. Voorbeelden zijn de uitbreiding van de Government-cloud, Open Data, een betere digitale infrastructuur met snelle internettoegang op de diensten en digitalisering van interne processen. Opleiding van het personeel is dan ook nodig om de digitale adoptie te versnellen – zowel op federaal, regionaal en lokaal niveau. Er moet een centrale *'requirement & procurement unit'* opgericht worden. Die wordt verantwoordelijk voor het coördineren van de digitale prioriteiten. Ze moet ook de vereisten bepalen en op die manier de industrie stimuleren. Grote en middelgrote ondernemingen en ook startups zouden moeten kunnen deelnemen aan aanbestedingen.
- Ook het contact tussen overheden en burgers en bedrijven moet vooral digitaal verlopen. De bestaande toepassingen kunnen nog verder uitgebreid worden met een gecoördineerde opvolging regionaal en lokaal. Een volledig ecosysteem moet bijvoorbeeld worden gebouwd worden rond ieders eID. Daarbij moet elke burger rechtstreeks toegang krijgen tot zijn/haar relevante documenten en informatie. Burgers en bedrijven moeten gestimuleerd worden om deze toepassingen zoveel mogelijk te gebruiken.

Om dit allemaal mogelijk te maken is ongeveer EUR 2 à 3 miljard nodig. Daarvan is EUR 0,8 miljard nodig voor de ontwikkeling van bijkomende toepassingen en portalen. Zowat EUR 1-2 miljard is nodig voor de verdere digitalisering van de interne overheidsdiensten en om het gebruik te stimuleren. Voor de oprichting van de centrale *'requirement & procurement unit'* voorzien we EUR ~10-15 miljoen per jaar.

Een echt digitale overheid kan de private sector veel beter kunnen ondersteunen. De overheid zal efficiënter worden en informatie zal sneller bruikbaar zijn. Burgers en bedrijven zullen sneller de nodige documenten ontvangen, beter geïnformeerd zijn en meer administratieve functies zelf uit kunnen voeren. We schatten de besparingen op EUR 11 miljard (EUR ~1 miljard per jaar) tegen 2030, zowel voor de overheid: EUR ~8 miljard (door vermindering van administratieve taken en IT-besparingen), bedrijven: EUR ~1,5 miljard (54% daling in interaction time) en burgers: EUR ~2 miljard (47% daling in interaction time).

E) Vertrouwen in digitaal

Vertrouwen in digitale technologieën en toepassingen is cruciaal wanneer we als maatschappij de digitale omslag willen maken. Hiervoor moeten we privacy garanderen en beschikken over een sterke Cyberveiligheid. Van heel groot belang is het dichten van de digitale kloof tussen wie mee is met digitaal en wie achterblijft.

Daarom wil het Comité een veilige digitale omgeving bouwen. Die zal de digitale economie van de toekomst mogelijk maken. We hebben dringende investeringen nodig in massieve versterking van onze cyberverdediging, in een betere coördinatie en het opschalen van de bestaande initiatieven. Daarbij moeten we tegelijkertijd de juiste ecosystemen creëren en de investeringen naar het juiste niveau brengen.

Binnen de werkgroep digitaal werd het belang benadrukt van 4 punten inzake cyberveiligheid:

- Grote en dringende versterking van cyberverdediging in militaire en inlichtingendiensten;
- Het versterken en officialiseren van de *Cyber Security Coalition*. Bewustmaking en coördinatie van initiatieven die de cyber-weerbaarheid van onze economie vergroten (vb. security by design implementatie bij kmo's). De Coalition fungeert ook als een centraal platform voor delen van expertise en ervaringen;
- De bouw van een nationaal Cyberveiligheid coördinatiecentrum en een raad voor cyberveiligheid;
- Inzetten op vaardigheden en opleiding.

De verwachte impact zal zeer groot zijn. Een groter vertrouwen van de maatschappij in “*het digitale*” is cruciaal voor alle andere digitale ontwikkelingen. Als de overheid erin slaagt dit vertrouwen te inspireren en garanderen, dan zullen bedrijven en burgers meer investeren in digitale toepassingen. Dat zal leiden tot een verdere stijging van de productiviteit. Bovendien zullen we veel meer cyberaanvallen kunnen vermijden. Vandaag kost cyber-criminaliteit de maatschappij minstens EUR 3 miljard per jaar. Bijgevolg zullen de investeringen een enorm grote besparing betekenen voor het land.

Voor meer details, zie hoofdstuk over Cyberveiligheid.

Rollen voor de belangrijkste spelers

Het is belangrijk dat al deze digitale investeringsprojecten slagen. Daarvoor hebben we de medewerking nodig van verschillende belangrijke spelers. De digitale uitdaging waar we voor staan, is enorm. Daarom zou het goed zijn om alle initiatieven te laten coördineren door een centraal orgaan onder leiding van een Chief Digital Officer (CDO):

- *Overheden*: De bevoegde Ministers en andere betrokken overheden zullen een cruciale rol spelen bij het uitvoeren van deze investeringen. Ze zullen bijvoorbeeld een wettelijk kader moeten creëren waarin digitale investeringen en activiteiten makkelijker kunnen worden uitgevoerd. Tegelijk moeten ze ook de leiding nemen om de uitvoering mogelijk te maken. Het is belangrijk dat de overheden deze initiatieven publiek ondersteunen. Ook moeten ze ervoor zorgen dat de Chief Digital Officer er komt. De volledige overheid moet ook zelf verder digitaliseren. Daarbij moet ze burgers aanmoedigen gebruik te maken van digitale toepassingen. Dit moet natuurlijk allemaal gebeuren in een kader van vertrouwen. Dat betekent dat de overheid werk moet maken van Cyberveiligheid en privacy.
- *Chief Digital Officer en coordination unit*: zij zullen de digitale omslag in België aansturen en een digitale visie voor België ontwikkelen. Tegelijk zullen ze de

verschillende actoren aansturen, projecten coördineren van de projecten en de vooruitgang opvolgen.

- *Bedrijven*: zij moeten zich inzetten om de digitale revolutie waar te maken. Telecombedrijven zullen hiervoor de infrastructuur blijven uitbouwen en nieuwe digitale diensten ontwikkelen voor burgers en industrie. Andere sectoren moeten zich aansluiten bij de digitale revolutie door hun te moderniseren, hun werknemers digitale opleidingen te geven en te blijven investeren in digitale toepassingen/onderzoek.
- *Opleidingsinstellingen (scholen, hogescholen, universiteiten, vormingsinstellingen)*: Zij zullen versneld hun onderwijsprogramma's moeten aanpassen aan de noden van de nieuwe economie. Zij moeten ervoor zorgen dat voldoende mensen opgeleid worden met de nodige digitale vaardigheden. Die zijn nodig om te gaan werken bij overheden en bedrijven.
- *Burgers/maatschappelijke organisaties*: Alle burgers zullen zich moeten aanpassen aan een economie en samenleving die steeds meer digitaal verloopt. Daarom moeten we met zijn allen flexibeler en nieuwsgieriger worden. Ook moeten de vraagstukken rond privacy en cyberveiligheid kritisch en constructief aangepakt worden.

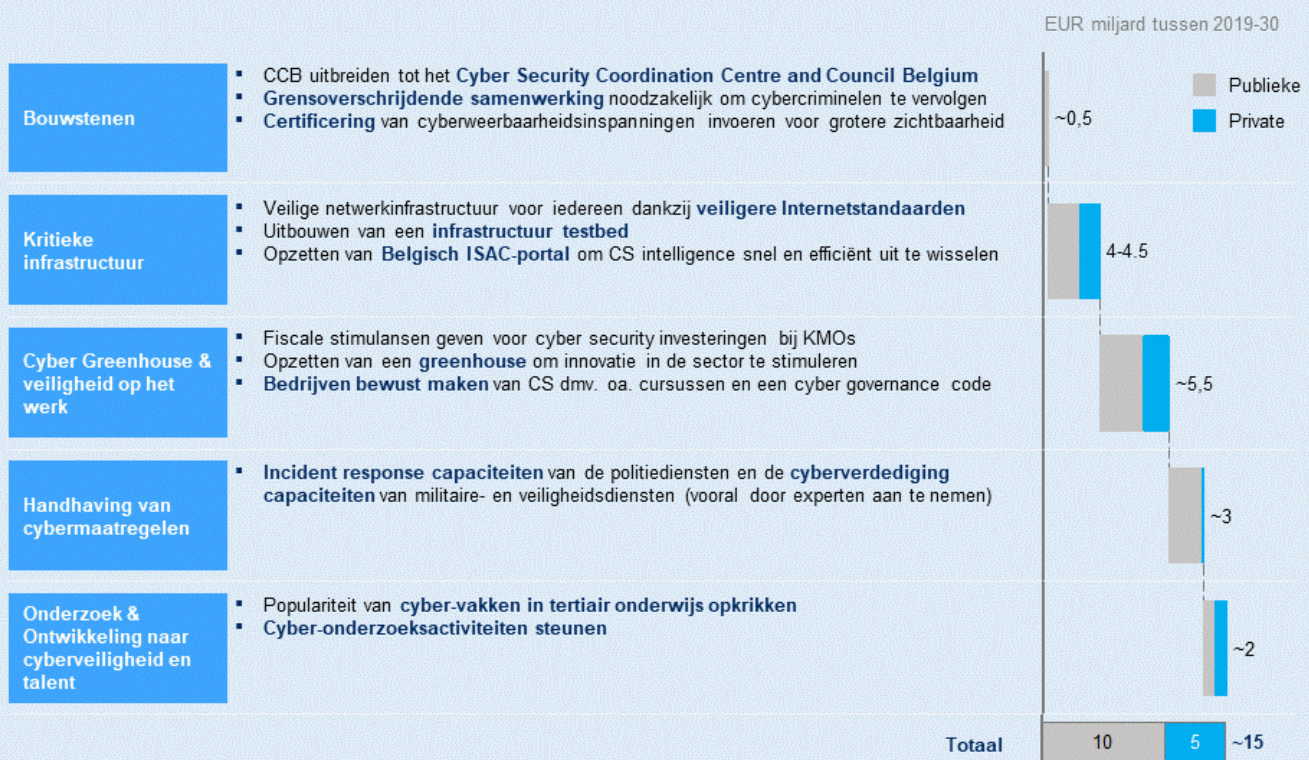
Cyberveiligheid en vertrouwen in Digitaal

De visie van het Comité voor Cyberveiligheid en vertrouwen in Digitaal

“Met dit Pact willen we naar een veilige, inclusieve digitale maatschappij evolueren waarin burgers en bedrijven vertrouwen hebben. De toekomst van onze maatschappij en economie moet digitaal zijn. Cyberveiligheid, privacy en een minimale digitale kloof (tussen digitals en non-digitals) spelen daarbij een belangrijke rol.

Dit vraagt om een enorme versterking van onze cyberverdediging. Met een bescherming van onze kritische infrastructuur. De cyber-vaardigheden van onze veiligheidsdiensten moeten uitgebreid worden. Er moet op grotere schaal gecoördineerd en samengewerkt worden. We moeten er met zijn allen bewust worden van het belang van digitaal. Daarvoor zijn ook investeringen in onderwijs en onderzoek in cyberveiligheid nodig. We moeten hiervoor de juiste ecosystemen uitbouwen.”

Miguel De Bruycker

Impact

- Iedere euro geïnvesteerd in cyberveiligheid is er minstens één gespaard aan cybercriminaliteit
- Als de overheid erin slaagt dit **vertrouwen** te inspireren en garanderen, dan zullen **bedrijven en burgers geruster investeren** in meer digitale toepassingen, wat de **productiviteit** ten goede zal komen
- Het actief **voorkomen van cybercriminaliteit** zou in België tot **EUR 3 miljard kunnen betekenen per jaar**

Context en trends

Cyberdreigingen evolueren heel snel. Dat geeft ook het recente Europol Cyber Crime report (IOCTA 2017) aan:

"Cybercriminaliteit blijft groeien en evolueren, en neemt nieuwe vormen en richtingen aan. Zo bewezen enkele enorme aanvallen van eind 2016 en medio 2017. [Deze aanvallen tonen] de geleidelijke versmelting aan van cybercriminaliteit en ernstige en georganiseerde misdaad. Deze worden ondersteund door een professionele grijze diensteneconomie. "

De voorbije jaren werden inderdaad gekenmerkt door grootschalige dreigingen (*ransomware*) en DDoS-aanvallen. Er waren ook bedreigingen van de kritische infrastructuur en heel wat inbreuken op persoonlijke gegevens. In Europa alleen al waren er volgens Europol in het voorbije jaar 2 miljard inbreuken op gegevens van burgers. Volgens schattingen bedraagt de kost van cybercriminaliteit wereldwijd ongeveer 0,8 % van de globale bbp. Voor België komt dit neer op EUR 3 miljard⁸.

Door deze aanvallen daalt het vertrouwen in de digitale economie. Dat vertrouwen in digitaal is echter nodig voor de toekomst. Onderzoeken (bv. van Unizo en Agoria) tonen aan dat er in een gebrek aan vertrouwen is van burgers en bedrijven in de veiligheid rond digitaal. Er heerst onzekerheid over onze privacy en er is een gebrek aan digitale kennis. Zo weet 1 op de 4 werknemers niet hoe ze zich kunnen beschermen tegen internetcriminaliteit.

EU-landen worden zich stilaan bewust van het belang van investeringen in Cyberveiligheid. Ze werken aan het vertrouwen in digitale ecosystemen. De budgetten voor Cyberveiligheid verhogen om infrastructuur, de overheid, burgers en de industrie te beschermen. Ook in België werden er de afgelopen jaren stappen gezet. Zo werden onder andere het Centre for Cyber Security Belgium, het Federal Cyber Emergency Response Team (CERT.be), en de Cyber Security Coalition opgericht. Er blijven echter nog altijd middelen nodig voor cyberveiligheid, bescherming van de kritische infrastructuur en het opbouwen van vertrouwen van burgers en bedrijven.

Investeringsprioriteiten

Vijf concrete initiatieven worden in dit Pact voorgesteld. Ze moeten België een sterke, competitieve positie geven op vlak van cyberveiligheid:

- a) Bouwstenen
- b) Kritieke infrastructuur
- c) Cyber Greenhouse & veiligheid op het werk
- d) De handhaving van cybermaatregelen
- e) Onderzoek & Ontwikkeling naar cyberveiligheid, en talent

Tussen 2019-2030 is hier EUR ~15 miljard voor nodig, waarvan EUR ~10 miljard aan publieke investeringen (zie figuur 10).

De impact van deze investeringen zal groot zijn. Maar daarvoor is een groter vertrouwen nodig in "het digitale". Als de overheid erin slaagt dit vertrouwen te inspireren en garanderen, dan zullen bedrijven en burgers geruster investeren in meer digitale toepassingen. En dat zal de productiviteit ten goede komen. Verder zullen meer cyberaanvallen vermeden kunnen worden. Overheden spenderen voorlopig tot 1,5% van hun GDP aan cybercriminaliteit. Deze investeringen zouden EUR ~3 miljard aan besparingen betekenen voor België, wat dus zeker de hoge investeringen rechtvaardigt.

---

⁸ CSIS, *Report Economic Impact of Cybercrime - No slowing down*, 2018.

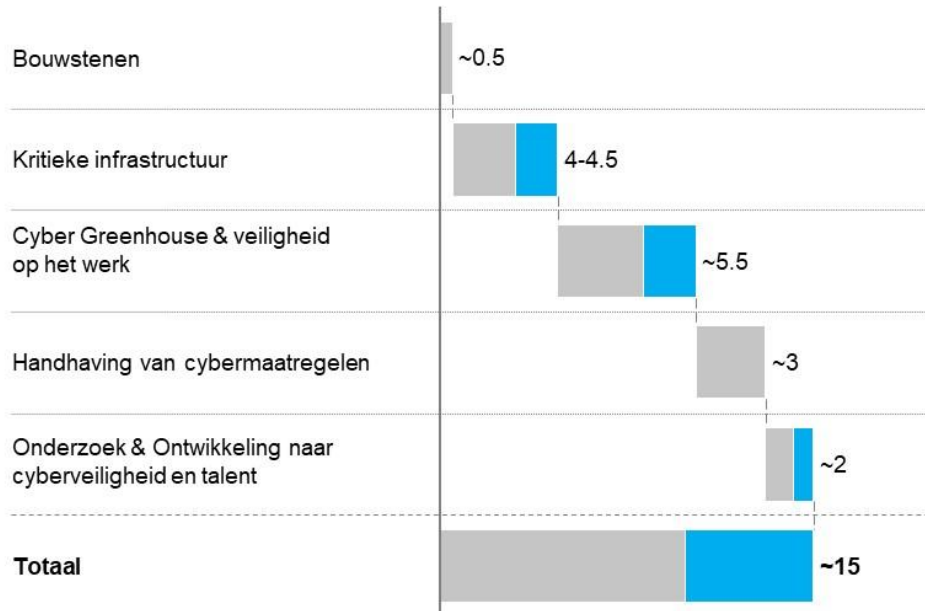
Voor elke euro die geïnvesteerd wordt in cyberveiligheid sparen we er minstens één uit aan cybercriminaliteit.

FIGUUR 10

Totaal investeringen voor Cyberveiligheid tot 2030

EUR Miljard, tussen 2019-30

■ Publieke
■ Private

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investeringsen.

A) *Bouwstenen*

Er zijn een aantal prioriteiten waarin geïnvesteerd zou moeten worden om de cyberveiligheid in België naar een hoger niveau te brengen. Daarvoor zijn een aantal elementen van cruciaal belang.

- België heeft een groter en sterker aanspreekpunt en coördinatiecentrum nodig voor cyberveiligheid. Daarom zou het Centrum voor Cyberveiligheid CCB (Centre for Cyber Security Belgium) ook een coördinerende rol en raad moeten hebben (Cyber Security Coordination Centre and Council Belgium). Het CCB werd in 2015 opgericht om de Belgische strategie voor cyberveiligheid te coördineren en te bewaken. Vandaag is dit team beperkt tot ongeveer 20 werknemers. In Frankrijk daarentegen werken er op de dienst cyberveiligheid van het ANSI (Agence nationale de la sécurité des systèmes d'information, opgericht in juli 2009) maar liefst 600 mensen. De Franse overheid richtte dit op in 2009. Het Strategisch Comité adviseert dan ook om een voorbeeld te nemen aan buurlanden zoals Nederland en Frankrijk. We moeten het CCB uitbreiden en voorbereiden op grote nationale incidenten. Het coördinatiecentrum kan ook samenwerken met andere Cyberveiligheid stakeholders zoals de Cyber Security Coalition en Agoria.

Bedrijven moeten weerbaarder worden tegen cybercriminaliteit. De overheid moet hen daarin steunen en investeren in toepassingen voor cyberveiligheid. Daarvoor moet het wettelijk kader vernieuwd worden en moeten er certificeringsprogramma's komen.

- De huidige wetgeving legt vooral de nadruk op de plichten van bedrijven. En zou echter meer aandacht moeten gaan naar het bestrijden of bestraffen van cybercriminaliteit. Het cyberlandschap is bijzonder complex. Om cybercriminelen te kunnen vervolgen is er een samenwerking nodig tussen alle betrokken partijen. En precies daarom moet het wettelijk kader gemoderniseerd worden.
- De certificeringsprogramma's zorgen voor een herkenbaar label bij het brede publiek. Dit zou duidelijk zichtbaar maken welke ondernemingen inspanningen doen voor cyberweerbaarheid. Daarbij moet een onderneming kunnen aantonen dat haar volledige distributieketen weerbaar is tegen cybercriminaliteit. We willen bedrijven niet nodeloos belasten met regelgevingen en maken deze certificering dan ook niet verplicht. Het moet wel een sterke aanmoediging zijn om cyber-veiligheidsmaatregelen in te voeren.

Voor deze prioriteiten is een totale investering van EUR ~0,5 miljard van nu tot 2030 geschat voor de overheid.

B) Kritieke infrastructuur

België heeft nog werk aan de winkel voor wat betreft investeringen in Cyberveiligheidsdiensten en -infrastructuur. Onze buurlanden doen het een stuk beter. Daartegenover stijgt het aantal cyberaanvallen op de overheid en kritieke infrastructuur in de industrie (energienetwerken, telecomnetwerken, data-infrastructuur van ziekenhuizen, enz.). Niet alleen cyberaanvallen moeten bestreden worden, ook fraude via internet, diefstal van identiteit, internationale spionage, etc. De digitalisering van overheid, bedrijven, en andere activiteiten neemt telkens toe. Daardoor vergroot ook het aantal mogelijke doelen voor digitale criminaliteit.

Juist daarom moeten we onze maatschappij en economie extra beveiligen. Dat betekent investeren in het beveiligen van onze (kritieke) infrastructuur en in de cyber-vaardigheden van onze veiligheidsdiensten.

Voor het veiligstellen van onze infrastructuur zijn er 3 belangrijke investeringen:

- Investeren in een *veilige netwerkinfrastructuur* voor iedereen. Daarvoor moeten we veiligere Internetstandaarden invoeren (*DNS-security, secure routing, encryptie, etc.*). Deze standaarden zorgen voor een veilige manier om data uit te wisselen (*'safe data transport layer'*). Online data uitwisseling is over de hele lijn beveiligd. Dit beperkt het risico op een aanval op een zwakke link in de keten.
- Uitbouwen van een testomgeving (*testbed*) voor infrastructuur. Een testbed is een platform dat toelaat om nieuwe infrastructuur te testen vooraleer die breed gebruikt wordt. Het is een betrouwbare, gecontroleerde en veilige omgeving. Belangrijke partijen kunnen hierdoor nieuwe functionaliteiten testen zonder dat dit een invloed heeft op de maatschappij. Ook de respons bij storingen en de herstelling kunnen hiermee getest worden.
- Opzetten van een Belgisch ISAC-portal om kennis over cyberveiligheid snel en efficiënt uit te wisselen.

De totale investering voor dit initiatief is naar schatting EUR 4,3 miljard. Daarvan is EUR 2,6 miljard voor de overheid en EUR 1,7 miljard wordt door private investeringen opgehaald. Het grootste deel van de investering gaat naar het creëren van een veilige netwerkinfrastructuur.

C) Cyber Greenhouse en veiligheid op het werk

Bedrijven spelen een belangrijke rol in de cyberveiligheid van de nationale infrastructuur. In België zijn er veel kmo's actief. Deze kleine maar talrijke bedrijven zorgen samen dus voor een belangrijk aandeel in de cyberveiligheid.

- Het niveau van cyberveiligheid hangt af van het algemene bewustzijn en de kennis. De overheid moet hiervoor goede richtlijnen bepalen en ze promoten. Ze kan onlinecursussen aanbieden voor bedrijven en grote campagnes uitwerken om het bewustzijn te vergroten. Ze kan ook richtlijnen voor cyberbeheer ontwikkelen voor bedrijfsleiders, managers en bestuursraden en daar fiscale voordelen aan koppelen. Dit zal ICT-veiligheidssystemen betaalbaar maken voor kmo's. Die onderschatten nog vaak de risico's waar zij aan blootgesteld zijn. Ze investeren daarom niet vaak genoeg in hun eigen beveiliging. Door fiscale voordelen te koppelen aan investeringen in cyberveiligheid geeft de overheid een duidelijk signaal dat dit van groot belang is.
- Wanneer twee partijen communiceren via internet is er nood aan vertrouwen. Daarom zijn goede methoden voor identiteitscontrole belangrijk. Op dat vlak heeft België goede initiatieven zoals de FAS (Federal Authentication Service). Het belang van deze diensten zal enkel toenemen en de overheid moet blijven investeren om deze verder te ontwikkelen.
- Met de nieuwe regelgevingen rondom privacy zullen dienstenleveranciers - maar ook gebruikers - meer en meer oog hebben voor privacymaatregelen. De overheid moet daarom de ontwikkeling van veilige cloudinfrastructuur stimuleren.
- Een ander zeer belangrijk onderdeel is de samenwerking met en ondersteuning van andere betrokken partijen. De 'Cyber Security Coalition' bijvoorbeeld is een uniek samenwerkingsverband tussen organisaties uit de private sector, de overheid en de academische wereld. Ze bundelen de krachten in de strijd tegen cybercriminaliteit en zullen de cyberweerbaarheid van België mee helpen vergroten.

Naast het beveiligen van de bestaande omgeving moeten we ook inzetten op innovatieve ideeën om de cyberveiligheid voor bedrijven nog verder te verbeteren.

- Het Centrum voor Cyber Security zou moeten investeren in een 'greenhouse' om innovatie in de sector te stimuleren. In dat centrum zouden innovatieve cyberoplossingen en businessmodellen getest kunnen worden in een beveiligde omgeving,
- Evenementen rond cyberveiligheid (zoals hackathons) zullen de samenwerking en het uitwisselen van cyberkennis verder stimuleren.

De totale investering voor dit gedeelte wordt geschat op EUR 5,6 miljard. De investering vanuit de overheid zal EUR ~3,5 miljard bedragen. Het grootste deel zal gaan naar het ondersteunen van bedrijven bij het uitstippelen en invoeren van oplossingen voor cyberveiligheid. Het comité stelt voor om werk te maken van fiscale voordelen om bedrijven een steuntje in de rug te geven. EUR ~1 miljard van het budget wordt voorzien voor deze fiscale voordelen. Alhoewel de bedrijven een goede ondersteuning zullen krijgen van de overheid, wordt er van henzelf ook een inspanning verwacht. De investering vanuit de bedrijfswereld wordt op EUR 2,1 miljard geschat. Daarvan zal het grootste gedeelte gaan naar het opbouwen van een veilig netwerkverkeer.

D) De handhaving van cybermaatregelen

De uitdaging om cybercriminaliteit en in het bijzonder cyberaanvallen te bestrijden wordt steeds groter. Dat komt door het wereldwijde karakter van het internet tegenover de beperkte bevoegdheden van de nationale diensten die deze criminaliteit moeten bestrijden.

Cyberaanvallen worden ook telkens complexer. Om daar een antwoord op te blijven bieden en ze snel te kunnen aanpakken moet er worden geïnvesteerd in het reactievermogen en de mogelijkheden van de politiediensten en militaire- en veiligheidsdiensten. Ze moeten de kritieke infrastructuur kunnen beschermen en hun kennis ook kunnen inzetten om de industrie te beschermen.

Voor politie en justitie is een goede samenwerking en afspraken met de betrokken instanties in binnen en buitenland van groot belang. Dat is nodig om de juiste acties te mogen/kunnen ondernemen tegen cybercriminelen.

De cybermaatregelen moeten kunnen ingevoerd en nageleefd worden. Daarvoor moet het aantal beschikbare experts in cyberveiligheid bij de inlichtingen- & veiligheidsdiensten, CERT.be en Defensie naar 1.500 voltijdse medewerkers worden verhoogd. Dit getal werd geschat op basis van informatie van de departementen politie, justitie, defensie en staatsveiligheid.

De totale investering van deze initiatieven wordt geschat op EUR ~2,8 miljard. Dat zijn voornamelijk publieke investeringen die bedoeld zijn voor het aanwerven van gespecialiseerde werknemers.

E) Onderzoek & ontwikkeling naar cyberveiligheid en talent

Op vlak van onderzoek naar cyberveiligheid doet België het al goed. België is internationaal erkend voor de universitaire onderzoekers in domeinen zoals cryptografie, identiteitscontrole en vertrouwensdiensten. De beveiliging van de chip in de elektronische identiteitskaart werd bijvoorbeeld in België ontwikkeld. Ook de dubbele authenticatie (*two-factor authentication*) voor online banking platformen en de recente 'ItsMe' applicatie zijn ontwikkelingen waarop België trots kan zijn. De aantrekkelijke belastingschema's voor bedrijven die onderzoek doen in Cyberveiligheid hebben hier een positieve invloed op. Daarnaast zijn verschillende internationale organisaties, zoals de NAVO en de Europese Unie, gevestigd in België. Zij doen ook beroep op lokaal talent voor de beveiliging van hun gevoelige gegevens.

Op het gebied van onderwijs zijn er ook heel wat initiatieven gestart, zoals verschillende universitaire masteropleidingen in cyberveiligheid. Er werd ook een bacheloropleiding opgestart aan de Hogeschool West-Vlaanderen (HOWEST), naast verscheidene postgraduaat opleidingen in cyberveiligheid (bv. aan de Solvay Brussels School of Economics & Management). Deze opleidingen zijn nog in hun opstartfase, met jaarlijks slechts enkele tientallen afgestudeerden. Deze opleidingen moeten dus dringend worden uitgebreid en versneld. Want met de huidige initiatieven zijn er niet genoeg opgeleide mensen om aan de vraag vanuit de publieke en private sector te voldoen.

Verder moeten de bestaande onderzoeksactiviteiten ondersteund en uitgebreid worden. Mogelijke domeinen om op in te zetten zijn: veilige verwerkingsplatformen, encryptie, post-quantum cryptografie, cloud computing en veilige berekeningsplatformen. Er moeten veilige en open standaarden ontworpen worden met maximale mogelijkheid om met elkaar samen te werken. Zo kunnen we ervoor zorgen dat deze technologische vooruitgangen snel ingevoerd kunnen worden door een breed publiek.

In totaal is hiervoor ongeveer EUR ~1,9 miljard nodig, waarvan EUR ~1,1 miljard van de publieke sector en EUR ~0,8 miljard van de private sector.

Rollen voor de belangrijkste spelers

Om deze vijf initiatieven volledig te ontwikkelen en implementeren, moeten verschillende partijen hun verantwoordelijkheid opnemen:

- **Overheden:** Het is van het hoogste belang dat de verschillende bevoegde instanties samenwerken. Ze moeten een samenhangend en modern wettelijk kader voorzien rond internetcriminaliteit en privacy. Dat moet op zijn beurt verder worden aangevuld met een strategische visie voor de toekomst die aangepast blijft aan de constante evoluties. Bovendien moeten de overheden voldoende fondsen voorzien voor de (co-) financiering van zowel de CCB (Centrum voor Cybersecurity België) en de Cyber Security Coalition en de nationale veiligheidsdiensten. Ook voor de ontwikkeling van gewenste

overheidsvaardigheden en de financiële voordelen voor kmo's moeten fondsen voorzien worden.

- *Private sector en burgers:* Van zowel bedrijven als burgers wordt een inspanning verwacht om hun kennis over cyberveiligheid en privacy verder te ontwikkelen. Ook zij moeten investeren in hun eigen beveiliging. Bovendien kunnen bedrijven ook bijdragen aan innovatie door de laatste beveiligingstechnieken snel genoeg in te voeren. Er wordt ook van hen verwacht dat ze hun kennis en best practices delen binnen de Cyberveiligheid Coalition om te zorgen voor een sterk en veilig ecosysteem.
- *Academische sector:* Universiteiten en hogescholen zijn verantwoordelijk voor het uitbreiden van de bestaande opleidingen in cyberveiligheid. Bovendien moeten zij de huidige onderzoeken verderzetten, uitbreiden en aanpassen aan de noden van morgen. Ze zullen een belangrijke rol spelen bij de Cyberveiligheid Coalition en dus voor de bewustwording van de hele bevolking.

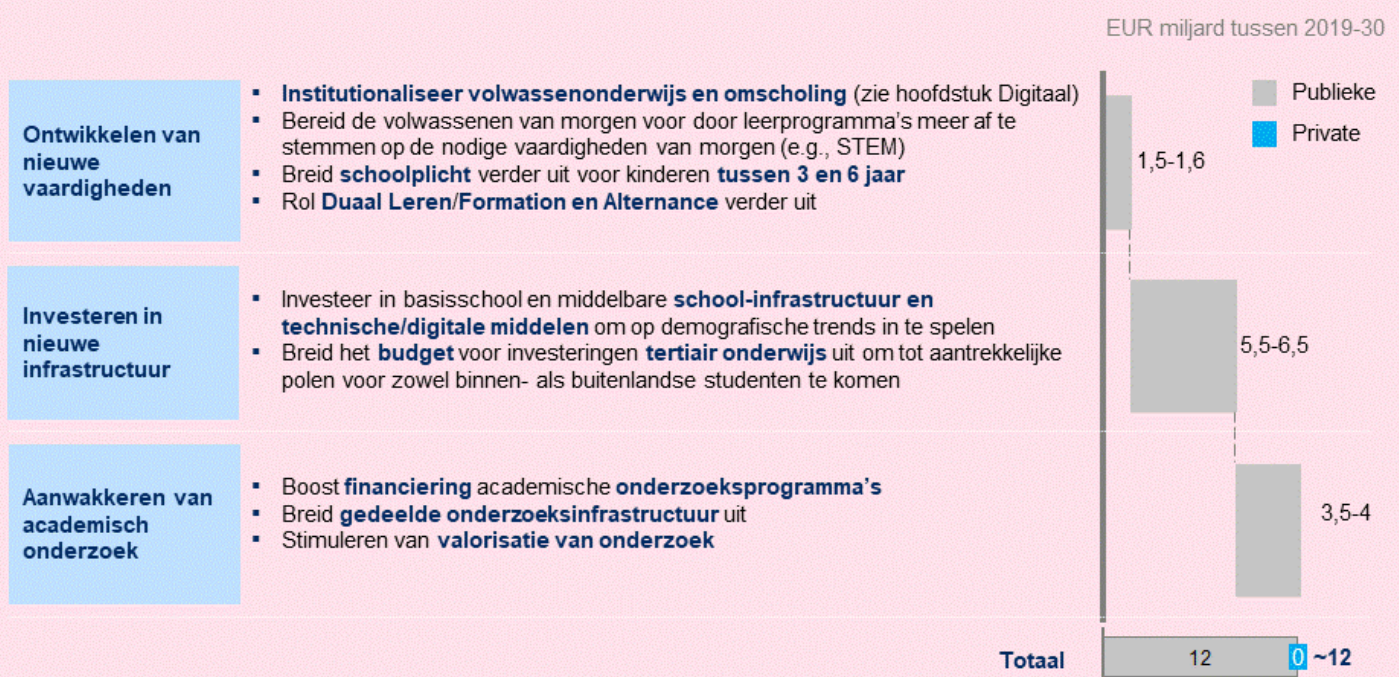
Onderwijs

De visie van het Comité voor Onderwijs

“De ambitie van het Pact is enerzijds om onze bevolking voor te bereiden op de samenleving en het werk van morgen en anderzijds om onze excellentie in academisch onderzoek verder uit te bouwen om van Belgische academische instellingen een competitieve bron te maken van talent en innovatie.

Daarom stelt het Strategisch Comité voor om te investeren in nieuwe leerprogramma's voor leerlingen en studenten en omscholing van volwassenen om nieuwe kennis en vaardigheden relevant voor de samenleving en het werk van morgen aan te leren. Verder zijn er extra investeringen nodig in de infrastructuur en uitrusting van scholen en universiteiten om deze in te richten voor het onderwijs van de toekomst. Ten slotte beveelt het Comité ook aan om meer in onderzoek en onderzoeksinfrastructuur te investeren om onze kenniscentra verder te verankeren en België op nummer 1 te zetten.”

Michel Delbaere

Impact

- Investeringen in het Onderwijs zullen ten eerste een indirecte impact generen door het **matchen van het arbeidsaanbod met de arbeidsvraag**, wat binnen het decennium **tot 710.000 banen** zou kunnen betekenen
- Ten tweede zal een toonaangevend onderwijssysteem **buitenlands talent aantrekken** wat zorgt voor een meer performante werknemers voor België
- Ten derde zal onderzoeksactiviteit en samenwerking met het bedrijfsleven leiden tot het **omzetten van kennis in economische activiteiten** en bijgevolg de Belgische concurrentiepositie versterken

Context en trends

De gemeenschappen en gewesten zijn verantwoordelijk voor onderwijs en professionele opleiding in België. Deze regio's hebben elk hun plannen voor onderwijs opgesteld. Dit Pact zal daar niet verder op ingaan. Wel willen we een aantal duidelijke adviezen afleveren rond scholing en professionele opleiding die passen bij de ambitie van dit Pact. Met name het “*verder aanwakkeren van de economische groei, het creëren van jobs en het in stand houden van het Belgische sociale model*”. Het Strategisch Comité wil vooral de nadruk leggen op

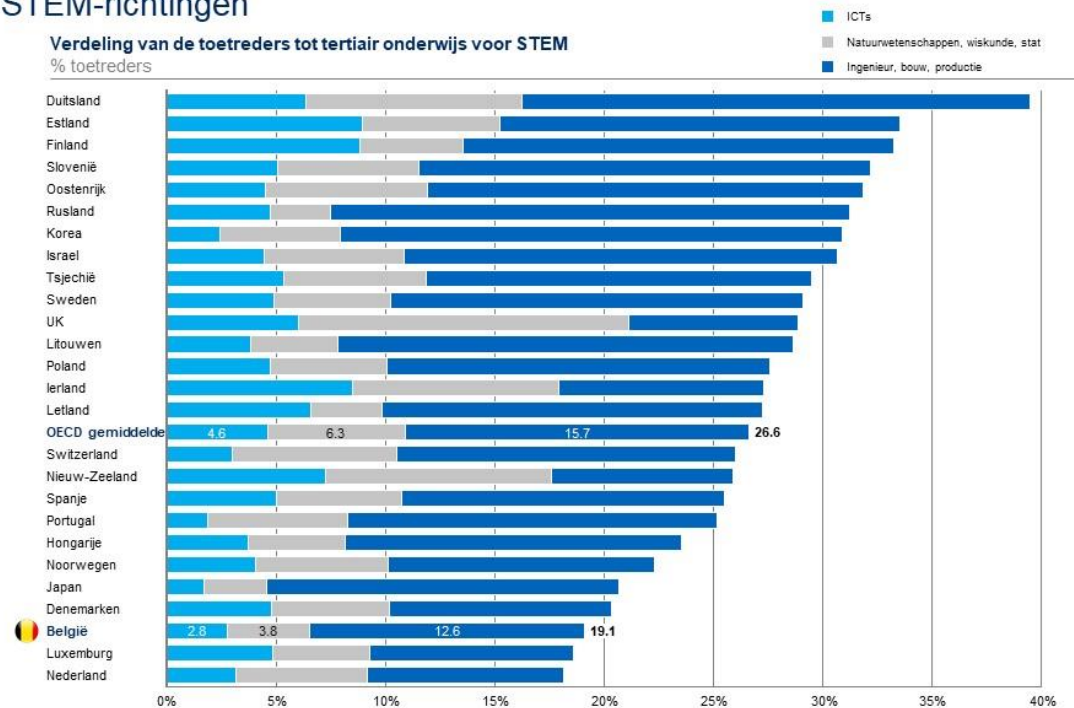
- 1) De digitale veranderingen die we binnenkort gaan meemaken;
- 2) De inspanningen om opleidingen beter aan te passen aan de noden van de toekomst;
- 3) De extra investeringen in academisch onderzoek gericht op innovatie in de economie.

Digitalisering werd al besproken. Om van de digitalisering gebruik te maken, zullen mensen nieuwe of andere vaardigheden moeten aanleren. Het onderwijssysteem moet haar aanbod (de opleidingen) dus aanpassen zodat iedereen deze nieuwe vaardigheden kan aanleren. We moeten er ook rekening mee houden dat het onderwijs begint vanaf het moment dat je geboren bent (*Early childhood education*) en het hele leven doorgaat. Wanneer we het onderwijs willen vernieuwen, dan betekent dat niet alleen het aanleren van digitaal-relevante vaardigheden op steeds jongere leeftijd, maar ook het blijven verder doorleren als volwassene.

Er zijn grote inspanningen nodig om het lagere en middelbare onderwijssysteem klaar te maken voor de 21ste eeuw. Hoewel het Belgische onderwijssysteem een groot budget heeft (5,8% van het bbp vs. gemiddeld 5,2% in de OESO), zijn haar presentaties niet in dezelfde lijn. Er zijn bijvoorbeeld nog maar weinig studenten in technische en wetenschappelijke opleidingen (19% van de Belgische eerstejaarsstudenten – zie figuur 11) en veel leerlingen die vroegtijdig de schoolbanken verlaten. De investeringen in infrastructuur zijn laag in vergelijking met andere landen in de OESO (3,5% van het Belgische budget tegenover een gemiddelde van 7,5% in de OESO). Nieuwe acties zoals het *Pacte pour un Enseignement d'Excellence* in de Franse Gemeenschap (FWB) en de onderwijshervorming van de Vlaamse Gemeenschap hebben als doel om een aantal van deze resultaten te verbeteren.

FIGUUR 11

Maar 19% van de Belgische toetreders tot tertiair onderwijs kiest voor STEM-richtingen

SOURCE: OECD - Education at a Glance 2017.

Het hogere onderwijs kan ook nog verbeterd worden, vooral op het gebied van investeringen in belangrijke kenniscentra. Belgische universiteiten scoren beter dan gemiddeld op internationale ranglijsten, maar er is geen enkele universiteit die echt aan de wereldtop meedoet. België investeert een groot bedrag in onderzoek (2,5% van het bbp), maar dit voldoet nog altijd niet aan de Europese 2020 doelstelling van 3%, waarvan 1% publieke financiering. Tot slot zou er nog meer geïnvesteerd kunnen worden in levenslang leren. Gemiddeld schoolt maar 6,9% van Belgische werknemers zich bij wat lager is dan het EU gemiddelde van ~10%. In België hebben instellingen voor hoger onderwijs maar een klein aanbod professionele opleidingen voor volwassenen.

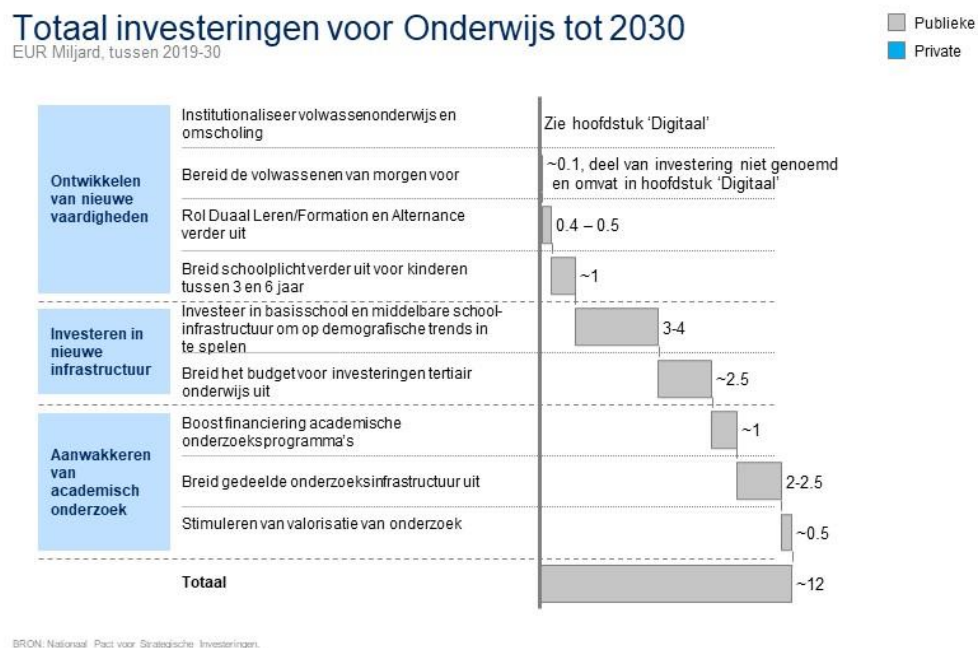
Om ons onderwijssysteem klaar te maken voor de 21ste eeuw is het dus belangrijk om harder in te zetten op het bouwen van vaardigheden voor de toekomst en op uitstekend onderzoek. We moeten proberen op nummer 1 in de wereld te staan. Mensen zullen erg waardevol zijn in de toekomstige economie. Onderwijs en onderzoek op het hoogste niveau brengen is dus de enige manier waarop België haar toekomstige welvaart kan verzekeren.

Investeringsprioriteiten

In dit Pact stellen we investeringen rond 3 grote thema's voor: a) Ontwikkeling van nieuwe vaardigheden; b) Investeren in nieuwe infrastructuur; c) Aanwakkeren van academisch onderzoek. Investeren in deze thema's zullen werknemers helpen zich te heruitvinden. Ze zullen hun vaardigheden beter kunnen afstemmen op de vraag van de arbeidsmarkt van morgen. Deze investeringen bedragen EUR ~12 miljard in totaal, verspreid tussen 2019-30 (zie figuur 12). Ook al veronderstellen we dat dit 100% publieke investeringen zijn, toch zal dit deels gefinancierd kunnen worden door andere middelen, bijvoorbeeld de financiering die onderzoeksinstituten ontvangen van privé-spelers voor onderzoek en ontwikkeling.

Investerings in onderwijs zullen verschillende positieve gevolgen hebben. Ten eerste zal het arbeidsaanbod beter passen bij de arbeidsvraag. De volwassenen van morgen zullen de vaardigheden bezitten voor de jobs van morgen. Daardoor kunnen de vacatures in de eerste plaats ingevuld worden door Belgische werknemers. Ten tweede zal een uitstekend onderwijssysteem buitenlands talent aantrekken wat zorgt voor extra talent in België. In het hoger onderwijs is er nood aan soepelere taalvereisten Nederlands voor buitenlandse professoren. Ook moet het makkelijker zijn om opleidingen in een andere taal aan te bieden. Ten derde zal extra onderzoek en samenwerking met bedrijven leiden tot het omzetten van kennis in economische activiteiten. Meer economische activiteit betekent een sterkere Belgische concurrentiepositie, wat nog meer positieve gevolgen heeft.

FIGUUR 12

A) Ontwikkelen van nieuwe vaardigheden

Met de digitalisering zullen sociale en cognitieve vaardigheden nog belangrijker worden dan vandaag. Andere vaardigheden zullen minder belangrijk worden omwille van automatisatie. Om de Belgische bevolking voor te bereiden op deze nieuwe omgeving wil het Strategisch Comité investeren in de ontwikkeling van deze nieuwe vaardigheden. Daarbij geven we voorrang aan vier zaken:

- *Institutionaliseer levenslang leren:* De werkgroepen Onderwijs en Digitaal vinden dit één van de belangrijkste zaken. Voor een gedetailleerde uitleg van wat er precies bedoeld wordt, zie het hoofdstuk Digitaal.
- *Bereid de volwassenen van morgen voor:* Het onderwijs zal de nodige nieuwe kennis en vaardigheden voor het werk van morgen moeten garanderen door de inhoud van leerstof

aan te passen, meer studenten aan te trekken in technische en wetenschappelijke richtingen en nog meer te investeren in het aanleren van meerdere talen. Deze maatregelen worden in meer detail besproken in het hoofdstuk Digitaal. De Onderwijswerkgroep vraagt wel nog extra aandacht voor de volgende twee domeinen. Ten eerste, moeten er meer studenten kiezen voor zorgopleidingen omdat er door de vergrijzing steeds meer nood is aan personeel in de gezondheidszorg. Ten tweede, moet er geïnvesteerd worden in taalleerkrachten en in immersieonderwijs die leerlingen een “taalbad” geven om de meertaligheid van toekomstige werknemers op te krikken.

- *Breid schoolplicht verder uit voor kinderen tussen 3 en 6 jaar:* Vandaag ligt ons inschrijvingspercentage voor de kleuterklas op ongeveer 95%. Dit is eerder laag omdat uit internationaal onderzoek blijkt dat de kleuterklas een heel goede manier is om de academische prestaties van kinderen op latere leeftijd te verbeteren. Er zal dus een investering nodig zijn om de laatste 2-4% van de kinderen tussen 3 en 6 jaar ook toegang te geven tot onderwijs. Anders dreigt de kans dat deze kinderen een leerachterstand oplopen. Er zijn ook investeringen in kleuterklassen nodig omdat er steeds meer kinderen tussen 3 en 6 jaar zijn in België (groei van 3%).
- *Rol duaal leren / formation en alternance verder uit* – De combinatie van leren op scholen en werken in een bedrijf wordt *Duaal leren / formation en alternance* genoemd. Het is een veelbelovende vorm van onderwijs omdat de opleiding van studenten wordt afgestemd op de vraag van werkgevers. Deze manier van leren kan uitgerold worden door informatiecampagnes en duale programma’s op te starten. Dit kan beginnen in het secundair en het hoger onderwijs. Daarna kan de duale methode toegepast worden tijdens de verdere loopbaan in die sectoren waar duaal leren een groot pluspunt kan zijn. Er moet ook nagedacht worden over de juiste prikkel voor studenten en bedrijven om deel te nemen aan deze manier van onderwijs. De overheid kan, bijvoorbeeld, een soort *vouchers* (bedrijfssubsidies) maken voor bedrijven waarmee zij ondersteuning kunnen inkopen voor het opstarten van een *duaal leren*-programma. De populariteit en aanpak zal wel verschillend zijn per gewest. In Vlaanderen zullen er in het schooljaar dat start in september 2018 bijvoorbeeld meer dan 180 scholen meedoen aan *duaal leren*.

De geschatte overige investering die niet wordt genoemd in het deel Digitaal is ongeveer EUR 1,5-1,6 miljard. Hiervan is EUR 350-500 miljoen bedoeld voor duaal leren, waarvan de helft naar het opstarten van pilootprojecten (informerend, program design, piloting) gaat in Wallonië en in Brussel, en de andere helft naar de subsidiërende bedrijfsvouchers in Vlaanderen. Voor de uitbreiding van de schoolplicht is ongeveer EUR 1 miljard nodig, vooral voor extra leerkrachten en andere middelen.

Zoals eerder gezegd in het deel Digitaal zal de impact van deze investeringen groot zijn. Er wordt verwacht dat ongeveer 670.000 banen verloren zouden kunnen gaan als gevolg van automatisering en AI tegen 2030⁹. Tegelijk zullen zo’n 250.000 nieuwe digitale banen en 460.000 banen als resultaat van verhoogde productiviteit ontstaan. Opgeteld schat men dus dat digitalisering 710.000 jobs creëert, die alleen kunnen worden opgevuld als de werknemers en werkzoekenden de juiste vaardigheden hebben. De toekomst van België hangt dus in grote mate af van deze investering in menselijk kapitaal.

B) Investeren in nieuwe infrastructuur

Er wordt al enkele jaren te weinig geïnvesteerd in de Belgische onderwijsinfrastructuur. Om dit tegen te gaan stelt het Strategisch Comité twee prioriteiten voor:

- *Investeer in basisschool en middelbare school-infrastructuur:* Zowel de fysieke infrastructuur (gebouwen) van de Belgische scholen als de technische en digitale uitrusting ervan moet beter in België. De bevolking groeit elke dag. Dit betekent dat er meer infrastructuur nodig is. Het aantal scholieren zal vooral in Brussel en andere grote

---

⁹ In het basis-scenario van de scenario-analyse vervat in het *Future of Work* rapport van McKinsey.

steden erg stijgen. Nieuwe kennis binnen de pedagogie heeft ons ook geleerd dat er extra ruimte nodig is om projecten in teams uit te voeren, en aan wetenschapslabo's. De digitalisering betekent ook dat er een grotere investering in software (e.g., edware, blended learning, e-learning platforms...) noodzakelijk is, vooral om leraren te voorzien. Leraren moeten ook bijgeschoold worden om deze software te kunnen gebruiken in hun lessen.

- *Breid het budget voor investeringen hoger onderwijs uit:* Ook op universiteiten is er veel nood aan investeringen in gebouwen en andere vormen van infrastructuur. Zo zullen er meer studenten terecht kunnen. Verder zullen investeringen in moderne gebouwen, leercentra, labo's en vernieuwende lesvormen de scholen aantrekkelijker maken voor Belgische en buitenlandse studenten.

Om deze verbeteringen te betalen, stellen we voor om het percentage voor investeringen in lager en middelbaar onderwijs van 3-4% van het totale budget naar 7-8% te verhogen. Dan komt het percentage overeen met het gemiddelde voor alle OESO-landen. In totaal is dit ongeveer EUR ~3-4 miljard (totaal tot in 2030). Voor hoger onderwijs is het voorstel om de jaarlijkse bedragen voor dit moment te verdrievoudigen, van EUR 110m naar EUR ~330m.

Dankzij investeringen in infrastructuur zullen meer leerlingen en studenten naar goed uitgeruste scholen kunnen gaan die aangepast zijn aan het onderwijs van de toekomst. Universiteiten zullen ook aantrekkelijker worden voor buitenlands talent. Dit leidt tot een meer diverse en meer getalenteerde bron van werknemers in België.

C) Aanwakkeren van academisch onderzoek

Academisch onderzoek heeft indirect een impact op onze welvaart. Daarom is het een belangrijk onderdeel van dit Pact. Volgens het Strategisch Comité zijn de drie belangrijkste zaken:

- *Meer investeringen in academische onderzoeksprogramma's:* Er wordt reeds veel geïnvesteerd in onderzoek in België, maar het systeem zou nog een duwtje in de rug kunnen gebruiken. Meer lange-termijn financiering zou kunnen helpen om meer onderzoek te steunen dat een lange tijd in beslag neemt en meer risico's draagt. Het budget van bv. EOS¹⁰ zou verdubbeld kunnen worden tot jaarlijks EUR 60 miljoen. Dit kan gebruikt worden om grensoverschrijdend fundamenteel onderzoek aan te moedigen. Er zou ook meer geld vrij gemaakt moeten worden voor onderzoek in academische ziekenhuizen (momenteel gaat maar 4-5% van hun budget naar onderzoek, vergeleken met 21% in Nederland).
- *Breid gedeelde onderzoeksinfrastructuur uit:* Er zou meer kunnen worden geïnvesteerd in hoogtechnologische onderzoeksinfrastructuur die gedeeld wordt tussen universiteiten. Dit zal de efficiëntie van het academisch onderzoek in België verbeteren. Rond deze gedeelde, hightech infrastructuur zouden dan kunnen *centers of excellence* ontstaan. In Brussel, bijvoorbeeld, zijn er de zogenaamde PTEs (*Plateformes Technologiques d'Excellence*) met prioriteiten zoals ICT, *spatial* technologieën, geavanceerde materialen en moleculen.
- *Stimuleren van valorisatie van onderzoek:* Volgens de EU-2020 doelen voor innovatie moet de overheid 1% van het bbp uitgeven aan investeringen in onderzoek en ontwikkeling (O&O). Investeren in onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten vergroot de kans op nieuwe kennis en technologieën. Deze kennis kan door bedrijven en andere organisaties omgezet worden in meer patenten, meer succesvolle startups, meer innovatieve producten en diensten en nieuwe businessmodellen. Door in te zetten op het academisch onderzoek, maar tegelijk ook op samenwerking tussen de onderzoeks- en ondernemingswereld zal de economie in België groeien en sterker staan ten opzichte van

---

¹⁰ The Excellence of Science.

andere landen. Dat blijkt ook uit onderzoek naar het effect van investeren in onderzoek en ontwikkeling: de meeste studies schatten het rendement van O&O op 10-30% voor de economie van een land. Dit kan door meer te focussen op de fondsen voor toegepast onderzoek, zoals de Industriële onderzoeksfondsen.

We stellen voor EUR ~1 miljard extra te besteden aan onderzoeksprogramma's zoals het EOS en het onderzoek in academische ziekenhuizen. Daarnaast zal er nog een bedrag van EUR 2-2,5 miljard nodig zijn voor investeringen in gedeelde onderzoeksinfrastructuur. Ten slotte is er EUR ~0,5 miljard extra nodig voor O&O in het hoger onderwijs en ondernemingen via extra fondsen voor toegepast onderzoek.

Rollen voor de belangrijkste spelers

Er zal samenwerking nodig zijn binnen het onderwijs om deze investeringen te doen slagen. Aangezien onderwijs voor een groot deel wordt betaald door de overheid (voor 88% in België), zullen de overheden een grote rol spelen.

- *Overheden:* De bevoegde Ministers van Onderwijs en Vorming en andere betrokken overheden zullen verantwoordelijk zijn voor de begeleiding en opvolging van de investeringen. Overheden zullen ook extra budgetten voor onderwijs moeten vrijmaken om de investeringen te betalen. Tenslotte moet de wetgeving aangepast worden om investeringen mogelijk te maken, bijvoorbeeld, het financieringsmodel van scholen en universiteiten en middelen om bedrijven aan te moedigen hun werknemers toelating te geven tot omscholing.
- *Tewerkstellingsorganisaties:* In samenwerking met bevoegde overheden, bedrijven, sectorverenigingen, sociale partners en onderwijsinstellingen, staan VDAB, Actiris en FOREM aan het stuur bij het ontwerpen van een nationaal re-skillingsprogramma, mochten daar middelen voor vrij komen.
- *Scholen en universiteiten:* Onderwijsinstellingen zullen worden gevraagd de nieuwe middelen te investeren in het vernieuwen van hun onderwijssysteem en infrastructuur. Verder moeten zij hun personeel helpen bij het aanleren en gebruiken van digitale methodes. Ze moeten hen ook de mogelijkheden geven om zich bij te scholen om het maximale uit deze investeringen te halen.
- *Bedrijven:* Bedrijven moeten hun werknemers onder andere de ruimte geven om zich om te scholen. Ze zijn ook een belangrijke schakel in het opstarten van het *duaal leren / formation en alternance* programma.

Gezondheidszorg

De visie van het Comité voor Gezondheidszorg

“De ambitie van het Pact is duidelijk. Ten eerste willen we de Belgische gezondheidszorg betaalbaar houden. Dit in tijden van vergrijzing en dalende instroom op de arbeidsmarkt. Ten tweede willen we van ons land een voortrekker maken in bepaalde onderzoeksdomeinen. Hierin heeft België vandaag al belangrijke spelers.

Het Comité stelt daarom voor om nieuwe technologieën sneller in te voeren. Met geselecteerde *centers of excellence* kunnen we met meer focus en middelen het nodige onderzoek voeren. Dit zal worden versterkt door op een veilige manier patiëntengegevens tussen verschillende partijen te delen.”

Jean Stéphenne

Ontwikkeling van een ambitieus systeem voor data-integratie

- Breid het **Electronic Health Record (EHR) platform uit** om ook andere (extramurale) data te integreren
- Richt een **one-stop shop Digital Health Data Authority op**
- Richt een **Belgisch Data-for-Health Academy op** om de nodige data- en gezondheidszorgexperten samen te brengen

Nieuwe, juiste technologieën voor een herinrichting van zorg

- **Herzie de financiering van bepaalde zorgdiensten**
- **Creëer sandbox omgevingen** voor de versnelde opname van nieuwe technologieën
- **Verhoog het budget voor innovatie en innovatieve hervormingen**

Stimuleren van innovatie door ecosystemen verder uit te bouwen

- Richt een **Disease Innovation Fund** op dat investeert in startups en KMO's bezig met zeldzame ziekten, cel- en gentherapie, opkomende ziekten, etc
- Richt een **European anti-infectious Unit** op waarin optimaal Fase 1 clinical trials kunnen worden uitgevoerd zoals ook human challenge studies
- Kapitaliseer op de expertise omtrent **genomics**

Impact

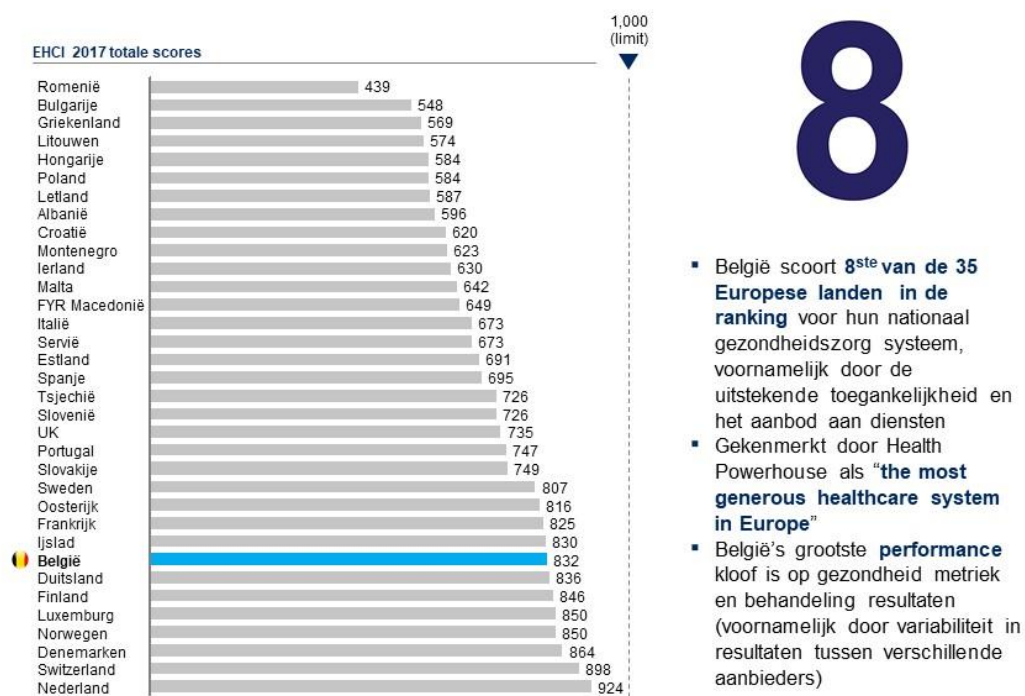
- Betere toegang tot data zal de toestand van de Belgische gezondheidszorg **transparanter** maken; de **competitiviteit van bedrijven zal toenemen** en voor **betere en moderne toepassingen** zorgen ten behoeve van de patiënt (dit zou naar schatting al tot EUR 330m per jaar kunnen opleveren aan gewonnen productiviteit van chronisch zieke mensen in België)
- Efficiëntere technologieën in de zorgsector zullen tot **lagere gezondheidszorgkosten** leiden en een **significante besparing betekenen voor België**
- **Competitiviteit van onderzoekscentra zal versterkt worden** door gemakkelijkere toegang tot **meer data**, **snellere testmogelijkheden**, **dense voedende ecosystemen** en **meer kapitaal**

Huidige omgeving en trends

Over het algemeen scoort het Belgische gezondheidssysteem goed: 78% onder ons rapporteert een goede gezondheid volgens het *Health System Performance Assessment*¹¹. Daarom scoren we beter dan het Europese gemiddelde. België bekleedt de 8^e plaats op de *Euro Health Consumer Index*, waar 35 landen aan meedoen (figuur 13). Onze troeven zijn een grote capaciteit, een breed aanbod, ruime toegankelijkheid en sterke financiering. De sector is een belangrijk deel van onze economie. Zo werkt 14% van de werkende bevolking in de zorg. Bovendien exporteert de farma industrie voor EUR 7 miljard aan producten en diensten naar het buitenland. Maar toch staat ons systeem voor een enorme uitdaging. Ons sociaal stelsel komt onder druk van de vergrijzing en de technologische vooruitgang in de volgende 25 jaren. Daar bovenop komt het groeiende aantal complexe en chronische ziektes. Deze moeten behandeld worden bij een steeds ouder wordende bevolking. Het aandeel 65-plussers stijgt: tussen 2020 en 2030 verwachten we een stijging van 19% naar 23%. Tegen 2050 zal dit zelfs 27% worden. Dit zal druk zetten op beide kanten van de rekening. Enerzijds zullen de kosten van de gezondheidszorg moeten worden beperkt terwijl anderzijds de hoge kwaliteit wordt behouden. Er is daarom nood aan een systeem dat meer gericht is op resultaat en gebruik maakt van moderne technologie die productiviteit en arbeidsparticipatie garandeert. We moeten daarvoor radicaal durven nadenken.

FIGUUR 13

Het Belgische gezondheidszorg systeem rankt 832/1000 in de Euro Health Consumer Index van 2017

SOURCE: Euro Health Consumer Index 2017.

Om onze zorg te vernieuwen zijn belangrijke investeringen nodig. Hiervoor kan België steunen op een aantal belangrijke bedrijven en onderzoekscentra van wereldniveau. We zijn sterk in domeinen zoals oncologie, vaccinaties en gen- en celtherapie. De Belgische biotech-clusters

¹¹ KCE report 259 (2016). Performance of the Belgian Health System – Report 2015. Health System Performance Assessment (HSPA) is a process that allows the health system to be assessed holistically based on measurable indicators.

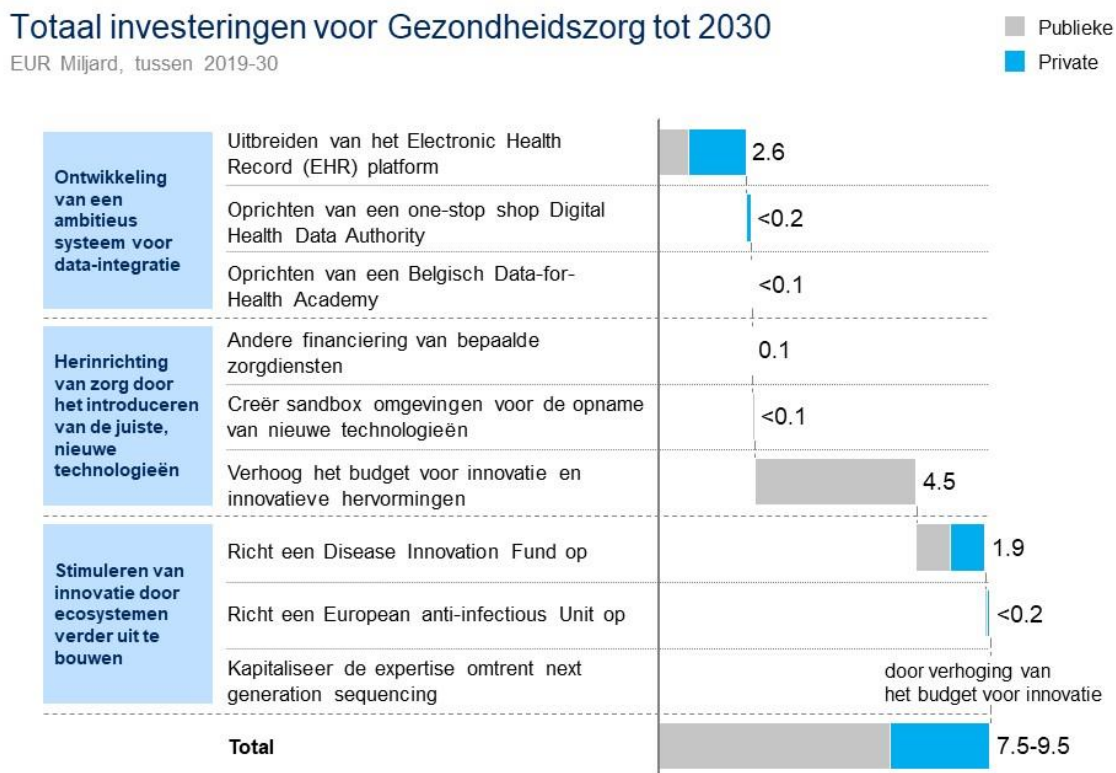
ondersteunen de economie en de concurrentiepositie van België. Zij bieden jobs aan meer dan 35.000 mensen en zijn verantwoordelijk voor 11% van de export. Om onze competitiviteit te behouden op vlak van *life sciences* moeten we blijven investeren in onderzoek en innovatie en in dienstverlening aan de *life science* clusters.

Digitalisering is een belangrijke trend voor zowel de gezondheidszorg als de biofarmacie. Net als in andere domeinen biedt digitalisering in de zorg nieuwe kansen voor hogere effectiviteit en efficiëntie. Vandaag loopt België echter nog achter in de digitalisering van gezondheidszorg. Weinig dokters voelen zich betrokken bij de digitale zorg. Toepassingen zoals *remote Healthcare* (diagnose op afstand) worden amper gebruikt. Er wordt ook nog te weinig data gedeeld tussen verschillende centra. De reden ligt bij onze data-infrastructuur, die nog te weinig geïntegreerd is.

Investeringsprioriteiten

De trends inspireerden het Comité om de volgende drie grote sporen te volgen in de volgende jaren: a) Ontwikkeling van een ambitieus systeem voor data-integratie; b) Herinrichting van zorg door gebruik te maken van de juiste, nieuwe technologieën; en c) Stimuleren van innovatie door ecosystemen verder uit te bouwen. Samengeteld gaat dit over een investering van ongeveer EUR ~7,5-9,5 miljard voor de periode tot 2030. Hiervan moet ongeveer 30% gedragen worden door privé-investeerders (zie figuur 14).

FIGUUR 14

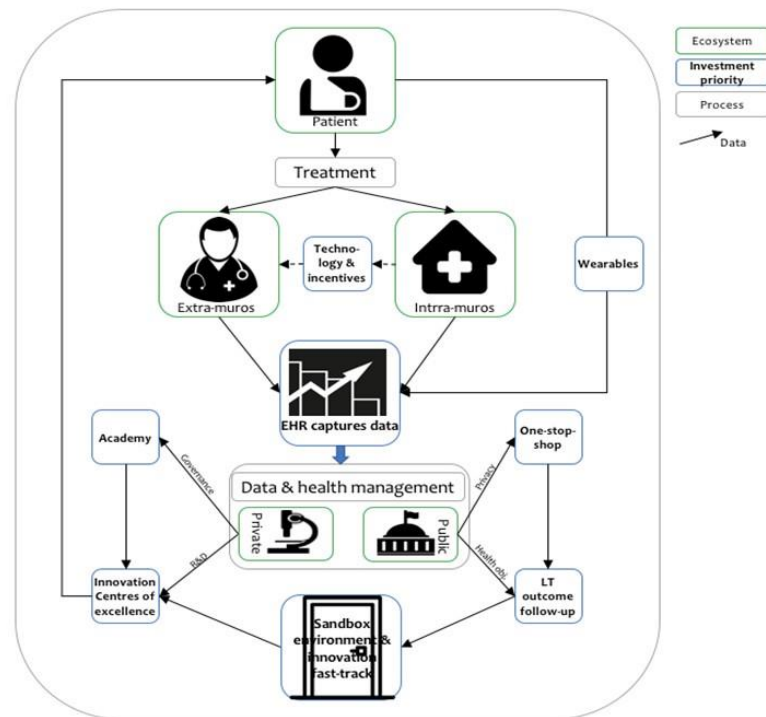

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

De investeringsprojecten zullen voor een positieve spiraal zorgen. Patiënten, zorgverleners en bedrijven: allemaal zullen ze veel voordeel halen uit een geïntegreerd datasysteem. De dienstverlening verbetert en onderzoek wordt efficiënter en van hogere kwaliteit (zie figuur 15). De innovaties in de zorgverlening en in de industrie zullen elkaar positief beïnvloeden. Zo

kan België de veranderingen in de sector opvangen en uitblinken als vernieuwer en voorloper. Dit zal leiden tot de ontwikkeling van een *Smart health & care* ecosysteem in België.

FIGUUR 15

A) Ontwikkeling van een ambitieus systeem voor data-integratie

Een betere beschikbaarheid en integratie van uitkomst-gegevens vormt de basis van deze aanbevelingen. Ziekenhuizen en onderzoekscentra hebben vandaag eigen platformen en datasystemen. Helaas is er weinig samenwerking. Dit is een gemiste kans voor België.

Een aantal ingrepen zijn nodig voor het integreren van onze datasystemen. Het Comité stelt drie concrete ideeën voor:

- De uitbreiding van het *Electronic Health Record (EHR)*. Dit platform moet alle data van patiënten ontsluiten samen met andere (externe) data (bijv. bestaande registers, biobanks, academisch onderzoek, etc.). Hiervoor moet in extra hardware voorzien worden (e.g., opslagcapaciteit, servers) en nieuwe toepassingen voor data-analyse worden ontwikkeld (bv. juiste software, nieuwe algoritmes).
- De oprichting van “one-stop shop” *Digital Health Data Authority*. Zij zal de privacy en de juiste toepassing van de GDPR-wetgeving (zie hierboven) voor patiënten-data garanderen. Dit centrale orgaan zal het enige toegangspunt zijn voor de data, met een speciale toegangsmethode. Het Deense *Sundhedsdata Styrelsen* kan een voorbeeld zijn voor het Belgische model.
- Oprichting van een Belgisch *Data-for-Health Academy* om als *expertisecentrum* te dienen. We moeten onze beschikbare data optimaal gebruik en het datasysteem faciliteren, corrigeren, onderhouden en uitbouwen. Hiervoor zou de academie data- en gezondheidsexperts samenbrengen. De academie dient dus om kennis samen te brengen, kruisbestuiving toe te laten en zelfs trainingen te geven.

Het Comité schat dat er investeringen van ongeveer EUR ~2,6 miljard nodig zijn voor deze projecten. Meer dan 90% zou gaan naar de uitbreiding van het budget van het EHR. (Dit is gelijk aan driemaal het huidige budget.) Het grootste deel van de rest van het bedrag is nodig voor de oprichting van de *Digital Health Data Authority*.

Met deze investeringen zal de Belgische gezondheidszorg voor iedereen meer open zijn met duidelijke doelstellingen. Verder zal de competitiviteit van bedrijven toenemen. Moderne toepassingen zullen sneller hun weg vinden naar patiënten. Betere zorgdiensten zouden bijvoorbeeld tot EUR 330 miljoen per jaar kunnen opleveren aan hogere productiviteit van chronisch zieken in België. De gemakkelijkere toegang tot data zal ook de onderzoekscentra competitiever maken. Zij zullen sneller kandidaten kunnen identificeren en aanwerven voor klinische studies. Ziekenhuizen zullen bovendien beter kunnen samenwerken voor zeldzame ziekten. Patiënten zullen geïnformeerde keuzes kunnen maken dankzij toegankelijke en transparante gegevens over de verschillende zorgcentra.

B) Nieuwe, juiste technologie voor een herinrichting van de zorg

Herstructurering van de zorg moet op zo'n manier gebeuren dat de kwaliteit en effectiviteit gestimuleerd worden. We moeten durven onze diensten een nieuwe richting geven. Een voorbeeld zou zijn het uitbouwen van meer zorg buiten het ziekenhuis, met gebruik van nieuwe technologieën. We moeten deze nieuwe technologieën sneller kunnen ontwikkelen en testen. Zo geraken ze immers sneller in gebruik. Een startpunt zijn de remote Healthcare apps en *wearables*, die al veelbelovende resultaten hebben laten zien.

Het Comité komt met drie concrete voorstellen om het systeem een nieuwe richting te geven:

- De financiering van de Belgische gezondheidszorg moet opnieuw bekeken worden om nieuwe en betere technologieën toe te laten. De besparing die hierdoor zal worden gedaan, kan gebruikt worden om coördinatoren aan te stellen. Zij zullen de veranderingen in goede banen leiden. We moeten financiële stimuli voorzien voor het gebruik van nieuwe technologieën die leiden tot een kortere ligduur in ziekenhuizen. Een voorbeeld is het actualiseren van de lijst met dagopnames.
- Maak *sandbox* omgevingen om de opname van nieuwe technologieën in de gezondheidszorg te versnellen. Ten eerste moeten procedures voor bepaalde technologieën versneld worden. Ten tweede moeten testomgevingen opgezet worden met aangepaste wetgeving, vernieuwende terugbetalingsmogelijkheden en duidelijke monitoring van doelstellingen. België moet in Europa de referentie worden als testlab voor innovatie. Innovatieve toegangsmodellen moeten het mogelijk maken nieuwe technologieën in een beschermde omgeving en op relatief kleine schaal te testen.
- Er moet meer budget voorzien worden in de ziekteverzekering om vernieuwende ideeën en initiatieven mogelijk te maken in België. Als Belgische patiënten meer toegang krijgen tot vernieuwingen, dan zal niet enkel de gezondheid erop vooruitgaan. Er zal ook meer en sneller data kunnen worden verzameld worden die nog meer innovatie mogelijk maakt. Verschillende hervormingen van de regering zullen tijdelijke en voorwaardelijke investeringen in innovatie, transitie management en instellingen in de gezondheidszorg vereisen. Deze verhoging van het budget is gelijkaardig aan de mate waarin onze buurlanden investeren in gezondheidszorg.

Voor deze verbeteringen zullen we ongeveer EUR ~4-5 miljard moeten vrijmaken.

Betere zorg aan een lagere kost zijn de belangrijkste effecten van de investeringen. De technologie van vandaag kan er nu al voor zorgen dat we de ligduur in ziekenhuizen kunnen verkorten. Het gebruik van betere technologieën zal zorgverleners bovendien toelaten productiever te zijn. Dit levert patiënten dus nog betere zorg op. België kan zich met de invoer van nieuwe technologieën profileren als *access sandbox* (testlab) van Europa.

C) Stimuleren van innovatie door ecosystemen verder uit te bouwen

Op bepaalde onderzoeksdomeinen is België bij de beste landen van de wereld. Voorbeelden zijn oncologie, vaccinatie, cel- en gentherapie. Dit moeten we absoluut promoten, maar de sector is vandaag versnipperd. Er is te weinig focus in investeringen in kenniscentra. Wereldwijd zien we een trend waarin onderzoekscentra sterk gegroepeerd worden in *clusters*. Naar zo'n *clusters* worden gemakkelijker talent, investeringen en ideeën aangetrokken. Hierdoor vormen ze een goede basis voor vernieuwende ideeën en innovatie.

Het Strategisch Comité stelt daarom voor om volop in te zetten op deze *centers of excellence*. We moeten proberen deze clusters op nummer 1 op de wereldranglijst te plaatsen. Het Comité schuift drie ideeën naar voor:

- Richt een *Disease Innovation Fund* op. Dit fonds moet zich focussen op het *life sciences* ecosysteem in België. Investerings zullen gaan naar startups en kmo's die bezig zijn met zeldzame ziekten, cel- en gentherapie, opkomende ziekten en gepersonaliseerde geneeskunde. Het fonds moet als doel hebben de verbinding te zijn tussen onderzoek en de zorg zelf. Er moet ook een centraal aanspreekpunt worden opgezet onder het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten. Hier kunnen startups gemakkelijk begeleiding en informatie kunnen vinden over wet- en regelgeving, bijvoorbeeld.
- Richt een *European anti-infectious Unit* op. We stellen voor om een gespecialiseerde infrastructuur te bouwen. Via publieke-private samenwerking (PPS) kan dit gefinancierd worden. Dit zou een optimale omgeving voor fase 1 en human *challenge* klinische studies toelaten. België bezit al expertise in vaccins en tropische geneeskunde. Via zo een structuur kunnen we onze reputatie versterken en de "*clinical trial* hotspot" worden in Europa. Dit zal vele farmaceutische, medtech en biotech bedrijven aantrekken. De opgebouwde expertise kan direct toegepast en opgeschaald worden in het *Mobile Global Health Lab*, dat zich specialiseert in spoedondersteuning voor uitbarstende epidemieën. We kunnen proberen om de experts van dit team naar België aan te trekken – om zo onze eigen *talentpool* te vergroten. Stalen van geïdentificeerde virussen zouden in een bank in België kunnen bewaard worden voor verder onderzoek.
- België is één van de koplopers op vlak van *genomics*. Door voldoende middelen te voorzien kunnen we daar de vruchten van plukken. Het gaat hier vooral over investeringen in datacapaciteit, innovatieve testprojecten, artificiële intelligentie voor de analyse van die gegevens en de terugbetaling van testen die een voorspellende en gepersonaliseerde geneeskunde mogelijk zullen maken.

De totale investering in deze projecten zou komen op EUR ~2 miljard. Hiervan is ongeveer EUR 1,9 miljard voor het *Disease Innovation Fund*. De rest van het budget omvat de investeringen in het *Mobile Global Health* en *Anti-infectious unit*, en ook de *genomics* revolutie die voor de deur staat.

Dankzij deze investeringen kan België zich verder positioneren in de domeinen waar het nu al sterk staat. Door investeringen te stimuleren en te focussen op een aantal ecosystemen, kunnen we op een aantal cruciale vlakken winst boeken. We kunnen onderzoeksactiviteit verder aanwakkeren, maar ook ons exportpotentieel. Verder zullen we België aantrekkelijker maken voor buitenlands talent en bedrijven. De oprichting van nieuwe kenniscentra zou deze toestroom van kapitaal en talent alleen maar versterken. Studies tonen bovendien aan dat het rendement voor O&O-investeringen tussen 10-30% bedraagt voor de volledige economie.

Rollen voor de belangrijkste spelers

Hoe brengen we deze projecten tot een goed einde? De verschillende actoren in het landschap van de zorg zullen in actie moeten schieten.

- *Overheden:* De bevoegde minister en de betrokken overheden zullen een belangrijke rol spelen bij de implementatie van deze investeringsprioriteiten. Hun rol zal zijn om het proces te begeleiden en opvolgen. Ten tweede zullen overheden extra budgetten voor gezondheidszorg moeten vrijmaken. Zo kunnen ze de nodige stimuli van het Pact financieren. Daarnaast zal de wetgeving aangepast moeten worden om de investeringen mogelijk te maken, bijvoorbeeld voor het financierings- en terugbetalingsmodel. Verder moeten de overheden de beschikbare data beschikbaar maken met respect voor de privacy opgelegd in de GDPR wetgeving.
- *Ziekhuisen en andere zorgverleners:* Alle beschikbare patiënten- en onderzoeksgegevens moeten in het uitgebreide EHR-platform opgenomen worden. Hier hebben we de hulp nodig van alle zorginstellingen. Dit is echter nog niet voldoende. We moeten een cultuur creëren waarin verschillende centra samenwerken en gegevens uitwisselen, en innovaties worden ingezet om de diensten voor de patiënt te verbeteren.
- *Industrie, startups, universiteiten, onderzoekscentra:* Alle spelers betrokken bij onderzoek en innovatie in de sector zullen hun deel van de investeringen moeten doen om blijvend tot de absolute wereldtop te blijven wat onderzoek en ontwikkeling betreft.

Energie

De visie van het Comité voor Energie

De energiemarkt staat voor veel uitdagingen: de uitstoot van broeikasgassen beperken, hernieuwbare energie uitrollen, het energiesysteem flexibeler maken, maar ook garanderen dat er steeds voldoende energie beschikbaar is op competitieve prijzen. Om aan deze uitdagingen te beantwoorden zijn de komende decennia een aantal grote veranderingen nodig.

Het Energiepact van december 2017 is “*erop gericht een energiesysteem tot stand te brengen dat tegen 2030 een continue, duurzame en betaalbare energievoorziening kan garanderen.*” Dat geeft de voorwaarden waarbinnen de energietransitie naar een koolstofarme samenleving in 2050 zal plaatsvinden.

Het investeringspact geeft een overzicht van de investeringen die nodig zijn om deze transitie mogelijk te maken. Deze transitie vereist (a) de renovatie van gebouwen om ze energie-efficiënt en intelligent te maken waarbij het Pact focust op openbare gebouwen; (b) een verandering in de energiemix; (c) de aanpassing en versterking van netwerken; (d) de ontwikkeling van opslagfaciliteiten voor zowel warmte als elektriciteit; (e) de ontwikkeling van alternatieve brandstoffen en (f) de ontmanteling van onze kerncentrales en het beheer van het kernafval.

Michèle Sioen

Impact

- De renovatie van het gebouwenpark zal snel leiden tot een grote **afname van het energieverbruik van de overheid**, wat tot grote **besparing** zal leiden en België's **energie-doelstellingen voor 2030** zal helpen bereiken. Grote **spill-over effecten naar KMO's** en andere spelers in de private sector
- Investerings in netwerken en productiecapaciteit zullen de **bevoorradsingszekerheid** helpen verzekeren
- Verdere uitbouw van de Belgische nucleaire sector en haar **exportcapaciteit** in een snel groeiende markt
- Een **gezondere leefomgeving** voor de Belgische burgers door het gebruik van CNG (en andere propere brandstoffen) te stimuleren

Context en trends

Al meer dan 10 jaar maken we grote veranderingen mee in ons energiesysteem, waarvan vele hun oorsprong vinden op Europees niveau. Europa heeft doelstellingen vastgesteld voor de liberalisering van de markten, de vermindering van de broeikasgasuitstoot, hernieuwbare energiebronnen, energie-efficiëntie, interconnecties enzovoort. Volgens deze doelstellingen moet België zijn broeikasgasuitstoot tegen 2030 met 35% moeten verminderen ten opzichte van 2005 (voor de non-ETS-sectoren).

De overheden in België hebben onlangs een Energiepact gesloten met de ambitie om tegen 2030 energie te voorzien die op zekere, duurzame en betaalbare wijze geleverd wordt. Het Energiepact legt een aantal maatregelen vast om de transitie naar een koolstofarme samenleving in 2050 mogelijk te maken. Verder hebben de overheden ook beslist om tussen 2022 en 2025 de kernenergie af te schaffen.

Dit Energiepact vormt de basis voor het Nationaal Energie-Klimaatplan (NEKP) dat voor het einde van het jaar bij de Europese Commissie moet worden ingediend. Dit plan bevat vijf dimensies: (1) de vermindering van broeikasgassen (2) energie-efficiëntie, (3) bevoorradingszekerheid, (4) de interne markt en (5) onderzoek en concurrentievermogen.

De energietransitie vraagt om grote veranderingen in de manier waarop we energie gebruiken en produceren. Een duidelijke, stabiele en activerende politieke visie en regelgeving zijn heel belangrijk. Zeker aangezien de privésector (bedrijven of particulieren) het grootste deel van het energiesysteem in handen heeft.

Investeringsprioriteiten

De energietransitie zal een impact hebben op veel personen, bedrijven en organisaties. Denk maar aan de markt voor hernieuwbare energie. Veel producenten, maar ook particulieren en bedrijven investeren in de productie van hernieuwbare energie. Daardoor zijn er extra investeringen nodig om de netwerken sterker en intelligenter te maken. Het aantal elektrische voertuigen op de weg groeit en er worden steeds goedkopere batterijen ontwikkeld. Consumenten die over een elektrische auto of een thuisbatterij beschikken zullen energie kunnen opslaan of afgeven in functie van de omstandigheden en zo helpen de variabele productie van hernieuwbare energie op te vangen.

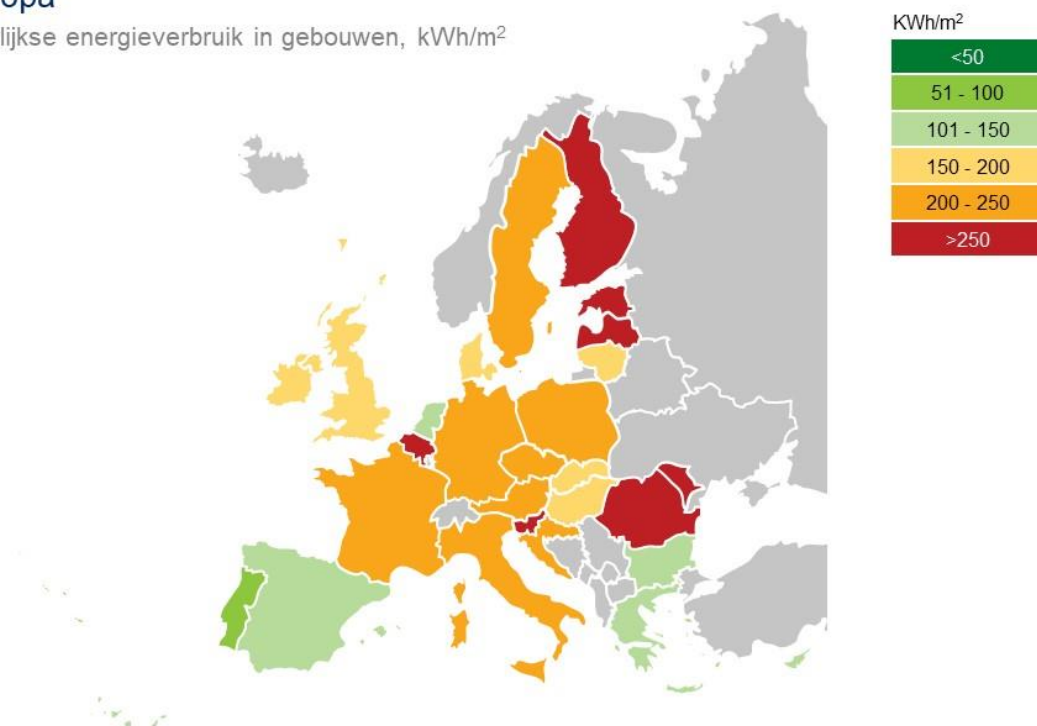
De kernuitstap vereist een manier van de regering om investeringen in nieuwe gascentrales te garanderen. De sluiting van de kerncentrales op Belgisch, Europees en wereldniveau betekent dat er ook investeringen moeten komen in de ontmanteling van deze centrales. Daarnaast moet er ook gezocht worden naar nieuwe mogelijkheden voor de verwerking en het beheer van de verbruikte splijtstof (kernafval).

Wanneer we kijken naar verwarming, waar gas momenteel de belangrijkste brandstof is, zien we dat er nog veel verbetering mogelijk is op vlak van energie-efficiëntie in gebouwen. Grote inspanningen moeten geleverd worden in gebouwen die met een gemiddeld verbruik van meer dan 250 kWh/m² tot de minst efficiënte van Europa behoren (zie figuur 16). Een verklaring voor deze situatie is de verwaarloosde staat van onze gebouwen, waarvan de helft meer dan 70 jaar oud is en de gebouwen dikwijls niet goed onderhouden zijn. Dit investeringspact houdt enkel rekening met de energie-efficiëntie in openbare gebouwen.

FIGUUR 16

België's energieverbruik is hoger dan 250kWh/m², een van de hoogste in Europa

Jaarlijkse energieverbruik in gebouwen, kWh/m²

SOURCE: BPIE (2017). Is Europe ready for the smart buildings revolution?

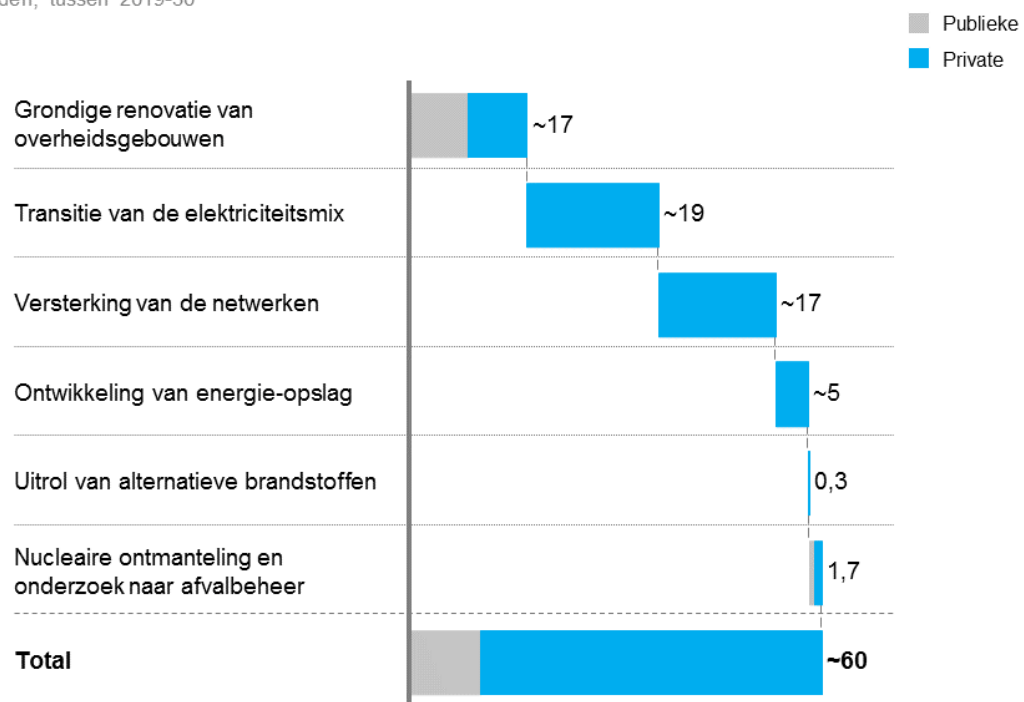
Naast energie-efficiëntie in de (openbare) gebouwen moeten de bedrijven ook investeren om hun energie-efficiëntie te verbeteren. Projecten voor de productie van groen gas en waterstof moeten ook worden gestart. Elektrische voertuigen moeten gecombineerd worden met voertuigen op gas. Daarom zijn voor beide meer investeringen in oplaadpunten nodig.

Samen zijn deze projecten goed voor een investering van EUR 60 miljard tot in 2030. Het renoveren van overheidsgebouwen is bijzonder geschikt voor publiek-private samenwerkingen (PPS) en/of energieprestatiecontracten. Daarom hebben we in de onderstaande grafiek (figuur 17) rekening gehouden met het publiek-privaat aandeel van de voorgestelde investeringen, een verhouding van 50% publiek - 50% privaat voor dit project.

FIGUUR 17

Totaal investeringen voor Energie tot 2030

EUR Miljarden, tussen 2019-30

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

A) Overheidsgebouwen: (grondige) renovatie

Het is belangrijk dat onze overheidsgebouwen energie-efficiënt en -intelligent zijn. Dit geldt zowel voor administratieve gebouwen als voor bijvoorbeeld zwembaden, scholen of openbare bibliotheken. Al deze gebouwen hebben een voorbeeldfunctie en zullen helpen mensen te overtuigen om ook huizen en andere gebouwen te renoveren. De overheidsgebouwen zijn niet in een goede staat, en dus zullen er grote werkzaamheden nodig zijn. De werken in die gebouwen zullen dus een groot aantal banen opleveren waarbij er een zeer groot multiplicatoreffect optreedt. Nadat de renovaties zijn uitgevoerd, zal niet alleen de CO₂-uitstoot van deze gebouwen dalen, maar ook de energiefactuur.

Het Energiepact bepaalt dat "overheidsgebouwen tegen 2040 energieneutraal moeten zijn". Om dit doel te bereiken moeten we dringend aan de slag gaan. De renovatie van overheidsgebouwen moet immers grondig worden aangepakt. Ten eerste is er een volledige inventarisering van de overheidsgebouwen en hun staat nodig. Hoewel de overheden dit al lang een prioriteit noemen, stellen we vast dat de situatie weinig is veranderd. Daarom stellen wij voor om 1) doelstellingen af te spreken, een inventaris op te maken, de taken te verdelen en uit te voeren, en dit alles op een duidelijke en open manier, en 2) een "delivery unit" op te starten. Dat is een groep mensen die ervoor zorgt dat de renovatieprojecten voor overheidsgebouwen worden uitgevoerd. RE:FIT Londen heeft deze manier van werken succesvol gebruikt bij de renovatie van meer dan 550 gebouwen in Londen sinds 2009. Ook het CATCH-initiatief voor de economische ontwikkeling van de regio Charleroi heeft inspiratie gehaald uit deze manier van werken. Wij stellen ook voor om 3) een stichting op te starten die deze renovatieprojecten kan helpen betalen. Men kan de energiebesparingen na de renovatie van de eerste reeks overheidsgebouwen laten terugvloeien naar deze stichting om de slagkracht ervan te versterken.

De totale investeringen voor de grondige – en noodzakelijke – renovatie van overheidsgebouwen tegen 2040 wordt geschat op ongeveer EUR 33 miljard. Tegen 2030 komt dit neer op een investering van EUR 17 miljard (lineaire projectie), waarvan EUR 1,65 miljard voor gebouwen van de federale overheid (d.w.z. EUR 150 miljoen per jaar). Hoewel de bedragen zeer hoog zijn, betekent dit niet dat ze in één keer moeten worden betaald. PPS (publiek-private samenwerkingen) en/of energieprestatiecontracten zijn bijzonder geschikt voor dit soort projecten. Als er voor PPS gekozen wordt, dan moeten de renovatieprojecten wel zoveel mogelijk in groep uitgevoerd worden (groot volume en risicospreiding), en mogen ze niet te verschillend zijn. ESCO's (Energy Service Companies) kunnen hier een belangrijke rol spelen.

B) Elektriciteitsmix

Het elektriciteitsproductiepark zal zich de komende decennia sterk blijven ontwikkelen. De ontwikkeling van hernieuwbare energie zal doorgaan (investeringen geraamd op EUR 16 miljard tegen 2030). De ontwikkeling van een park met gascentrales zal ook plaatsvinden (investeringen geraamd op EUR 2,9 miljard tegen 2030). Hiervoor is de federale regering een *capacity remuneration mechanism* (CRM) aan het opzetten, een vergoedingsmechanisme voor de capaciteit.

Deze trend zal de decentralisatie van de middelen (machines) om elektriciteit op te wekken versterken. Het belang van de “prosumenten” - een consument die tegelijk producent van energie is - wordt ook steeds groter. Dit zijn positieve evoluties, maar geschikte en vernieuwde wetgeving is nodig om deze evoluties vooruit te helpen.

Drie zaken zullen in evenwicht moeten zijn om een oplossing te vinden voor elektriciteit: voldoende toevoer van elektriciteit, concurrerende prijzen voor de consument en tegelijk onze doelen voor het milieu bereiken.

C) Versterking van de netwerken

Naast de veranderingen van de elektriciteitsmix moeten ook onze elektriciteitsnetten veranderen. De distributienetwerken zullen intelligenter moeten zijn: real-time metingen, dynamisch beheer van het netwerk om zich aan te passen aan de productie zelf en het ontstaan van energiecommunities die ook steeds meer op lokaal niveau gebeurt. In een aantal gevallen zal versterking van de netwerken heel belangrijk zijn. De consument zal ook slimme en communicerende meters hebben waarmee hij zijn verbruiksgedrag kan aanpassen aan de energieprijzen op een gegeven moment. De totale investeringen voor distributie worden de komende tien jaar geschat op EUR 1 miljard per jaar.

Door investeringen in onze gas- en elektriciteitstransportnetten zal België een energieknooppunt blijven in het hart van Europa. Dit zal de handel bevorderen, maar ook meer zekerheid geven op vlak van bevoorrading. De investeringen in elektriciteit bedragen EUR 2,3 miljard voor de periode 2018-2022 en die in gas EUR 670 miljoen voor de periode 2017-2026.

D) Ontwikkeling van opslag

De productie van hernieuwbare energie is moeilijk te voorspellen. Vandaar zal de opslag van hernieuwbare energiebronnen ontwikkelde worden door zowel privépersonen, netwerken als bedrijven. De investeringen hiervoor voor tegen 2030 zijn op 3,9 miljard geschat.

Naast batterijen voor particulieren of bedrijven, vaak in combinatie met zonnepanelen, wordt er onderzoek gedaan naar grotere opslagfaciliteiten via pompturbines, zoals bijvoorbeeld de uitbreiding in Coe (EUR 600 miljoen) of een atol op zee.

Het zou nuttig zijn om samen te werken in België met als doel een batterijproducent naar ons land te halen, omdat die technologieën een belangrijke rol zullen spelen in onze

energietoekomst. De oprichting van een ontwikkelingscentrum voor onderdelen van li-ion batterijen zou een investeringen van ongeveer EUR 150 miljoen vragen.

E) Uitrol van alternatieve brandstoffen

Zowel auto's als vrachtwagens leggen de laatste tijd steeds meer kilometers af. Dit heeft ervoor gezorgd dat de uitstoot van schadelijke stoffen (CO₂, fijnstof, NOx...) is gestegen. Er zijn verschillende maatregelen genomen om de uitstoot te doen dalen: aanpassingen van de fiscaliteit, invoering EURO-normen of het gebruik van alternatieve brandstoffen. Het gebruik van minder vervuulende voertuigen (gas, groen gas, elektriciteit, waterstof etc.) is namelijk een deel van de oplossing om onze uitstoot te verminderen, naast een grotere energie-efficiëntie van klassieke voertuigen met een verbrandingsmotor op diesel of benzine of acties op de mobiliteitsvraag.

Om ervoor te zorgen dat voertuigen op elektriciteit en CNG (compressed natural gas) – en uiteindelijk waterstof – meer worden gebruikt, moeten er voldoende oplaadpunten zijn. De totale investeringen hiervoor bedragen tegen 2030 ongeveer EUR 300 miljoen. Dit bedrag moet voldoende zijn om voldoende oplaadpunten te voorzien voor alle gebruikers.

Door te zorgen dat er voldoende oplaadpunten zijn, zullen meer mensen geneigd zijn om "alternatieve" voertuigen te kopen. Dit betekent niet dat verdere aanmoedigingen niet nodig zijn, bijvoorbeeld, voor de aankoop of het gebruik van een auto op gas of voor de ontwikkeling van een openbaar wagenpark op CNG.

F) Nucleaire ontmanteling en onderzoek naar afvalbeheer

België heeft een bepaalde kennis op vlak van nucleaire energie (productie, opslag, verwerking, onderzoek, radio-isotopen etc.) die internationaal geaccepteerd is. Naast de zeven kerncentrales heeft België onderzoeksreactoren en is het marktleider op het vlak van de productie van medische radio-isotopen (65% van de markt bij een grote vraag). België heeft ook kennis ontwikkeld over de ontmanteling van kernreactoren dankzij de ontmanteling van de BR3-onderzoeksreactor.

In de komende decennia zullen veel kernreactoren worden gesloten en moeten worden ontmanteld. Omwille van de stralingsrisico's zijn voor een dergelijke ontmanteling speciale vaardigheden nodig. In België wordt een cluster van bedrijven opgestart die zich hun posities op de ontmantelingsmarkt willen versterken: de *Advanced Belgian Cluster on Decommissioning* (ABCD). De groep wil de samenwerking tussen deze bedrijven verbeteren en zo een grotere toegevoegde waarde creëren voor ontmantelingsprojecten. De meeste van deze bedrijven voeren onderzoeksprojecten waarvoor financiering nodig is.

Het bewaren van kernafval gebeurt over tienduizenden tot honderdduizenden jaren, wat heel veel vragen oproept. Door de transmutatie van verbruikte splijtstof zou deze periode moeten worden verkort worden naar 300 jaren.

De volgende investeringen zijn daarom noodzakelijk:

- Ondersteunen van projecten van de ABCD-cluster (~ EUR 50 miljoen) over de ontmanteling van kerncentrales. Er moet een comité voor de selectie van projecten worden opgericht dat elk project beoordeelt op basis van het belang van het project voor de ontmanteling van centrales en het potentieel om het bedrijf op de markt te positioneren.
- Ondersteunen van onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe technologieën die bijvoorbeeld betere oplossingen kunnen bieden voor de verwerking van nucleair afval. Deze investeringen moeten samengaan met de wens van België om een nucleair onderzoekscentrum van wereldniveau te worden, inclusief de productie van radio-isotopen. De komende tien jaar zal hier EUR 1,6 miljard voor nodig zijn, waarvan de regering 40% zou voor zijn rekening nemen.

Rollen van de belangrijkste spelers

Veel verschillende spelers moeten een rol spelen om de energietransitie in België mogelijk te maken. Privébedrijven zijn belangrijke investeerders, maar de overheid zal een goeie visie en regelgeving moeten creëren waarin deze investeringen zich kunnen ontwikkelen.

Voor de genoemde projecten specifiek ziet het Comité de volgende rollen voor cruciale actoren:

- **Overheden:** De bevoegde overheden en administratie in België moeten zorgen voor zo veel mogelijk stabiliteit om investeringen in de energiesector verder aan te moedigen. Het is belangrijk dat de regering zich inspant voor investeringen in de energie-efficiëntie van hun eigen gebouwen en extra investeringen in de nucleaire ontmanteling. Ze zullen ook gericht de wetgeving aanpassen zodat veranderingen in de energiemarkt ondersteund worden, met speciale aandacht voor innovatie en energie-fiscaliteit in de energietransitie.
- **Gebruikers:** De energie-consumenten zullen zich bewuster moeten worden van hun verbruik en de voorkeur moeten geven aan meer energie-efficiënte oplossingen. Vlootbeheerders voor bus- of transportmaatschappijen zouden meer milieuvriendelijke opties moeten overwegen, bijvoorbeeld CNG-opties.
- **Nucleaire sector:** Spelers binnen de nucleaire sector moeten beter samenwerken om België in deze sector op nummer 1 te zetten. Ze moeten hun kennis bundelen en als exportproduct promoten.
- **Private investeerders (waaronder ESCO's):** De retrofits van overheidsgebouwen kunnen dikwijls dankzij PPS-structuren gefinancierd worden. Aan de ene kant heeft de overheid een rol in het creëren van die structuren, maar aan de andere kant vraagt dit om de groei en inzet van ESCO's in het Belgische energie-landschap. De mogelijkheden tot alternatieve financiering worden besproken in de paragraaf over Publiek-Private Samenwerking.

Mobiliteit

De visie van het Comité voor Mobiliteit

“België staat voor een grote uitdaging wat betreft mobiliteit: De bereikbaarheid van werkplekken en logistieke centra wordt met de dag kleiner. De files worden steeds groter en langer en het openbaar vervoer is verzadigd. Dit zet een rem op de economische activiteit en het welzijn van de bevolking. Daarbovenop leidt het toenemende verkeer tot grotere negatieve impact op het milieu.

Het Pact wil een aantal gerichte investeringen doen om de Belgische mobiliteit terug vlot te trekken. Hiervoor wil het Strategisch Comité inzetten op het Transport as a Service (TaaS). Hiervoor hebben we eerst een beter beeld nodig van op de mobiliteitsbehoeften en -gedragingen. Vervolgens wordt voorgesteld om te investeren in geïntegreerde transportnetten en -diensten. Ook moeten slimme mobiliteitsoplossingen mogelijk worden gemaakt en tot slot moet ook de transportvraag op verschillende manieren worden beheerd. Het is ten slotte belangrijk om een ondersteunend kader te creëren met gunstige governance voorwaarden.”

Pieter Timmermans

Impact

- Slimmere mobiliteit en een vermindering van de vraag naar mobiliteit zorgen voor **minder economisch verlies door aanschuiven in files**
- Grote infrastructuurprojecten zorgen voor **tewerkstelling** wat een belangrijk **multiplificeffect** heeft in de economie
- Boost van **digitale en andere hoog-technologische spelers in het smart mobility luik**

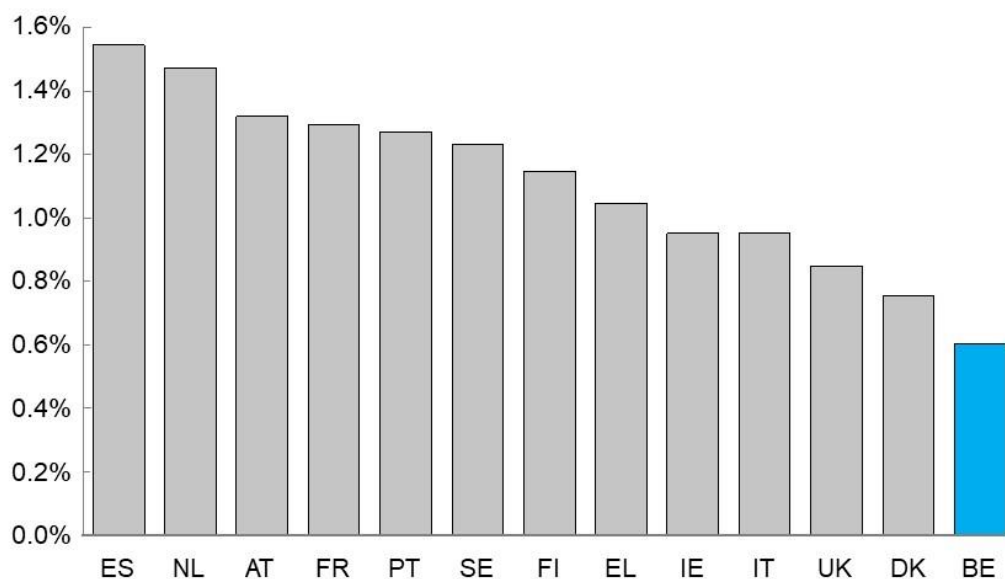
Context en trends

België heeft een van de dichtste transportnetwerken in Europa, met haar vele kilometers autosnelwegen, waterwegen en spoorwegen en verschillende lucht- en zeehavens. Investerings in transportinfrastructuur zijn echter bijzonder laag in vergelijking met andere EU-landen (0,6% van het Belgische BBP, tegenover 1% gemiddeld), zie figuur 18. De te lage investeringen maken onze transportinfrastructuur minder aantrekkelijk. Deze scoort jaar na jaar lager in het Global Competitiveness Report van het World Economic Forum. De investeringen in het openbaar vervoer kennen een gelijkaardige trend.

FIGUUR 18

Overheidsinvesteringen in transport (gemiddelde 2000-2013)

% van het BBP

BRON: Eurostat

De beperkte investeringen in transportinfrastructuur en -diensten staan in schril contrast met de stijgende transportvraag. Personenvervoer zal volgens de verwachtingen groeien met 11% voor de periode 2012 – 2030. Voor het goederentransport is dat zelfs 45%¹². Die evoluties zijn in belangrijke mate het gevolg van de demografische en economische groei. Door de positie van België als logistiek knooppunt in Europa heeft de groei van de internationale handel (gemiddeld 3,5% per jaar) ook een impact op de transportvraag in de zee- en luchthavens en op het spoor.

Deze toenemende transportstromen moeten worden opgenomen door de mobiliteitsinfrastructuur om congestie te vermijden. Het grootste deel van het personen- en goederenvervoer gebeurt vandaag immers via de weg. Daar bestaat tegenwoordig al een grote mismatch tussen de vraag naar mobiliteit en het aanbod. Dit leidt tot 100-250km files elke spits, dag in dag uit. Zo worden Brussel en Antwerpen beschouwd als twee van de meest door files geplaagde steden in Europa. De verwachte stijging van het wegverkeer met 22% tot 2030, in combinatie met een laag (en dalend) investeringsniveau zal de files alleen maar doen

¹² Federaal Plan Bureau.

toenemen. Indien er geen structurele oplossing gevonden wordt voor het fileprobleem kan de gemiddelde snelheid op de weg zowat een kwart dalen in piekperiodes en met 10% in dalperiodes tegen 2030.

België dreigt zijn aantrekkingskracht als logistieke hub dan ook te verliezen. Dit komt door de verzadiging van netwerken in combinatie met een rigide wetgeving en concurrentie vanuit andere landen. Bovenop een verminderde toegankelijkheid van logistieke centra wordt ook de toegankelijkheid van stadscentra en werkgelegenheid bedreigd. Verder leidt het toenemende verkeer en het gebruik van vervuilende brandstoffen (waaronder veel diesel) tot negatieve gevolgen voor het milieu – onder meer een lage luchtkwaliteit en hoge CO₂-uitstoot.

Investeringsprioriteiten

Gezien deze grote mobiliteitsuitdagingen zal het extra belangrijk zijn dat België vooroploopt bij het vormgeven en de adoptie van een nieuwe mobiliteit.

Het is van cruciaal belang om een visionaire langetermijnstrategie op te stellen waaruit investeringen moeten voortvloeien. Hierin zullen Mobility as a Service voor passagiers en Logistics as a Service voor goederen een belangrijke rol spelen. Omdat deze twee concepten nauw verbonden zijn hanteren wij in dit document de gedeelde noemer Transport as a Service (TaaS). Transport als dienst is erop gericht de gebruikers flexibele, efficiënte en gebruiksvriendelijke mobiliteits- en transportdiensten aan te bieden. Hierdoor moeten gebruikers vaak niet meer zelf in het bezit zijn van een transportmiddel (bv. een eigen wagen). Ook niet geïntegreerde diensten zullen minder gebruikt worden. Dit komt ten voordele van multimodale transportoplossingen die als dienst gebruikt worden. Dit zal er ook voor zorgen dat een Smart mobility & logistics ecosysteem wordt uitgebouwd in België.

Concreet stellen we in dit Pact 4 investeringsinitiatieven voor: a) het onderhouden en uitbouwen van geïntegreerde transportnetten en -diensten; b) het faciliteren van slimme mobiliteitsoplossingen; c) het beheren van de transportvraag; en d) het opstellen van een ondersteunend kader. Deze investeringen stellen EUR ~25 miljard voor verspreid over 2019-30, waarvan ~25% door privéinvesteerders (zie figuur 19). De meeste investeringsprojecten in het mobiliteitsdomein behoren tot de publieke sector. We kunnen ook innoverende financieringsmethodes gebruiken om de continuïteit van de investeringen in het transportdomein te garanderen. Kilometerheffing/tolheffing laat gebruikers bijvoorbeeld direct betalen voor het gebruik van transportinfrastructuur en -diensten. Publiek-private samenwerkingen (PPS) kunnen ook gebruikt worden om transportinfrastructuurinvesteringen te ondersteunen. De A11 is overigens op deze manier gefinancierd. Europese fondsen worden vaak door onwetendheid en gebrek aan begeleiding onderbenut door de overheden.

De voorgestelde initiatieven zullen bijdragen aan een betere toegankelijkheid van economische zones. Ze zullen zorgen voor een grotere aantrekkelijkheid van België voor ondernemingen actief in mobiliteit of logistiek. De investeringen zullen ook het bereiken van de milieu- en luchtkwaliteit-doelstellingen helpen behalen. Ze zullen de negatieve impact op de gezondheid en levenskwaliteit van de burgers verkleinen. De economische impact hiervan kan enorm zijn: Belgen verliezen jaarlijks bijna een werkweek in de auto. Als de files zouden verdwijnen zou de productiviteit dus enorm toenemen. Volgens de OESO zou het Belgische bbp maar liefst 2% hoger kunnen liggen. Dat is een stijging van EUR 8,6 miljard¹³.

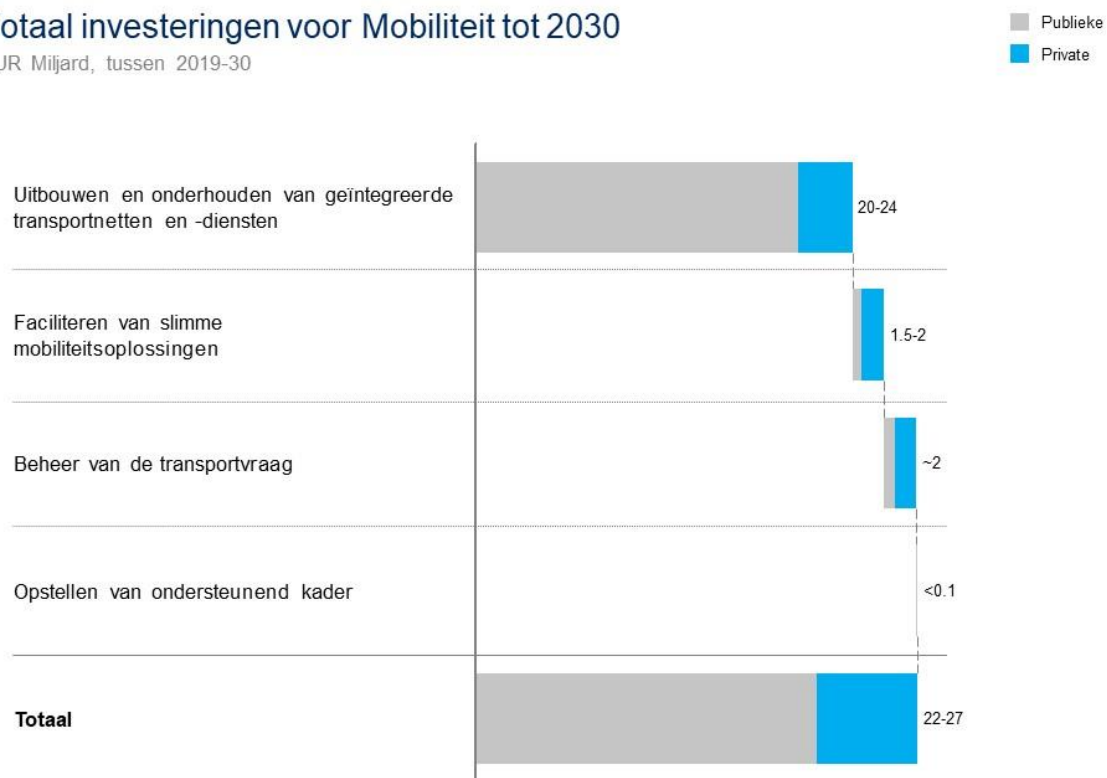
---

¹³ ING, *Het autosalon en onze mobiliteit*, 2017.

FIGUUR 19

Totaal investeringen voor Mobiliteit tot 2030

EUR Miljard, tussen 2019-30

BRON: Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

A) *Uitbouwen en onderhouden van geïntegreerde transportnetten en -diensten*

Onze transportnetten vormen de fysieke basis voor onze verplaatsingen. De bestaande infrastructuur kampt met een aanzienlijke onderhoudsachterstand en gaat er verder op achteruit. De verkeerstoename zal de huidige netwerken alleen nog maar verder verzadigen. Dat blijkt nu al uit het dichtslibben van de wegen. Het is daarom cruciaal om de investeringen in de transportnetten en -diensten te verhogen. Deze investeringen zullen bovendien ook de prestaties van het spoor garanderen. De toegankelijkheid van de activiteitenzones van en naar deze sporen wordt hierdoor ook gegarandeerd.

In de eerste plaats moeten er voldoende middelen voorzien worden voor het onderhoud en het op peil houden van de bestaande infrastructuur, met bijzondere aandacht voor de bruggen en tunnels. De kwaliteit van onze bestaande infrastructuur is ondermaats. Dit komt omdat we systematisch te weinig in goed en kwalitatief onderhoud investeren. Dit heeft als gevolg dat de waarde van ons patrimonium krimpt. Het Strategisch Comité stelt voor om meer aandacht te besteden aan onderhoud door deze slim te integreren in de aanbestedingsprocedures. Zo krijgt men de garantie als overheid op een beter onderhouden infrastructuur. Als we onze investeringen vergelijken met de uitgaven in het Verenigd Koninkrijk zou het budget in België moeten stijgen met 130%

Voor het uitbouwen van de transportnetten en -diensten worden twee prioriteiten aangehaald:

- **Verbeter toegang tot de steden:** Ten eerste stelt het Pact voor om voldoende te investeren in de ontwikkeling van voorstedelijke spoornetten zoals het GEN. Deze voorstedelijke spoornetten spitsen zich voornamelijk toe op de periferie van steden. Deze spoornetten moeten ook worden geïntegreerd met de andere vervoersdiensten (publiek en privaat). Ook andere vormen van transport moeten geïntegreerd worden om multimodale

platformen met een hoog dienstverleningsniveau te vormen (vb. via P+R-parkings). Ten slotte wordt voorgesteld om 600km fietssnelwegen verspreid over de 3 regio's aan te leggen tussen de stadcentra en hun periferie.

- *Verbeter toegang tot logistieke gebieden:* Het op peil brengen van de intermodale logistieke platformen is zeker een prioriteit. Een eerste concreet voorstel is het optimaliseren van de toegang tot de havens via het spoor. Dit kan door een automatisering van de industriële bundels in de havens. Verder moet men in het hinterland waken over het onderhoud van industriële sporen. De toegestane lengte van de treinen moet naar 750 meter bijgesteld worden (waarvoor rangeersporen moeten worden aangepast). Om de capaciteit van de waterwegen te verhogen moet ook geïnvesteerd worden in de modernisatie van sluizen, de verhoging van bruggen en de uitdieping van waterwegen. Om spoor- en waterwegen aan te vullen kan bovendien geïnvesteerd worden in de ontwikkeling van pijpleidingen voor het transporteren van vloeistoffen en gassen.

De totale investeringen voor deze voorstellen worden geraamd rond EUR 20-24 miljard. De kost voor onderhoud wordt ingeschat op EUR ~9 miljard¹⁴ en voor het uitbouwen van het netwerk op EUR ~13 miljard. Hiervan is ongeveer EUR 7 miljard toe te schrijven aan investeringen in spoorweginfrastructuur voor goederen en personen, ongeveer EUR 2 miljard in waterwegen, en EUR 3 miljard in overige transportprojecten. 14% zal afkomstig zijn uit private bronnen, onder andere door PPS-structuren en/of tolheffing.

Een nadruk op infrastructuur en diensten die de toegankelijkheid verhogen zal de bereikbaarheid van de activiteitenzones aanzienlijk verbeteren. Deze maatregelen hebben een positief effect op de economie omdat er veel minder tijd zal verloren gaan in het verkeer. Bovendien creëren grote infrastructuurprojecten ook tewerkstelling in de bouwsector. Dit zorgt op een duurzame manier voor lokale tewerkstelling. Verder zou een investering van 1 euro in fietspaden zorgen voor een impact van 2-14 euro in gezondheidsvoordelen¹⁵.

B) Faciliteren van slimme mobiliteitsoplossingen

Slimme mobiliteit is de verzamelnaam voor oplossingen om infrastructuur, voertuigen en materieel optimaal te benutten voor een vlotte personen- en goederenmobiliteit. Deze oplossingen maken gebruik van informatie- en communicatietechnologie. Ze gebruiken de gegevens verzameld door infrastructuur, individuen en voertuigen (big data) om mobiliteitsoplossingen op maat te bieden. Om slimme mobiliteitsoplossingen te faciliteren moet de overheid inzetten op:

- *De oprichting van een centrale "Data lake":* Eén platform – op nationaal niveau – waar de gegevens van de verschillende transportoperatoren en infrastructuur beheerders samenkomen. De verzamelde gegevens moeten dynamisch zijn. Ze worden in realtime verzameld. Deze gegevens hebben betrekking op zowel het openbaar als het privaat transport. Ze moeten bovendien beantwoorden aan strikte kwaliteitsvereisten.
- *De creatie van een MaaS (Mobility as a Service) platform:* Hiermee wordt de bundeling van verschillende mobiliteitsdiensten op één mobiliteitsapp bedoeld. Alle verplaatsingswijzen en alle stappen van een traject worden samengebracht voor een eenvoudige 'deur tot deur'-mobiliteit. Dit platform steunt op de open data, verzameld in de hierboven beschreven 'data lake'. Het backend B2B platform zou opengesteld kunnen worden voor B2C app-ontwikkelaars die de 'front-end'-interface met de eindgebruiker verzorgen.

---

¹⁴ Deze waarde is een benchmark op de investeringen in onderhoud in het Verenigd Koninkrijk. Het verschil met de huidige onderhoudsbudgetten wordt hier als extra investering beschouwd.

¹⁵ Vito, *Bicycle highways here's to your health*, 2016.

- *Uitrollen van intelligente transportsystemen (ITS):* Deze technologieën maken het mogelijk om de congestie significant terug te dringen. Dit is mogelijk door het sturen van verkeersstromen met behulp van in realtime circulatiegegevens. Voorbeelden hiervan zijn autosnelwegstroken die open zijn voor verkeer in de spitsuren, trajectcontrole om de snelheid te stabiliseren en minder opstoppingen te creëren, slimme verkeerslichten, enz. Deze verschillende oplossingen vragen investeringen in onder andere apparatuur voor verkeersdetectie, telecommunicatie-infrastructuur, fysieke aanpassingen en software. Deze technologieën zijn voor het grootste deel al commercieel beschikbaar en kunnen risicoloos geïmplementeerd worden. Verder kan de overheid proefprojecten rond zelfrijdende voertuigen opzetten. Dit vereist de invoering van een geconnecteerde infrastructuur die in realtime met de voertuigen communiceert.
- *Nieuwe mobiliteitsdiensten mogelijk maken:* de informatie- en communicatietechnologieën zullen zorgen voor nieuwe concepten van "gedeelde" mobiliteit. Denk aan carpoolen, carsharing, fietssystemen met zelfbediening, maar ook aan truckpooling op logistiek niveau. Deze nieuwe diensten stimuleren een rationeler gebruik van voertuigen en vormen veelbelovende bedrijfsmodellen. De overheid kan deze trend ondersteunen door innovatie aan te moedigen en juridische obstakels weg te werken.

De totale investeringen voor deze voorstellen worden beraamd rond EUR 1,5–2 miljard. De investeringen in het uitrollen van intelligente transportsystemen vertegenwoordigen het grootste deel, met name EUR 1,5-1,9 miljard. Het ontwikkelen van de digitale infrastructuur voor het data lake en het MaaS platform zullen ongeveer EUR 0,1 miljard kosten. Dit kan eventueel ook bereikt worden door PPS-opstellingen (waarin de overheid wel een sturende rol zal blijven spelen). In de huidige investeringsvraag wordt ongeveer 75% gefinancierd uit de private sector, wat een marktgerichte aanpak zal bevorderen.

De hierboven beschreven oplossingen zullen de efficiëntie van de transportsystemen aanzienlijk verhogen. Dit zal zorgen voor tijdswinst. Met een goed design kunnen gebruikers van het MaaS platform ook bewogen worden tot duurzamere en efficiëntere keuzes voor hun verplaatsingen. Investeren in slimme en geconnecteerde mobiliteit schept bovendien tal van mogelijkheden voor ondernemingen actief in de technologische industrie én voor providers van nieuwe logistieke en mobiliteitsoplossingen. Die kunnen hun knowhow ook naar het buitenland exporteren.

C) Beheer van de transportvraag

Het mobiliteitsbeleid legde zich steeds toe op het transportaanbod en capaciteitsuitbreidingen waar die zich opdrongen. De groeiende impact van transport op het leefmilieu en op onze gezondheid, en het gebrek aan beschikbare ruimte voor nieuwe infrastructuur, dwingen ons ertoe die aanpak te herzien. De transportvraag moet worden getemperd, gemoduleerd in tijd en ruimte, en georiënteerd naar duurzamere transportmodi.

- *Bevorderen van ruimtelijke ordening en herinrichting bedrijventerreinen:* Bereikbaarheid hangt sterk samen met een goede ruimtelijke ordening. Dit staat in contrast met onze huidige grootschalige en versnipperde ruimtegebruik. Kernen met een zeer grote knooppuntenwaarde (goed multimodaal ontsloten) en een hoog voorzieningenniveau (nabijheid van veel voorzieningen op dezelfde plek) zijn ideaal. Om dit waar te maken moeten we inzetten op gebiedsgerichte vernieuwingsprojecten. Die moeten verschillende functies samenbrengen. Werken, wonen, ontspannen moeten zo dicht mogelijk bij elkaar gebracht worden. Ook moeten de methoden voor ruimtelijke ordening geoptimaliseerd worden. Zo moet bijvoorbeeld de woonfiscaliteit worden aangepast (e.g., registratierechten, onroerende voorheffing, enzovoort). Een concreet voorbeeld is het positioneren van bedrijfterreinen op basis van de bestaande infrastructuur. Dit houdt in dat nieuwe terreinen enkel worden gecreëerd in dichtbij belangrijke transportassen.

- *Opzetten satellietkantoren en coworkingspaces:* Hierin investeren (bv. in stations) maakt glijdende werkuren en telewerk interessanter. Hierdoor zal er minder nood zijn naar transport naar de werkplek.
- *Slim tarifieren van mobiliteitsdiensten:* Door flexibele tarieven toe te passen op de transportdiensten is het mogelijk een deel van de vraag te verplaatsen buiten de spitsuren. Dit zal zorgen voor minder files tijdens de spits. De flexibele tarieven zullen mensen ook aanzetten om voor een duurzame en efficiënte oplossing te kiezen. Een voorbeeld is een slimme kilometerheffing voor alle voertuigen op de weg, aanpasbaar aan het tijdstip en plaats, uitstoot en voertuigcategorie. De fiscaliteit moet niet het bezit van het voertuig belasten maar wel het gebruik ervan.
- *Promotieacties omtrent mobiliteit:* Communicatiecampagnes kunnen bijdragen tot de sensibilisatie omtrent het openbaar vervoer en verschillende alternatieve transportwijzen. Ook ondernemingen moeten geïnformeerd worden over de mogelijkheden voor goederentransport en woon-werkverkeer. Idealiter leidt het binnen ondernemingen tot het opmaken van nieuwe strategieën rond woon-werkverkeer en goederentransport
- *Regelgevende maatregelen:* Aanpassen van wetgeving (bijv. lage-emissiezones) in steden of gemeentes kunnen ook voor efficiëntiewinsten zorgen. Dit op voorwaarde dat er een gemeenschappelijk kader wordt gecreëerd dat de transactiekosten vermindert. Laad- en lostijden buiten de spitsuren moeten aangemoedigd worden of zelfs verplicht kunnen worden.

Om het beheer van de transportvraag mogelijk te maken is ongeveer EUR 2 miljard nodig. Hiervan zou EUR ~1.5 miljard toegewijd worden aan de ontwikkeling en herinrichting van bedrijventerreinen op strategische locaties (geheel door de private sector gefinancierd) en EUR ~0.5 miljard voor promotiecampagnes; de rest van de maatregelen hebben geen of weinig financiële kosten.

De voorgestelde maatregelen zorgen voor een vermindering of stagnering van de transportvraag. Maatregelen die de vraag verminderen hebben een positieve impact op de toegankelijkheid van logistieke terreinen, ondernemingen en andere activiteitenzones. Zo kunnen trajecttijden verminderd worden en de transportkosten verlagen. Een vermindering van de transportvraag heeft ook een positief effect op de leefbaarheid van steden. De maatregelen om de transportvraag te stabiliseren hebben ook een positieve en directe milieu-impact. Minder vraag naar mobiliteit zorgt ook voor minder emissies.

D) Opzetten van een ondersteunend kader

De versnippering van bevoegdheden is een belangrijke hindernis om een coherent beleid uit te stippelen. Een modus- en sector-overschrijdende aanpak is noodzakelijk om verschillende initiatieven te stroomlijnen en op elkaar af te stemmen. Om dit te bereiken stelt het Strategisch Comité twee initiatieven voor:

- *Oprichten van het Nationaal Observatorium Mobiliteit:* Om investeringsbeslissingen te motiveren zijn nauwkeurige en actuele gegevens en periodieke socio-economische studies rond mobiliteit nodig. Deze gegevens en studies ontbreken vandaag. Om deze studies uit te voeren kan een nationale denktank worden opgericht. Dit kan volgens het model van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid. Deze denktank zou de gegevens verzamelen en adviseren van een lange termijnvisie rond mobiliteit rekening houdend met de interactie tussen personen- en goederenstromen. Dit Nationaal Observatorium zou zich richten op het bijhouden van een aantal indicatoren voor de kwaliteit van de mobiliteit en ook de knelpunten in kaart brengen om daar direct op in te spelen.
- *Bouwen van een multimodale meerjarige investeringsagenda:* Het Strategisch Comité stelt voor dat de verschillende overheden samen een gemeenschappelijke visie uitwerken, alsook de coördinatie en de implementatie van de projecten uit de visie

verzorgen. Op deze manier kan ook de continuïteit van de financieringslijnen en ex post-evaluaties van de projecten gegarandeerd worden. Dit vertaalt in een investeringsagenda met een prioritaire procedure voor de komende jaren.

- Hier kan een gedeelde agenda bij helpen. Om de verschillende projecten te implementeren, de continuïteit van de financieringstermijn te garanderen en ex post evaluaties van de projecten uit te voeren is er ook coördinatie nodig. Tot slot moet deze procedure zorgen voor governance structuren op het gepaste niveau (grootstedelijk, regionaal, nationaal, ...).

In totaal wordt hiervoor een investering van EUR ~25 miljoen gebudgetteerd die integraal naar de oprichting en van het Nationaal Observatorium gaat. Het invoeren van een meerjarige investeringsagenda valt onder het huidig mandaat van de overheden.

Het Nationaal Observatorium zal geen directe impact hebben op de mobiliteitsvraag of –aanbod. Het zal indirect de Belgische mobiliteit (i.e., netwerken, personenstromen, goederenstromen...) optimaliseren naar de toekomst toe. De investeringsagenda zal een indirecte impact hebben op de economie door een efficiëntere en succesvollere implementatie van de investeringsprioriteiten te garanderen.

Rollen van de belangrijkste spelers

Verskillende actoren zullen zich moeten mobiliseren om de investeringsprojecten tot een goed einde te brengen.

- *Overheden*: De bevoegde Ministers en andere betrokken overheden zullen een wettelijk kader en procedure moeten creëren dat de investeringen en activiteiten vergemakkelijkt. Dit omvat onder andere: het ontwikkelen van een gemeenschappelijke en lange termijnvisie op mobiliteit; het zorgen voor geschikte governance-structuren (op nationale, interregionale, grootstedelijke schaal); financiële stimuli geven waar nodig; vergunningsaanvragen efficiënt verwerken; investeren in ex-post evaluaties; en de coherentie tussen de verschillende mobiliteitsplannen van de overheden verzekeren. Ook moeten de overheden geld beschikbaar maken voor bijvoorbeeld het bouwen van infrastructuur, het ontwikkelen van de open data lake en MaaS-platform, communicatiecampagnes, en het oprichten van de nationale denktank. De openbare transportsector heeft daarnaast een rol te spelen in de coördinatie en alineëring van de verschillende transportnetwerken en -diensten, ter ondersteuning van de intermodale platformen.
- *Bedrijven*: Bedrijven kunnen hun steentje bijdragen tot een betere organisatie van de mobiliteit door te investeren in duurzamere en efficiëntere logistieke ketens (bv. gebruik maken van spoor- en waterwegen, bundeling van goederenstromen, enz.). Bovendien kunnen zij een rol spelen in het beheer van de transportvraag via satellietkantoren en andere maatregelen die woon-werkverkeer duurzamer maken. Havens moeten een goede toegankelijkheid en efficiënte exploitatie van de activiteiten verzekeren. Ook startups en technologiebedrijven spelen een rol in het ontwikkelen van innovatieve mobiliteitsoplossingen.
- *Buurlanden*: Grensoverschrijdende projecten met onze buurlanden moeten meer worden gestimuleerd. Grensoverschrijdende projecten kunnen samen verdedigd worden bij de Europese Commissie. Dit kan onder andere financiering van Europese fondsen ter beschikking stellen voor Belgische mobiliteitsprojecten.

4.5 Transversale omgevingsfactoren

Naast concrete investeringsprioriteiten, ziet het Strategisch Comité ook een viertal transversale omgevingsfactoren om een gezonder investeringsklimaat te creëren in België:

- Een efficiënter en voorspelbaar regelgevend kader voor strategische investeringsprojecten;
- Het mobiliseren van kapitaal;
- Publiek-Private Samenwerkingen;
- Een begrotingsstrategie en Europese regels die overheidsinvesteringen bevorderen.

Hieronder worden de visie, context, concrete prioriteiten en rollen van cruciale actoren in meer detail uitgelegd.

Betere regelgeving voor strategische investeringsprojecten

De visie van het Comité voor een betere regelgeving voor strategische investeringsprojecten

“De regelgeving mag geen rem zijn op strategische investeringsprojecten. Sterker nog: regelgeving zou strategische investeringen zelfs moeten stimuleren. Vandaag is dat meestal niet het geval. Denk bijvoorbeeld aan omslachtige vergunningsprocedures of het gebrek aan rechtszekerheid.

Het Strategisch Comité wil dat investeerders beter worden ondersteund bij het doorlopen van de soms zeer complexe administratieve processen. Daarnaast zien we kansen voor een herziening van specifieke elementen in de vergunningsregelgeving en doen we een aantal specifieke suggesties voor verbetering. Ten slotte onderstrepen we nogmaals het belang van de fiscale en administratieve rechtszekerheid voor investeerders. We roepen lokale overheden op om zich hier mee voor in te willen zetten.”

Michel Delbaere

Prioriteiten

- Opzetten van een **strategische cel** om investeerders en overheden met expertise en knowhow bij te staan
  - Coördineert overleg tussen actoren en bundelt expertise
  - Staat investeerders en overheden bij bij het doorlopen van het vergunningstraject
  - Kan als ondersteunend secretariaat fungeren van een evaluatiecommissie
- **Effectieve en efficiënte vergunningsreglementering**
  - Onomkeerbaarheid
  - Kortere termijn en zekerheid voor beslissingen
  - Proportionaliteit en meer beweegruimte voor de administratieve rechter
- **Afstemmen van regionale en federale vergunningsprocedures**
  - Afstemming van verschillende regelgevingen voor grote strategische investeringsprojecten die gewesten overschrijden
  - Stimulering van de noodzakelijke samenwerking voor de realisatie van strategische investeringsprojecten
- Meer **administratieve en fiscale rechtszekerheid garanderen** aan investeerders

Context

Zelfs al willen bedrijven extra investeren, in de praktijk komen strategische investeringsprojecten maar moeilijk van de grond. Vaak zijn er meerdere oorzaken. Bijvoorbeeld de complexiteit van administratieve regelgeving of de lange afleveringstermijnen voor vergunningen. Ook is er vaak een tekort aan projectbeheer en een weinig transparante besluitvorming.

Vergunningsaanvragen door privé-investeerdere worden daardoor in de praktijk vaak niet afgehandeld binnen de vereiste termijn. Dit moet dan ook dringend verbeteren.

Om dit in België mogelijk te maken, schuift het Strategisch Comité vier prioriteiten naar voren. Die moeten helpen om strategische investeringsprojecten sneller te realiseren.

Prioriteiten

A) Opzetten van een strategische cel om investeerders en overheden bij te staan met expertise en knowhow

Om de uitwerking van een strategisch investeringsproject te vergemakkelijken voor investeerders, moet er een *strategische cel* worden opgericht. Die zal expertise bundelen en het overleg tussen de verschillende betrokkenen coördineren. De cel zal de investeerders en overheden bijstaan bij het doorlopen van het vergunningstraject. Hij zal eveneens helpen om de verschillende vergunnings- en administratieve procedures succesvol af te ronden.

Daarnaast kan de cel ook dienen als ondersteunend secretariaat van de externe evaluatie- en opvolgingscommissie. Die commissie zal per strategisch project worden samengesteld en kan helpen om ervaring uit vorige projecten door te geven.

Door deze bijstand aan te bieden, zullen we meer kwaliteitsvolle investeerders aantrekken. Op die manier zullen we het investeringsklimaat nog gunstiger kunnen maken.

B) Effectieve en efficiënte regelgeving rondom vergunningen

De regelgeving inzake vergunningsprocedures kan op een aantal punten worden verbeterd. Het Strategisch Comité ziet drie concrete maatregelen. Daarvan moet zeker worden onderzocht in welke mate ze wettelijk haalbaar zijn:

- *Onomkeerbaarheid*: Vandaag bestaat de mogelijkheid om tussentijdse beslissingen in een later stadium aan te vechten, zelfs al werd er aanvankelijk geen beroep aangetekend. Die mogelijkheid zou uitgesloten of minstens beperkt moeten worden. Zo kunnen we vermijden dat projecten quasi oneindig geblokkeerd raken omdat men blijft terugkomen op reeds goedgekeurde aspecten van een project.
- *Kortere termijnen en meer zekerheid voor beslissingen*: Het opleggen van kortere termijnen voor het aanvechten van administratieve beslissingen. Denken we bijvoorbeeld aan 15 dagen voor een procedure in kort geding en 45 dagen voor beslissingen ten gronde.
- *Proportionaliteit en meer beweegruimte voor de administratieve rechter*: Het verruimen van de beweegruimte van de administratieve rechter. Zo kan de introductie van principes als *proportionaliteit* en *marginale toetsing* aan de administratieve rechter meer ruimte bieden. Vandaag heeft die rechter vaak alleen de mogelijkheid tot vernietiging of schorsing van investeringsprojecten om reden van vastgestelde onwettigheid. Ook moet de rechter meer flexibiliteit krijgen in de manier waarop geleden schade kan worden gecompenseerd.

C) Afstemmen van regionale en federale vergunningsprocedures

De federale staat en de deelstaten kunnen een beroep doen op het instrument van de samenwerkingsakkoorden. Zo kunnen ze samen een aantal gezamenlijke doelstellingen inzake vergunningsreglementeringen realiseren. Zo kan er bijvoorbeeld werk gemaakt worden van:

- Een afstemming van de verschillende regelgevingen voor grote strategische investeringsprojecten die de verschillende gewesten overschrijden
- Het stimuleren van de noodzakelijke samenwerking voor de realisatie van strategische investeringsprojecten, onder meer door informatie-uitwisseling en het delen van knowhow (met hulp van bovengenoemde strategische cel).

D) Meer administratieve en fiscale rechtszekerheid voor investeerders

Het wetgevend kader moet voldoende stabiel zijn. Zo kunnen we investeerders meer vertrouwen bieden bij de opstart van een investeringsproject. Daarom pleit het Strategisch Comité voor een stabiel en toekomst-bestendig administratief en fiscaal regelgevend kader waarop investeerders kunnen vertrouwen. Die rechtszekerheid is van levensbelang als we goede en kwalitatieve investeerders en projecten willen blijven aantrekken.

Rollen van de belangrijkste spelers

De regels rond vergunningen zijn cruciaal bij de realisatie van grote en ambitieuze strategische investeringsprojecten. Verschillende belangrijke spelers zullen er samen voor moeten zorgen dat het juiste investeringsklimaat wordt gecreëerd:

- *Overheden*: De federale regering moet - in nauwe samenspraak met de gewesten – onderzoeken hoe regels rond vergunningen op mekaar kunnen worden afgestemd. Zeker voor strategische investeringen is dit van het grootste belang. Hierbij moet rekening worden gehouden met de prioriteiten die eerder werden genoemd: het beperken van de administratieve lasten, het verkorten van de aanvechtingstermijnen, meer beweegruimte voor de administratieve rechter,... Bovendien moeten de overheden de verschillende stakeholders zo duidelijk mogelijk informeren over de verschillende procedures. De overheden moeten maximale rechtszekerheid garanderen voor investeerders.
- *Strategische cel*: Deze cel is verantwoordelijk voor het bundelen van knowhow en het aanbieden van expertise voor en tijdens de vergunningsprocedure. Door hun begeleidende rol zal hij een grote invloed hebben op het behalen van de nodige vergunningen. Dat vergroot sterk de kans op de realisatie van een investeringsproject. Hij kan zijn expertise eveneens ter beschikking stellen van de verschillende overheden.

Mobiliseren van kapitaal

De visie van het Comité voor het mobiliseren van kapitaal

“Als we alle kansen willen benutten om de financieringsbronnen van publieke investeringen uit te breiden en om te bouwen op private expertise, moeten twee algemene voorwaarden worden gerespecteerd. Enerzijds moet het politieke engagement en het beheer van de overheidsinvesteringen in grote mate worden versterkt. Anderzijds moeten de verschillende financieringskanalen optimaal worden gemobiliseerd.

Het Strategisch Comité roept de verschillende stakeholders daarom op hun krachten te bundelen en een dialoog te starten over de investeringskwesties. Dat moet zowel gebeuren op politiek niveau als door deskundigen. Een betere kennis van het patrimonium van de Staat, een bredere mobilisatie van kapitaal via infrastructuurfondsen en het gebruik van Europese financiering zullen de impact van het Nationaal Pact versterken.”

Marc Raisière

Prioriteiten

- Oprichting van een **Comité voor de strategische investeringen op beleidsniveau** en van een **community van** (publieke en private) **deskundigen** inzake overheidsinvesteringen:
  - om het engagement voor overheidsinvesteringen te bevestigen en de synergiën tussen de verschillende beleidsniveaus te benutten, met respect voor eenieders bevoegdheden;
  - om de technische expertise wederzijds te versterken, via uitwisselingen van ervaringen en goede praktijken.
- **Opmaak van een inventaris van het vermogen van de staat en zijn componenten**, zowel op financieel gebied als wat infrastructuur betreft.
- Rationeel gebruik van de investeringsfondsen om **op ruime schaal kapitaal te mobiliseren**.
- **Versterking van de synergiën met de Europese instanties** op het gebied van governance en financiering van de infrastructuurinvesteringen.

Context

Een sterke en duurzame ambitie voor strategische investeringen moet worden ondersteund door een sterk politiek engagement, een sterk bestuur en een grotere plannings- en uitvoeringscapaciteit.

Infrastructuurinvesteringen zijn hoe dan ook complexe projecten. Zowel op technisch vlak maar ook qua financiële structurering en operationeel beheer. Bij grote investeringen is er een plannings-, een uitvoerings- en een gebruiksfase. Die kunnen veel efficiënter verlopen als ze worden ondersteund door een sterk bestuur. Tal van andere landen hebben de afgelopen vijftien jaar mechanismen en procedures ontwikkeld om het beheer van overheidsinvesteringen te verbeteren.

Spijtig genoeg zijn deze praktijken te weinig ontwikkeld in België. Wanneer die procedures al worden ingevoerd, gebeurt dat gefragmenteerd, door specifieke aanbestedende overheden. Het ontbreekt met name vooral aan een alomvattend en gecoördineerd kadaster van de overheidsinfrastructuur. Een dergelijke inventaris is echter noodzakelijk om zwakke punten in de bestaande activa aan het licht te brengen. Alleen op die manier kunnen we met kennis van zaken een prioriteitenlijst van infrastructuurprojecten opstellen.

De investeringen in infrastructuur en onderzoek die in dit Nationaal Pact worden voorgesteld, vergen een bijkomende financiering van iets meer dan EUR 5 miljard per jaar voor de periode 2019-2030. Naast de traditionele begrotingsmiddelen moeten ook andere financieringsbronnen worden aangeboord. In het algemeen zijn de financieringsmiddelen op ruime schaal beschikbaar. De voorwaarden voor een economisch en sociaal efficiëntere toewijzing van kapitaal aan openbare investeringsprojecten kunnen echter worden verbeterd. Het gaat hierbij vooral over het mobiliseren van middelen die beschikbaar zijn bij zowel overheden als bij private investeerders of bij de Europese instellingen.

De overheid is tegelijk een investeerder als ook een potentiële financier. Naast een vastgoed- en infrastructuurkadaster is er een financiële balans van de verschillende overheidsentiteiten nodig om de financiële activa van de staat beter te beheren. Alleen op die manier kunnen we nagaan of financiële middelen en infrastructuur wel op de beste manier worden gebruikt. Het kadaster en de financiële balans zullen ook helpen om na te gaan of de financiële middelen beantwoorden aan de strategische doelstellingen van de staat. Een beter beheer van overheidsactiva kan financiële middelen vrijmaken. Die middelen zouden prioritair moeten dienen om het investeringen te doen die het groeipotentieel van de economie vergroten.

Net zoals voor onroerende en infrastructuuractiva, is er momenteel in België geen volledig en gedetailleerd overzicht van de financiële activa van de Staat beschikbaar. In de jaren 1980-1990 was een Commissie voor de inventaris van het patrimonium van de Staat hieraan begonnen. Helaas had dat werk niet tot een volledige inventarisering geleid. De Nationale Bank van België publiceert vandaag wel geconsolideerde statistieken over de financiële activa van de overheid. Die informatie is helaas onvoldoende gedetailleerd om een strategische analyse van de overheidsparticipaties mogelijk te maken.

Sommige parastatalen, sectorverenigingen en vzw's of particulieren, maar ook financiële instellingen (banken, verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en andere beleggingsfondsen) hebben grote financiële reserves. Die worden vaak belegd in instrumenten die momenteel een laag rendement bieden. Deze spelers kunnen belang erbij hebben om deze middelen te gebruiken voor overheidsinvesteringsprojecten. Concreet moet deze financiering worden gestructureerd in de vorm van een PPS (zie volgende paragraaf). Rechtstreekse deelname in de financiering van een PPS is echter geen optie voor al deze actoren vanwege de minimale kapitaalbasis en de aanzienlijke technische, juridische en financiële deskundigheid die dat vereist. Anderzijds zijn de fondsen voor infrastructuurinvesteringen een middel om een deel van het spaargeld van deze actoren naar PPS te sluizen. Deze fondsen ontslaan individuele beleggers immers van de noodzaak om de risico's verbonden aan elk specifiek

project in detail te beoordelen en maken een risicodiversificatie over de gehele projectportefeuille mogelijk.

De organisatie en activiteiten van de infrastructuurfondsen moeten echter aan strikte criteria voldoen:

- Ze moeten op een bekwame en transparante manier beheerd worden en hun beleggingsprofiel moet overeenstemmen met de beleggingshorizonten en -risico's die de deelnemers kunnen dragen. In het bijzonder moet de inning van spaargelden van particulieren door de FSMA worden goedgekeurd.
- Als de overheid betrokken is bij de structurering of het beheer van het fonds of de risico's van het fonds dekt, wordt het fonds statistisch (Eurostat) beschouwd als een onderdeel van de publieke sector. Dit verzwaart de rekeningen en de balans van de staat.

Op Europees niveau zijn een aantal programma's en instrumenten ontwikkeld om de lidstaten te ondersteunen bij de financiering van infrastructuurprojecten. Ze maken al geruime tijd deel uit van de structuurfondsen, het beleid inzake trans-Europese netwerken (vervoer en energie), steun voor innovatie en energietransitie, of het stedelijk beleid. Het investeringsplan voor Europa (Plan Juncker) is sinds midden 2015 operationeel. Dat Plan Juncker wil ondersteuning bieden voor langetermijninvesteringen die het groeipotentieel van de Europese economie verhogen. De EIB is de belangrijkste tak van de EU voor de financiering van deze verschillende programma's.

In 2017 investeerden EIB en EIF in België in totaal EUR 1,6 miljard op het gebied van milieu, infrastructuur, innovatie en kmo's. In dit opzicht treedt de EIB op als katalysator door haar middelen toe te voegen aan die van overheden en private financiers. Bovendien beschikt ze over de nodige expertise op het gebied van projectevaluatie. Daardoor krijgen de geselecteerde projecten een kwaliteitslabel voor andere investeerders. Er is echter een heel gamma beschikbare programma's, procedures en een hele reeks voorwaarden om voor Europese financiering in aanmerking te komen. Die complexiteit vormt een hinderpaal voor Belgische overheden die willen investeren en een beroep willen doen op Europese financiering.

Prioriteiten

Naast de prioriteiten die verband houden met de PPS, ziet het Strategisch Comité vier prioriteiten om kapitaal voor overheidsinvesteringen makkelijker te mobiliseren.

A) Zorgen voor meer coördinatie: voor meer langetermijnvisie en voor een beter beheer van overheidsinvesteringen

Een degelijk governancekader is een noodzakelijke, maar onvoldoende voorwaarde voor de uitvoering van een strategisch investeringsplan. Heel wat voorbeeldlanden tonen dat dit soort van plannen al van in een vroeg stadium moeten worden ondersteund. Het is ook belangrijk dat de verschillende betrokken partijen binnen de samenleving op dezelfde lijn zitten. Het doel is een strategische visie op lange termijn te ontwikkelen. Daarbij moet telkens worden gezorgd voor overleg en coördinatie tussen de verschillende delen waaruit de staat bestaat. Dit moet gepaard gaan met aangepaste expertise bij de overheidsadministratie en strikte procedures voor overheidsopdrachten.

België heeft een specifieke realiteit. Om daaraan te beantwoorden vindt het Strategisch Comité dat er coördinatie moet worden ingevoerd op twee niveaus: politiek en expertise. Dat moet het mogelijk maken om synergiën te benutten en de doeltreffendheid van de investeringsprojecten te versterken.

Op politiek niveau zou door de Eerste Minister en door de Ministers-Presidenten van de gemeenschappen en de gewesten een Interministerieel comité voor strategische investeringen (ICSI) worden opgericht. De functie ervan zou zijn:

- Een plaats zijn van wederzijdse informatie over de investeringsprogramma's van de verschillende entiteiten.
- Synergiën tussen deze investeringsprogramma's benutten en gezamenlijke initiatieven coördineren.
- Een duurzaam engagement geven voor duurzame en efficiënte overheidsinvesteringen.
- Gemeenschappelijke standpunten bepalen in de dialoog met de Europese autoriteiten.
- Overheden betrekken bij de uitwisseling van expertise.
- Zich ertoe verbinden om technische aanbevelingen ten uitvoer te leggen om een concurrerende markt voor alternatieve financiering (cf. PPS) te ontwikkelen.

Op niveau van de experts zou een *community* vanuit de administraties en de private partners (Infrastructure Investment Community - IIC) moeten worden opgericht door de Eerste Minister en de Ministers-Presidenten van de gemeenschappen en de gewesten. Die zou onder meer de bestaande nationale en regionale expertisecentra in een netwerk samenbrengen. Hierdoor wordt een samenwerkingsverband gecreëerd dat toelaat de expertise op het gebied van projectgovernance en -financiering te bundelen en te versterken. In specifieke cellen zouden de volgende kwesties aan de orde komen:

- Procedures voor de planning, voorbereiding en uitvoering van infrastructuurprojecten.
- In het bijzonder aandacht voor kwesties in verband met vergunningen en het regelgevingskader (zie de paragraaf over dit onderwerp).
- Ontwikkeling en gezamenlijk gebruik van instrumenten voor de beoordeling van investeringen: *Value-for-Money*, *PPS Comparator*, standaardmethodiek voor het berekenen van energiebesparingen etc.
- Convergentie van de praktijken van Publiek-Private Samenwerkingen en van de PPS en steun voor de ontwikkeling van een concurrerende PPS/EPC-markt (zie punt over PPS).
- Hulp bij de voorbereiding van en het toezicht op medefinanciering door de EIB en Europese programma's.
- Ex-post monitoring van de doeltreffendheid van infrastructuurinvesteringen: evaluatiemethoden, resultaten, best practices.

Om goed te kunnen functioneren te kunnen zijn, moet deze *community* worden ondersteund door een permanente ondersteuningscel. Die kan worden ondergebracht in de Kanselarij van de Eerste Minister.

B) Een volledige inventaris opmaken van de overheidsactiva

Elke onderdeel van de publieke sector moet een volledig, gedetailleerd en actueel beeld hebben van zijn materiële en financiële activa. Deze inventaris betreft zowel het federale niveau als dat van de gemeenschappen en gewesten en de lokale overheden. Dat geldt ook voor de overheidsbedrijven en andere juridische entiteiten die ervan afhankelijk zijn. Gezien de complementariteit tussen de verschillende entiteiten is ook een consolidatie op het niveau van de belangrijkste componenten van de staat en op nationaal niveau noodzakelijk.

Het opstellen van een dergelijke inventaris is een complexe taak. Dat hebben eerder pogingen aangetoond. Het is echter een onmisbaar instrument. Dat geldt zowel voor de planning van programma's voor overheidsinvesteringen als voor de efficiënte toewijzing van overheidsmiddelen voor strategische infrastructuur die gunstig is voor het economische potentieel.

C) Bevordering van het rationele gebruik van de infrastructuurinvesteringsfondsen

De infrastructuurinvesteringsfondsen zijn nuttige instrumenten om indirect kapitaal door te sluisen naar de PPS. Voor kapitaalverstrekkers kunnen dergelijke fondsen bepaalde instapkosten verminderen zoals de kosten voor de beoordeling van een project. Ook kunnen ze de concentratie van risico's met betrekking tot een specifiek project verminderen. Daarom zal er interesse zijn van spelers uit de financiële sector (banken, verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen) als ook publieke investeringsentiteiten of particulieren en vzw's interesseren.

De investeringsfondsen moeten op beredeneerde wijze worden ontwikkeld. Daarbij moet worden rekening gehouden met de implicaties van de regelgeving – zoals bijvoorbeeld bij aantrekken van particuliere spaargelden. Ook belangrijk is de statistische "on-balance" vs. "off-balance" behandeling van de overheidssector. In het bijzonder zal een investeringsfonds voor infrastructuur beschouwd ofwel onderdeel zijn van de private of de publieke sector, afhankelijk van wie de economische controle die op het fonds uitoefent. De criteria om dit te beoordelen, hebben betrekking op:

- De aandeelhoudersstructuur;
- De financieringsvoorwaarden, met name of ze marktconform zijn en of voor het fonds al dan niet overheidsgaranties gelden;
- De besluitvormingsautonomie in het investeringsbeleid;
- De onafhankelijkheid in het operationeel beheer.

D) De Europese financiering doeltreffend mobiliseren

Europese financiering is een belangrijke hefboom om overheidsinvesteringen te ondersteunen. De verrichtingen van de EIB in België hebben bijgedragen tot de financiering van een breed scala van projecten. Zowel de expertise als de financiële middelen van de EIB vormen een belangrijke aanvulling op die van overheidsinstanties en particuliere financiers. Dit kanaal wordt echter niet ten volle benut. Dat is onder meer het geval omdat er bijzonder veel verschillende financieringsmogelijkheden zijn en de te volgen procedures onvoldoende bekend zijn.

Het opstellen en indienen van dossiers bij de Europese instanties en de EIB maar ook de opvolging moet worden vergemakkelijkt. Daarom moet binnen het IIC een speciale cel voor technische ondersteuning en coördinatie worden opgericht, naar het voorbeeld van de cel PPS of vergunningen. Door het bundelen van de expertise op dit niveau zal het mogelijk worden om het gebruik van deze Europese fondsen te optimaliseren.

Rollen belangrijkste spelers

- *Overheden*: De overheden hebben een belangrijke rol te spelen bij het verzekeren van de mobilisatie van kapitaal voor infrastructuurprojecten. In het algemeen moeten ze zich duurzaam inzetten voor het realiseren van overheidsinvesteringen. Bij de planning en uitvoering van overheidsinvesteringen moeten ze bovendien een strikte governance volgen, zodat financiers transparantie en zekerheid krijgen. Ze zijn specifiek verantwoordelijk voor het opstellen en bijwerken van de inventaris van hun patrimonium - zowel de materiële activa als de financiële activa en passiva. Ze zouden ook moeten overeenkomen om een ondersteunings- en coördinatie-eenheid op te richten om effectieve betrekkingen tussen de opdrachtnemers en de EIB te vergemakkelijken. Meer in het algemeen moet de technische ondersteuning voor investeringen versterkt worden.
- *Private investeerders*: Private investeerders roepen we op deel te nemen aan de financiering van infrastructuurprojecten – zeker wanneer dit in overeenstemming is met

hun investeringsstrategie. Zij kunnen dit rechtstreeks doen of via infrastructuurinvesteringsfondsen.

- *Europa*: De Europese instellingen en agentschappen zijn ook belangrijke partners bij de financiering van overheidsinvesteringen. Ze hebben in dit opzicht een katalyserende rol, in synergie met de Belgische overheid en financiële instellingen. Hun internationale ervaring moeten we benutten. Zij kunnen helpen om het beheer van investeringsprojecten te verbeteren.

Publiek-Private Samenwerkingen

De visie van het Comité voor PPS-structuren

"Publiek-private samenwerkingen kunnen de groei van de Belgische economie structureel versnellen. Ze zijn dan ook een belangrijk element om het Investeringspact te doen slagen. PPS bieden de overheid de mogelijkheid investeringen te doen zonder de overheidsschuld plots op te drijven.

Er is vandaag al veel interesse van bedrijven en financiële spelers. Toch kan een echte markt voor PPS zich alleen ontwikkelen wanneer er aan twee voorwaarden is voldaan. Er moet voldoende steun zijn van de politiek op langere termijn. Bovendien moeten we de expertise van projectleiders nog verder vergroten."

Marc Raisière

Prioriteiten

- **Het politieke engagement voor PPS-formules op lange termijn versterken** door een duidelijk en stabiel ontwikkelingsperspectief te bieden aan alle spelers.
  - De PPS-projecten structureel **inschrijven** in het kader van **een globale governance van de overheidsinvesteringen**.
  - De verschillende besluitvormingsorganen van de overheid **sensibiliseren en informeren**.
  - Een "**digitaal platform van PPS-projecten**" realiseren om de zichtbaarheid van de markt te vergroten en de concurrentie te bevorderen.
  - De goedkeuringsprocedures voor infrastructuurprojecten **versnellen en vereenvoudigen**.
- **De expertise en het gebruik van goede praktijken** van de projectleiders tijdens de voorbereidingsfase en de concrete uitvoering van het project **versterken**.
  - **De goede-praktijkregels verspreiden**, opleidingen organiseren en documentatie ter beschikking stellen van de projectleiders.
  - Modelbestekken en gestandaardiseerde contracten uitwerken en ter beschikking stellen van de overheidsdiensten.
  - **Ondersteuningstools** van het type "Public Private comparator" ontwikkelen voor de besluitvorming en de prioritering van de investeringsprojecten.

Context

Publiek-private samenwerkingen zijn gangbaar in vele OESO-landen - in het bijzonder in onze buurlanden zoals Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. PPS kunnen een belangrijke rol spelen om de Belgische economische groei te versnellen en zo een bijkomende hefboom vormen om het investeringspact doeltreffend te ondersteunen.

Publiek-private samenwerkingen zijn echter bijzonder complex en bijzonder specifiek – zowel contractueel als wat betreft beheer. Ze moeten dan ook verstandig worden gebruikt. Een PPS-structuur biedt heel veel voordelen in vergelijking met een traditionele uitvoering van een investering. Bijvoorbeeld de “lifecycle”-benadering, efficiëntere uitvoering of risico-overdracht naar de private partner. Tegelijk zijn er ook een aantal belangrijke aandachtspunten op uitvoeringsniveau.

De term publiek-private samenwerking wordt hier in algemene zin gebruikt. De werkgroep heeft zich beziggehouden met samenwerkingen van het DBF(M)-type met betrekking tot het ontwerp, de bouw, de financiering en eventueel het onderhoud van infrastructuur (autosnelwegen, tunnels, metro, gebouwen van openbaar nut). Ook werd er gekeken naar zogenaamde “derde-investeerder”-formules (ESCO - Energy Service Companies) en energieprestatiecontracten (EPC) met betrekking tot investeringen in energie-efficiëntie.

PPS worden in ons land stiefmoederlijk behandeld. De belangrijkste hinderpalen zijn:

- Een gebrek aan steun van de politieke besluitvormers. Dat kan zijn door onwetendheid of ideologische motieven. Dat zorgt ervoor dat een echte markt voor PPS – met duidelijke spelregels voor investeerders - nauwelijks van de grond komt.
- Onvoldoende technische expertise bij de projectleiders. Dat leidt vaak tot projecten die qua risicospreiding onevenwichtig zijn of onvoldoende verhandelbaar (*bankable*) zijn. Ook leidt het tot doorlooptijden van projecten die veel langer zijn dan in het buitenland.
- PPS zijn complexer dan traditionele investeringsmethodes. De betrokkenheid van meerdere stakeholders zorgt voor bijkomende complexiteit. Ook zijn er het gebrek aan specifieke governance met betrekking tot overheidsinvesteringen en de omslachtige administratieve en juridische procedures voor de onderliggende plannen en vergunningen.

Publiek-private samenwerkingen bieden echter heel wat kansen, met name door:

- De uitgesproken interesse en technische expertise van vele privébedrijven in bijvoorbeeld de bouwsector of de energiesector.;
- De zeer belangrijke financiële middelen die op de markt beschikbaar zijn. Voor financiële partners zoals banken, verzekeraars of pensioenfondsen is de PPS een nieuwe activaklasse. Een bovendien met een aantrekkelijk risicogebaseerd rendementsprofiel, die vaak een aanvulling vormt op de huidige portefeuilles;
- Een mogelijkheid tot deconsolidatie van de begroting, afhankelijk van de precieze structuur van het samenwerkingsverband. In dit verband heeft Eurostat onlangs twee praktische handleidingen gepubliceerd (PPS en EPC) die de interpretatieregels van het ESR 2010-systeem verduidelijken. Die moeten heel wat van de onzekerheden rondom PPS. Dat is een bijkomend argument om PPS te kunnen gebruiken. Het Strategisch Comité vindt echter dat het gebruik vooral moet worden bepaald door de intrinsieke kwaliteiten van het beheermodel.

Prioriteiten

We hebben in België dringend een gunstiger klimaat nodig voor publiek-private samenwerkingen. Daarom is het belangrijk dat we kunnen rekenen op politieke steun op de langere termijn én de expertise van projectleiders vergroten.

A) Politieke steun op langere termijn.

Deze politieke steun komt tot uiting op de volgende manieren:

- Het opnemen van PPS-projecten in het kader van de algemene governance van overheidsinvesteringen (zie voorstel infra), zoals:
  - Voor elk investeringsproject boven een bepaald bedrag systematisch nagaan of een PPS kan gebruikt worden. In Nederland is dit bijvoorbeeld vanaf EUR 60 miljoen. Deze keuze moet worden gemaakt aan de hand van een objectief analyse-instrument "Public Private Comparator" (of "value for money") - zie hieronder.
  - De ontwikkeling van de energieprestatiecontracten (EPC's) versnellen. Op die manier kunnen we vaart maken met het energiezuiniger maken van openbare gebouwen.
- Een "*digitaal platform voor PPS-projecten*" ontwikkelen. Daarin moet onder meer een tijdschema worden opgenomen met gunning van de opdracht, uitvoering en planning. Zo krijgen alle betrokkenen - bouwbedrijven, onderaannemers, consultants, financiële spelers... inzage in de project pipeline. Dat zal de concurrentie van geïnteresseerde spelers vergroten.
- Versnelling en vereenvoudiging van de goedkeuringsprocedures voor infrastructuurprojecten. Denk hierbij aan vergunningen, stedenbouwkundige of milieu- en mobiliteitsregels. Zo kunnen we de doorlooptijd van een PPS fors verkorten – in lijn met de doorlooptijd in het buitenland.

B) De expertise van projectleiders vergroten

Deze doelstelling zou worden toevertrouwd aan een specifieke "PPS"-cel van de "Infrastructure Investment Community" (zie voorstel hierboven), die als prioritaire taken zou hebben:

- Goede praktijken verspreiden en projectleiders ter beschikking stellen van de gidsen ("road book"). Een dergelijk road book kan dienen als handleiding voor de gunning van de opdrachten en de voorbereiding van marktconforme contracten. In een road book moeten onder meer aan bod komen: kwaliteitsreferenties met betrekking tot prestatiecriteria en het technische, economische, financiële, organisatorische en juridische kader van het contract.
- Standaardbestekken voor overheidsopdrachten en standaardcontracten uitwerken. Zowel standaardbestekken als standaardcontracten moeten ter beschikking worden gesteld van de overheidsadministraties.
- Instrumenten ontwikkelen om beslissingen en ranking van investeringsprojecten te ondersteunen.
  - Ontwikkeling van een analyse-instrument "*Public Private comparator*" of "*value for money*". Met dat instrument kunnen we analyseren of een samenwerkingsformule een beter gebruik van de middelen mogelijk maakt dan traditionele overheidsopdrachten.
  - Bepalen van een standaardmethodologie voor het berekenen van energiebesparingen. Dat maakt het mogelijk zowel voor de projectleider als voor de derde financier om de financiële soliditeit van het project en de terugbetalingscapaciteit te garanderen.

- Ondersteuning bieden bij de interpretatie van de regels voor de deconsolidatie van de begroting (naleving van de praktische handleidingen van Eurostat) en advies inwinnen bij instanties die door hun expertise zijn erkend (INR, EPEC).
- Organiseren van opleidingen voor zowel politieke besluitvormers als projectleiders over de verschillende kernpunten van PPS. Die opleidingen zouden minstens moeten bevatten: optimale risicospreiding, statistische behandeling volgens ESR-normen, overheidsopdrachten, projectbeheer, contractkenmerken en financiële regelingen.
- Formuleren van technische aanbevelingen aan politieke overheden voor het verbeteren en optimaliseren van de werking van de samenwerkingen. Dat kan gaan over geharmoniseerd regelgevend kader, mechanisme voor projectontwikkelingshulp, subsidiëringsprocedures op basis van bestaande Europese mechanismen.

Rollen belangrijkste spelers

De essentie van een samenwerking op lange termijn is een evenwichtige win-winrelatie voor de private en publieke spelers. Daarom is voor beide een cruciale rol weggelegd en is er een gedeelde verantwoordelijkheid voor het slagen van PPS-projecten.

- *Overheden*: Het is echter aan de beleidsmakers om te zorgen voor duidelijke en stabiele regels voor alle spelers. Alleen op die manier kan er een dynamische en concurrerende PPS-markt ontstaan.
- *Publieke en private sectors*: De oprichting van een platform voor structureel overleg tussen publieke overheden en private spelers is nodig. Dat zal de belangen van de publieke entiteiten en de private financiers maximaal op één lijn brengen.
- *Expertisecentra*: De vorming van een netwerk van bestaande expertisecentra op zowel nationaal als internationaal niveau (EPEC, OESO etc.) moet de verschillende partners ertoe aanzetten goed gestructureerde PPS-projecten voor te stellen (verhandelbaar, evenwichtig wat de risicospreiding betreft, overeenkomstig de criteria voor de deconsolidatie van de begroting etc.).

Een begrotingsstrategie en Europese regels die overheidsinvesteringen bevorderen

De visie van het Comité voor een begrotingsstrategie en Europese regelgeving die overheidsinvesteringen bevorderen

“Vandaag is de Europese regelgeving een rem op de Belgische overheidsinvesteringen. België moet immers de, te hoog, overheidsschuld afbouwen en het tekort beperken. Dat maakt het moeilijk om zomaar veel bijkomend geld te besteden aan investeringen. Daarom stelt het Strategisch Comité het volgende voor: (a) waar mogelijk als overheid minder consumeren en meer investeren en (b) te bekijken hoe het Europees begrotingskader eventueel kan worden aangepast en flexibel kan toegepast worden op België.

Het is immers niet de bedoeling om roekeloos te investeren zonder te kijken naar de gevolgen voor de overheidsschuld op langere termijn. Er moet altijd een duurzaam evenwicht worden gezocht tussen enerzijds het vrijmaken van financiële middelen voor de investeringen en anderzijds het garanderen van een gezonde begroting.”

Marc Rasière

Prioriteiten

▪ Herstructureren van begrotingsuitgaven

- Aandacht verleggen van lopende uitgaven naar **duurzame investeringen**
- Investeringen moeten **op lange termijn worden ondersteund**
- **Vrijgemaakte middelen** (zie werkgroepen Energie, Gezondheidszorg en Digitaal) moeten op nieuwe **efficiënte** manieren ingezet worden

▪ Aanpassing van het Europese begrotingskader en de toepassing daarvan in België

- Zorgen voor begrotingsregels in Europa die beter aansluiten op de specifieke bijdrage die overheidsinvesteringen leveren aan het economische potentieel, waarbij het begrotingssaldo wordt berekend aan de hand van **afschrijvingen in plaats van bruto investeringsuitgaven**
- In afwachting van de invoering van een dergelijk kader, de door de Europese Commissie gehanteerde **voorwaarden versoepelen** om in aanmerking te kunnen komen voor de investeringsclausule, door de **voorwaarde van een ongunstige economische situatie te schrappen**
- In België een **betere samenwerking tussen de diverse overheidsinstanties stimuleren** bij het bestuderen van de mogelijkheden voor tijdelijke flexibiliteit voor investeringen

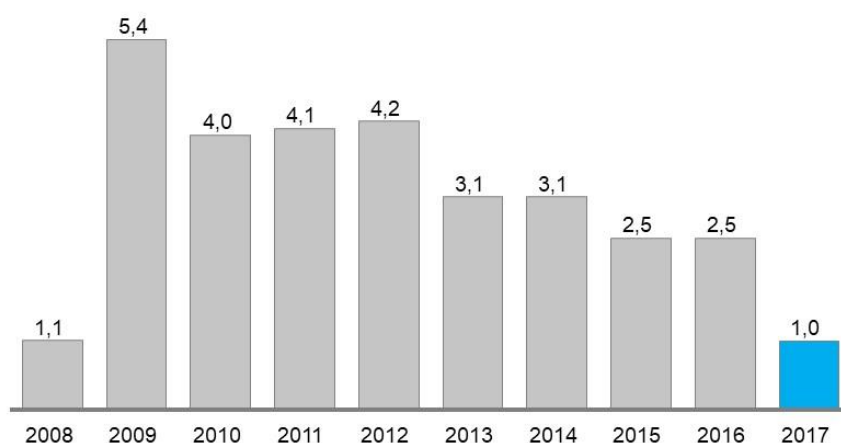
Context

De Belgische overheid heeft een bijzonder bestedingspatroon. Ze heeft heel hoge lopende uitgaven (49.9% van het bbp in 2017, excl. rentelasten) terwijl de investeringen ondermaats zijn (2.2% van het bbp in 2017). Het resultaat is een overheidsbeslag boven het EU-gemiddelde met een investeringsgraad onder het gemiddelde.

FIGUUR 20

Het begrotingstekort in 2017 bedraagt 1 % en bereikte hiermee het laagste niveau sinds 2008

% van BBP

BRON: INR.

Dat de overheid te veel consumeert en te weinig investeert heeft niets te maken met de Europese budgettaire regels. Die regels zijn immers enkel van toepassing op de totale overheidsschuld en globaal financieringssaldo. Niettemin hebben ze een impact op de investeringsmogelijkheden. Binnen het budgettaire keurslijf is het moeilijk om plots grote extra overheidsuitgaven te doen – of het nu gaat over lopende uitgaven dan wel investeringen.

Momenteel is België onderworpen aan het preventief luik van het Europese begrotingskader. Het begrotingstekort is teruggedrongen naar 1% van het bbp in 2017. Dat is ruim onder de Europese limiet van 3% ligt (zie figuur 20). Toch is de overheidsschuld nog steeds veel te hoog volgens de Europese limieten (103,4% van het bbp op einde van 2017). De hoge schuld, in combinatie met de economische gevolgen van de vergrijzing, vergt bijkomende budgettaire inspanningen. Het doel is om in de komende jaren een budgettair evenwicht te bereiken. Daarom wordt een “Medium Term Objective” opgelegd om onhoudbare budgettaire situaties op de lange termijn te vermijden

Als we de projecten uit het Investeringspact willen realiseren, moet de overheid middelen kunnen vrijmaken. Daarvoor moeten we een delicaat evenwicht bereiken. Enerzijds moet de overheid budgettaire inspanningen leveren om de begroting in evenwicht te krijgen. Anderzijds moet het groeipotentieel van de economie vergroot worden door strategische investeringen. Wanneer blijkt dat de Europese budgettaire regels het onmogelijk maken om deze twee doelstellingen te verzoenen, dan moeten die regels misschien aangepast worden.

Verder is de Europese budgettaire regelgeving enkel van toepassing op de Belgische Staat in zijn geheel, en niet op de afzonderlijke overheden. Op dit moment wordt er echter opgelegd

aan alle entiteiten om op middellangetermijn een budgettair evenwicht te verzekeren. Een doorgedreven federaal overleg is dan ook meer dan dringend. Dat zou zorgen voor een grotere flexibiliteit voor het tijdelijk versoepelen van de beperkingen voor een specifieke entiteit met een piek in zijn investeringsuitgaven, en dit terwijl er wordt voldaan aan de Europese budgettaire limieten.

Prioriteiten

De Belgische overheid moet dringend meer investeren. Daarom zou ze haar uitgavenpatroon geleidelijk moeten aanpassen. Daarnaast zou de Belgische overheid het initiatief moeten nemen om de doelstellingen van duurzaamheid en economische groei in het Europese begrotingskader beter op elkaar te laten aansluiten. Bij de toepassing van dit kader in België zou ook meer rekening gehouden kunnen worden met het specifieke karakter van de investeringsuitgaven.

A) Herstructureren van begrotingsuitgaven

Efficiënte investeringen leveren zowel op korte als op lange termijn economisch en maatschappelijk rendement op. Herstructurering van de overheidsuitgaven door de aandacht te verleggen van lopende uitgaven naar duurzame investeringen zal dan ook een significante toegevoegde waarde brengen.

Er moet dus actief worden bekeken hoe investeringen voortdurend onderbouwd kunnen worden. Daarom is er een groot politiek engagement nodig. Eerst en vooral moeten de prioriteiten in de begroting anders worden gedefinieerd. Ook moeten de vrijgemaakte middelen op een nieuwe manier worden ingezet. Zo zouden de openbare voorzieningen efficiënter gemaakt kunnen worden. De blijvende besparingen die in dit Pact worden vermeld, zijn bijzonder belangrijk. Zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren om de dringende overheidsinvesteringen te financieren.

- Meer energie-efficiëntie in openbare gebouwen zorgt voor een besparing op de jaarlijkse energierekening van de overheid.
- Met de gegevens uit het "data-for-health" systeem kan geld worden bespaard in de gezondheidszorg.
- Door efficiënt te investeren in de digitalisering van bepaalde overheidsdiensten, kan er fors bespaard worden in de werkings- en infrastructuurkosten.

B) Aanpassing van het Europese begrotingskader en de toepassing daarvan in België

De begrotingsregels moeten het mogelijk maken de overheidsinvesteringen uit te breiden. Zeker omdat België een hele inhaalslag moet maken op gebied van overheidsinvesteringen. De Europese begrotingsregels zouden dan ook beter moeten aansluiten op de bijzondere aard van de investeringsuitgaven. Als ze goed worden gekozen en uitgevoerd, leveren investeringen immers gedurende hun gehele levensduur waarde voor de economie.

Concreet zou het begrotingssaldo niet bepaald moeten worden op basis van de bruto investeringsuitgaven, zoals nu het geval is, maar op basis van de afschrijvingen op investeringen. Daarmee zou de behandeling van de investeringen beter aansluiten op de economische realiteit. Dit komt erop neer dat er gespreid rekening wordt gehouden met investeringsuitgaven. Net zoals in een bedrijfsboekhouding zouden investeringen niet meer eenmalig moeten worden opgenomen op het moment dat ze worden betaald, maar wel gedurende de periode waarin ze worden afgeschreven.

De praktische voorwaarden voor een dergelijke wijziging van het stabiliteits- en groeipact zijn uitgewerkt in een gezamenlijk rapport van het Kabinet van de minister van Financiën en van

de Nationale Bank van België¹⁶. Een dergelijke aanpassing van de regels van het Europese Stabiliteits- en groeipact vereist een lange discussie- en goedkeuringsprocedure, zowel op Europees niveau en als in de lidstaten.

We hebben dringend meer overheidsinvesteringen nodig. We kunnen dan ook niet wachten tot dit overleg is afgerond. Daarom moeten we bij de Europese autoriteiten pleiten voor een aanpassing van de toepassingsvoorwaarden van de investeringsclausule en voor het tonen van flexibiliteit in de beoordeling van het budgettaire traject. Er is namelijk een mogelijkheid om tijdelijk af te wijken van het begrotingstraject op middellange termijn. Dat mag op voorwaarde dat de investeringen de economie structureel kunnen. De toepassingsvoorwaarden zijn echter zo beperkend dat geen enkele lidstaat vandaag aanspraak kan maken op deze clausule. Vooral de voorwaarde van een zeer ongunstige economische situatie staat op gespannen voet met de vaststelling dat onvoldoende overheidsinvesteringen in diverse Europese landen een structureel probleem is.

Uit deze analyse komen drie aanbevelingen naar voren op het gebied van begrotingsregels:

- Zorgen voor begrotingsregels in Europa die beter aansluiten op de specifieke bijdrage die overheidsinvesteringen leveren aan het economische potentieel. Daarbij zou het begrotingssaldo moeten worden berekend aan de hand van afschrijvingen in plaats van bruto investeringsuitgaven
- In afwachting van deze aanpassingen, moeten we proberen in aanmerking te komen voor de investeringsclausule – bv. door de voorwaarde van een ongunstige economische situatie te schrappen -, of door een zekere mate van flexibiliteit toe te passen wanneer specifieke efficiënte investeringen worden gedaan.
- In België zouden de verschillende overheidsinstanties – federaal en gewesten- moeten bekijken hoe ze samen flexibeler zouden kunnen zijn voor investeringen.

Uitbreiding van de overheidsinvesteringen door aanpassing van de Europese wetgeving en door efficiëntere toepassingsvoorwaarden in België is noodzakelijk. Toch moeten we blijven inzetten op zowel houdbaarheid van de begroting én op investeringen in ons groeipotentieel.

Rollen van de belangrijkste spelers

Diverse spelers zullen een invloedrijke en onmisbare rol spelen bij de bewerkstelling van veranderingen op federaal en Europees vlak:

- *Overheid*: De overheid zal een cruciale rol spelen bij de structurele uitbreiding van investeringen. Zij zal ook constructieve gesprekken moeten aanknopen met de Europese Commissie om het begrotingskader te verbeteren.
- *Europa*: De Europese Commissie, en waar nodig de lidstaten, zullen bepalen wat al dan niet mogelijk is wat betreft het (tijdelijk) versoepelen van de begrotingsregels en mogelijke structurele hervormingen. Hun beslissingen moeten in een breder kader geïnterpreteerd worden en zullen afhangen van economische en politieke factoren.
- *Denktanks*: Het Strategisch Comité raadt aan om economische denktanks actief in te zetten om de beleidsadviezen mee vorm te geven. Dat geldt zowel voor Europees begrotingskader als op het vlak van de heroriëntatie van de overheidsuitgaven in België.

---

¹⁶ Zie http://vanovertveldt.belgium.be/sites/default/files/articles/position%20paper%20FR_o.pdf, met name kader 2

5. DE IMPLEMENTATIE VAN HET PACT GARANDEREN

België moet zich sneller voorbereiden op de uitdagingen van de XXIste eeuw. Het gaat erom iedereen de kans te geven zijn toekomst in eigen hand te nemen in een snel en ingrijpend veranderende omgeving. Doordachte investeringen zijn van cruciaal belang om die ambitie waar te maken. Tegen die achtergrond werd het Nationaal Pact voor Strategische Investerings opgesteld.

Dit verslag is echter slechts het begin van het verhaal. Om het Pact uit te voeren, is er nood aan zowel een sterk politiek engagement, een breed maatschappelijk draagvlak als dagelijkse inspanningen om de concrete maatregelen te coördineren en uit te voeren. Maatschappelijke bewegingen zoals de Derde Industriële Revolutie Vlaanderen en BioWin in Wallonië vormen daarbij referentiepunten.

Om de uitvoering van het pact te waarborgen stellen we bijgevolg de volgende maatregelen voor:

- *Alle stakeholders mobiliseren.* De verschillende overheden in ons land zullen zich moeten engageren en actief samenwerken om het pact uit te voeren. De dialoog die de verschillende regeringen hierover zijn aangegaan, moet worden voortgezet in het Overlegcomité, op initiatief van de eerste minister. In dezelfde geest van uitwisseling en synergie moet de dialoog worden voortgezet op het niveau van de besturen die belast zijn met investeringsprojecten, en van de private partners.
- *Een breed draagvlak creëren bij de betrokken actoren en de bevolking.* De inzet van de personen die hebben meegeschreven aan de hoofdstukken van het ontwerp van het pact moet renderen in de uitvoeringsfase. In die fase is de medewerking van een grotere groep deskundigen nodig. Het is eveneens belangrijk om de maatschappij als geheel bij het Pact te betrekken via bewustmakingscampagnes of participatiefora. Daarom stelt het Comité een *roadshow* voor langs burgers en belanghebbende organisaties in de hele maatschappij. Opdat de burgers er zich achter kunnen scharen moet het Pact een sterke uitstraling krijgen en moet de mogelijkheid worden aangeboden om te participeren. Dat kan zowel gebeuren via *town halls*, online en via persoonlijke interacties.
- *Een team samenstellen dat de lancering van het Pact ondersteunt.* Gedurende de komende maanden dient dit team de nodige actie te ondernemen om het draagvlak van het Pact bij de betrokken actoren te verhogen. Het zal de deelname van de burgers organiseren. Op deze basis zal het team het Pact verfijnen en zal het de uitvoering voorbereiden. Wanneer het Pact haar operationele fase zal bereiken zal een *Delivery Unit* de aanbevelingen omzetten in operationele projecten, de verschillende actoren aanmoedigen om de nodige actie te ondernemen en de uitvoering ervan te vergemakkelijken.

Vandaag overhandigt het Strategisch Comité zijn verslag aan de Eerste Minister en de Ministers-Presidenten. Het legt zijn aanbevelingen tegelijkertijd voor aan de maatschappij. Het nodigt iedereen uit om het verslag te lezen en om zich achter de ambitie van het Nationaal Pact voor Strategische Investerings te scharen.

Het Strategisch Comité blijft de concrete uitvoering van het Pact steunen. Alle leden van het Strategisch Comité zijn beschikbaar om met de belangrijkste spelers verder in dialoog te gaan over de aanbevelingen, teneinde de plannen te verfijnen op basis van hun feedback. De leden van het Strategisch Comité zijn ook bereid om hun rol, in de oprichting en de begeleiding van een team dat de lancering van het Pact ondersteunt, op zich te nemen.

6. EPILOOG: UIT DE STARTBLOKKEN

De toekomst is van ons! Dat wil zeggen dat we allen recht hebben om van de gecreëerde welvaart, jobs en opportuniteiten in ons land te genieten. Dat betekent ook dat we allemaal een verantwoordelijkheid dragen om bij te dragen aan de toekomst van ons land. Alleen op die manier kunnen we de welvaart op de lange termijn ook garanderen.

Bouwend op deze inclusieve visie, vraagt het Comité aan iedereen om een steentje bij te dragen aan investeringen in de belangrijkste drijfveren van onze economie. Op die manier zullen we onze economie toekomstbestendig maken en onze traditionele pionierspositie als land opnieuw innemen. Deze drijfveren betreffen de fundamenteën van een gezonde economie, zijnde menselijk kapitaal, een gezonde infrastructuur en innovatie voor de toekomst. We moeten blijven investeren in onze mensen om de juiste vaardigheden te ontwikkelen om succesvol te zijn in de digitale economie van morgen. Verder moet ondernemerschap in ons land nog meer ondersteund worden door toekomstbestendige en duurzame infrastructuur te voorzien. Ten slotte is er hoge nood aan constante R&D en innovatie om onze economie blijvend te vernieuwen. Innovatie zorgt voor nieuwe bronnen van waardecreatie om ons land op de lange termijn competitief te houden. Alleen op die manier kunnen we een voorloper blijven én worden op heel wat verschillende vlakken.

Om deze investeringen optimaal te ondersteunen moeten we ook een aantal transversale omgevingsfactoren durven veranderen. Zo moeten we het wet- en regelgevend kader rond investeringsprocedures optimaliseren, de investeringsgraad in het overheidsbudget herzien en op een innovatieve manier de grote hoeveelheid kapitaal in ons land mobiliseren.

De verwezenlijking van deze structurele veranderingen en investeringen vergt toewijding, tijd en financiering. We mogen echter niet stilzitten: onze buurlanden en andere vooruitstrevende landen hebben de eerste stappen al genomen om hun economieën te vernieuwen. Dat doen ze door te investeren in toekomstbestendige infrastructuur en menselijk kapitaal. Het Strategisch Comité wil dat we deze kansen vandaag grijpen. Op die manier kunnen we de visie van vernieuwing van onze economie echt omzetten in de realiteit.

Dit rapport is de eerste zet voor de omslag naar een welvarende toekomst voor ons allen. Nu zijn anderen mee aan zet. We hebben de overheid, bedrijven en maatschappij nodig om deze visie waar te maken. Het Strategisch Comité staat open om samen met alle andere spelers die visie waar te maken.

Het was Eerste Minister Charles Michel die in naam van de regering dit Comité de opdracht gaf na te denken over een Strategisch Investeringspact. Het Strategisch Comité meent dat het een concrete en goed doordachte aanzet heeft gemaakt voor een toekomstgerichte visie. Daarbij had het Comité zowel oog voor de visie op de langere termijn als ook de concrete stappen op korte termijn. Het Strategisch Comité kijkt dan ook uit naar een voorstel van de regering om dit Pact en de bredere visie zo snel mogelijk in de realiteit om te zetten.

*** DE TOEKOMST IS VAN ONS ***